

Nr 212.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående omorganisation av småskoleseminarierna m. m.; given Stockholms slott den 26 februari 1931.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sam. Stadener.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 26 februari 1931.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMBIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, HANSÉN, RUNDQVIST.

Departementschefen statsrådet Stadener anför härefter:

Vid anmälan den 3 januari 1931 av anslagsbehoven för budgetåret 1931/1932 under riksstatens åttonde huvudtitel erinrade jag under punkten 207, i samband med framläggande av förslag rörande anslag till statens småskoleseminarier, att frågan om statens övertagande av de av landstingen och av stad som icke deltagar i landsting inrättade småskoleseminarierna varit föremål för utredning genom särskilda sakkunniga, varjämte jag förklarade mig hoppas, att ärendets ytterligare beredning kunde bli slutförd i sådan tid, att berörda fråga kunde föreläggas 1931 års riksdag.

Omorganisa-
tion av små-
skolesemi-
narierna
m. m.

Omförmälda sakkunniga, de s. k. 1929 års seminariesakkunniga — förutvarande statsråden, ledamoten av riksdagens första kammare, läroverksadjunkten Olof Olsson och numera undervisningsrådet N. J. F. Almkvist samt ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren Gunnar Persson i Falla — hade, jämlikt Kungl. Maj:ts den 5 juli 1929 lämnade bemyndigande, av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallats den 17 augusti 1929 för att inom departementet biträda med utredning av vissa frågor om ytterligare inskränkningar i den nuvarande folkskoleseminarieorganisationen samt om statens övertagande av de utav landstingen och vissa städer upprätthållna småskoleseminarierna m. m. De sakkunniga hava med skrivelse den 23 december 1930 avgivit »utredning och förslag av frågorna om ytterligare inskränkningar i den nuvarande folkskoleseminarieorganisationen samt om statens övertagande av de utav landstingen och vissa städer upprätthållna småskoleseminarierna m. m.» (statens offentliga utredningar 1931:4). Sedan yttranden över sagda betänkande nu avgivits den 28 januari 1931 av skolöverstyrelsen och den 9 februari 1931 av statskontoret samt centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening inkommit med en den 20 februari 1931 dagtecknad skrift i fråga om utbildningstidens längd vid småskoleseminarierna, anhåller jag att få inför Kungl. Maj:t anmäla den del av ifrågavarande sakkunnigbetänkande, som avser frågan om småskoleseminariernas omorganisation.

Jag ber då att först få i huvudsaklig anslutning till de sakkunnigas utredning lämna en redogörelse för vad som hittills förekommit i fråga om landstingsseminariernas¹ förstatligande.

I. Frågan om statens övertagande av småskollärarytbildningen.

Historik.

I sammanhang med utredningen angående den omorganisation av småskoleseminarierna, varom beslut fattades vid 1919 års riksdag, framfördes från en del håll tanken på statens eventuella övertagande av småskollärarytutbildningen. När med anledning härav skolöverstyrelsen gav landstingen tillfälle att yttra sig i denna fråga, visade det sig emellertid, att någon allmän önskan hos dessa att bliva fritagna från ifrågavarande uppgift icke var för handen; av 20 landsting var det endast tre, som uttalat sig för att staten helt och hållet borde övertaga småskoleseminarierna. Överstyrelsen sade sig, i sin framställning till Kungl. Maj:t den 28 december 1918, icke vilja förneka, att mycket vägande skäl kunde anföras för småskoleseminariernas förstatligande, men av skilda anledningar fann den sig dock böra avstyrka en sådan åtgärd. De olika trakterna i vårt vidsträckta land hade olika behov i avseende på den utbildning, som småskoleseminarierna hade till uppgift att meddela, och dessa behov kunde mången gång bäst tillgodoses av en lokal samfällighet. Det kunde vidare förutsättas, att de olika kommunernas representanter i landstingen finge mera intresse för dithörande frågor, om landstinget hade att taga befattning med en så viktig uppgift som utbildningen av små-

¹ I det följande inbegriper jag under ordet landstingsseminarier även det av Göteborgs stad upprättade småskoleseminariet, där ej annat framgår av ordalydelsen.

skolans lärarekrafter. Under sådana omständigheter och då statens övertagande av småskoleseminarierna tydligen skulle kräva en vidlyftig föregående utredning, varigenom den länge motsedda och i hög grad av behovet påkallade reformen av småskollärarytbildningen ytterligare i väsentlig grad skulle komma att bli fördröjd, borde enligt överstyrelsens mening ett sådan statens övertagande för det dåvarande icke sättas i fråga.

Denna uppfattning delades av såväl dåvarande departementschefen i proposition nr 363 till 1919 års riksdag angående småskoleseminariernas omorganisation som av sagda års riksdag. I riksdagens skrivelse nr 8 A, punkt 198, heter det:

Småskollärarytbildningen har hittills till det väsentliga påvilat landstingen. På sätt framgår av statsrådsprotokollet, har ifrågasatts, att staten skulle helt och hållet ombesörja denna utbildning. En sådan uppfattning har dock icke vunnit anslutning från departementschefens sida. Lika med denne anser jämväl riksdagen, att staten icke för närvarande bör övertaga denna gren av lärarytbildningen, utan att denna utbildning fortfarande och tillsvidare bör vara en angelägenhet huvudsakligen för landstingen och de städer, som icke deltaga i landsting.

I en vid 1923 års riksdag väckt motion (I:123) hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta genom skolöverstyrelsen verkställa utredning rörande statens övertagande av de av landstingen upprättade småskoleseminarierna eller vissa av dem och till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Enligt motionärens förmenande vore nämligen tiden inne att till prövning upptaga frågan om småskollärarytbildningens förstatligande. Då statsmakterna föreskrivit, att skoldistriktet skulle inrätta nödigt antal småskolor, och därjämte fastställt vissa kompetenskrav på dem, som skulle anställas som lärarinnor vid dessa skolor, syntes det också vara ett statsintresse att ombesörja den för denna kompetens nödvändiga utbildningen. Genom den senast utfärdade seminariestadgan hade Kungl. Maj:t givit vittgående bestämmelser rörande utbildningstid, kurser, lokaler och materiel vid dessa seminarier, vilket allt medfört ökade utgifter för landstingen. Men då dessa icke hade någon lagstadgad skyldighet att åtaga sig ifrågavarande utgifter och då landstingen för varje år måste påtaga sig allt tyngre ekonomiska bördor för andra ändamål, syntes det kravet fullt berättigat, att staten övertog utbildningen av lärarkrafter även för småskolorna.

En sådan anordning skulle också medföra åtskilliga praktiska fördelar. Kostnaderna komme att bli jämnare och mera rättvist fördelade. Som förhållandet nu vore komme det ena landstinget att i avsevärt högre grad än det andra betungas med utgifter för detta ändamål, och även de landsting och städer, som icke upprättat något seminarium, finge dock sitt behov av småskollärarytning tillgodosett på övriga landstings bekostnad. Totalkostnaden för utbildning av ifrågavarande lärarkrafter skulle därjämte helt visst ställa sig billigare, om den försigginge vid ett mindre antal seminarier med större omfattning, än vad fallet nu vore. Vid många seminarier vore elevantalet jämförelsevis litet, men kostnaden för lokaler, värme, belysning, lärarkrafter m. m. kunde icke i förhållande till det obetydliga antalet nedbringas. Denna olägenhet, som medförde ökad kostnad för utbildning per elev, skulle helt naturligt genom den föreslagna organisationen kunna bortelimineras. Icke heller i fråga om semi-

nariernas arbete och ledning skulle någon förlust vara att befara, därest man i stället för de många av landstingen tillsatta styrelserna låte skolöverstyrelsen helt taga ledningen även av ifrågavarande seminarier. Det syntes således vara både principiellt riktigt och ekonomiskt förmånligt, att staten övertog småskolläraryrkesseminarierna.

Sedan motionen i fråga blivit hänvisad till första kammarens första tillfälliga utskott och utskottet berett svenska landstingsförbundet tillfälle att yttra sig i ämnet, lät förbundet genom sin sekreterare utarbete en promemoria, som sammanfattades i följande huvudpunkter:

att landstingens handhavande av småskolläraryrkesutbildningen har sitt ursprung i ett frivilligt åtagande från landstingens sida att ombesörja en nödortfödig utbildning åt de lärargrupper, som helt saknade utbildning för lärarkallet;

att, sedan småskolläraryrkes utbildning och funktion blivit statligt reglerade i samma omfattning som folkskolläraryrkes, några särskilda skäl för bibehållandet av den nuvarande dualismen i fråga om handhavandet av de båda lärargruppernas utbildning knappast förefinnes;

att utbildningen av småskollärare icke i samma mån som flertalet övriga landstingsåligganden tjänar ett speciellt länsintresse;

att en koncentrerad av seminarieundervisning till ett färre antal läroanstalter efter allt att döma skulle vara till fördel med avseende på såväl seminariernas utrustning som kostnadernas reducering och jämnare fördelning;

att en sådan koncentrerad av undervisningen knappast kan effektivt genomföras med mindre än att staten övertager densamma;

att en i och för sig önskvärd reglering av antalet elever vid småskoleseminarierna efter det vid olika tider förefintliga behovet av småskollärare knappast är möjlig med mindre än att staten övertager seminarieväsendet i fråga; samt

att för närvarande inom landstingen torde förefinnas en allmän önskan om åstadkommande av en grundlig utredning angående småskoleseminarierna med hänsyn särskilt till deras eventuella övertagande av staten.

Landstingsförbundet sade sig redan förut, vid behandling av vissa från landstingshåll inkomna framställningar om en dylik utredning, ha uttalat sig för en sådan och tillstyrkte därför motionen.

Skolöverstyrelsen, vars yttrande utskottet i föreskriven ordning inhämtade, vidhöll däremot sin förutvarande uppfattning.

Med stöd av en redogörelse för frågans föregående behandling och utveckling framhöll överstyrelsen, att varken hos statsmakterna, hos småskoleseminariernas ledning eller hos landstingen själva dittills försports någon allmän önskan, att den uppgift, som i fråga om småskolläraryrkesutbildningen påvilar landstingen, skulle överflyttas till staten. Ifrågavarande spørsmål borde icke i första hand vara en principfråga utan en lämplighetsfråga, och överstyrelsens erfarenhet vore, att landstingen i de allra flesta fall med intresse handlade den uppgift, de i fråga om småskolläraryrkesutbildningen åtagit sig. Om flera kunde sägas, att de på ett synnerligen berömvärdt sätt vårdade sig om sina småskoleseminarier och deras lärarpersonal. Det vore därjämte av väsentlig betydelse, att den närmaste vården om landstingsseminarierna handhades av en särskild, med landstinget samarbetande lokal styrelse, varigenom seminariernas intressen kunde på ett praktiskt sätt tillgodoses, på samma gång som det särskilda ortsintresset därigenom tillika på ett fruktbringande sätt komme att tillföras vederbörande seminarium. Överstyrelsen ville visserligen icke av principiella skäl motsätta sig, att småskolläraryrkesutbildningen så småningom helt bleve en statens angelägenhet,

men ansåg, att rätta tidpunkten för genomförandet härav ännu icke vore inne.

I detta sammanhang erinrade överstyrelsen bland annat om de statsfinansiella svårigheterna, vilka väl knappast medgäve, att staten vid den tiden vare sig helt eller delvis övertog landstingsseminarierna. Om statsmakterna föranstaltade en utredning i ärendet under fullt medvetande om att avsevärd tid måste komma att förflyta, innan frågan skulle kunna slutligen lösas, så betraktade överstyrelsen detta som en verklig olycka för småskollärrarutbildningen under de närmaste åren, i det att utredningen skulle uppfattas som en utfästelse från riksdagens sida att under den närmaste framtiden övertaga småskollärrarutbildningen. Därigenom skulle ett osäkerhetstillstånd inträda, vilket skulle verka återhållande på landstingen och förlamande på seminariernas inre arbete. Överstyrelsen avstyrkte sålunda bifall till motionen.

I skrivelse den 7 juni 1923, nr 230, anhöll emellertid riksdagen, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning, huruvida och i vilken utsträckning staten borde övertaga de av landstingen upprättade småskoleseminarierna, samt därefter vidtaga de åtgärder, som av utredningen kunde föranledas. I sammanhang därmed yttrade riksdagen bland annat:

1923 års riksdags beslut.

Rent principiellt syntes det riksdagen riktigast, att staten svarade för småskollärrarutbildningen. Härför talade, å ena sidan, den omständigheten, att utbildningen av småskollärare numera låge så att säga vid sidan av landstingens övriga verksamhet, som alltmer kommit att avse sjukvård och anstaltsvård i allmänhet och i samband därmed stående sociala frågor, samt, å andra sidan, att de läroanstalter, varom nu vore fråga, i lika hög grad som folkskoleseminarierna representerade även ett statsintresse. Småskoleseminarierna vore ju fördenskull också ställda under statens kontroll och ledning, staten bestämde i detalj deras såväl organisation som arbetssätt. Såväl av rent pedagogiska skäl som ur ekonomiska synpunkter syntes därför statens övertagande av småskoleseminarierna böra förordas. Om undervisningen lades i statens hand, skulle den helt visst kunna ordnas mera praktiskt samt bli billigare och bättre och läroanstalterna rikare utrustade med materiel och lärarkrafter. Medlet härtill skulle i första hand bli en minskning av antalet småskoleseminarier och en utvidgning av de därefter kvarstående. Seminarieverksamheten bedrivs för närvarande vid inalles 27 småskoleseminarier. Antalet folkskoleseminarier däremot utgjorde allenast 15, och dock är elevantalet vid sistnämnda anstalter nära 100 % högre än vid de förstnämnda. Dessa siffror tala otvetydigt för att antalet småskoleseminarier bör kunna väsentligen reduceras. Möjligheten och befogenheten av en dylik reduktion ökas i samma mån som behovet av småskollärrarinnor minskas.

Att en minskning av antalet småskoleseminarier i och för sig vore önskvärd hade ej heller på något håll förnekats. Erfarenheten hade emellertid visat, att ett samarbete mellan olika landsting ofta nog stötte på betydande svårigheter i flera avseenden. Att staten helt och hållet åtog sig hithörande undervisningsanstalter, vore den enda framkomliga vägen att åstadkomma en erforderlig reduktion beträffande antalet småskoleseminarier och skulle dessutom också vara det verksamaste medlet för att åstadkomma en utjämning av de för närvarande på de olika landstingen synnerligen olika fördelade kostnaderna för dessa seminarier.

Förutom ovannämnda skäl för seminariernas förstatligande kunde framhållas ytterligare ett, nämligen svårigheten eller omöjligheten för landstingen att efter enhetliga grunder anpassa seminariernas elevantal efter landets behov av lärarkrafter. Detta behov sammanhängde nämligen i mycket stor omfattning

med tillgången på examinerade folkskollärare. Efter hand som lärare med examen från folkskoleseminarierna stode till föfogande, komme det att bliva alltmera sällsynt, att småskollärarynnor förordnades att undervisa i den egentliga folkskolan, eller med andra ord, antalet för småskollärarynnor tillgängliga platser komme att avsevärt minskas. Men för landstingen vore det så gott som omöjligt att, såsom staten i motsvarande fall gjorde i fråga om folkskoleseminarierna, företaga en reglering nedåt av elevantalet vid småskoleseminarierna. En indragning av klasser vid landstingsseminarierna stötte på svårigheten redan av den anledningen, att i enlighet med den nya stadgan så gott som samtliga seminarielärare gjorts till ordinarie.

Efter att hava vidrört de statsfinansiella förhållandena och det osäkerhetstillstånd, som enligt skolöverstyrelsen lätteligen kunde bliva följden av ett bifall, fortsatte riksdagen:

Genom att bringa klarhet i fråga om möjligheten och lämpligheten av ett förstatligande av småskoleseminarierna skulle en utredning kunna bidra till att berörda osäkerhetstillstånd förkortades, och det bör även kunna förväntas, att det statsfinansiella läget förbättrats till den tidpunkt, då den ifrågasatta utredningen slutförts. Då ett övertagande av småskoleseminarierna självfallet kan tänkas under väsentligt olika villkor, torde för övrigt först genom en utredning kunna klargöras, vilka anspråk ett förstatligande av småskollärarynnutbildningen skulle ställa på statskassan. Under dessa förhållanden finner sig riksdagen i frågans nuvarande läge böra hemställa om en genom skolöverstyrelsen företagen, förutsättningslös utredning, huruvida och på vilka villkor staten bör övertaga de av landstingen upprättade småskoleseminarierna, vilken utredning dock ej får uppfattas såsom någon förhandsutfästelse från riksdagens sida och därför ej heller bör föranleda något eftersättande av landstingens omsorger för sitt seminarieväsen.

Skolöverstyrelsens utredning.

Sedan skolöverstyrelsen genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 juni 1923 anbefallts att verkställa och till Kungl. Maj:t avgiva den av riksdagen begärda utredningen, sattes de olika landstingen på hösten samma år i tillfälle att yttra sig i ärendet.

I skrivelse till landstingen framhöll överstyrelsen, att ett uttalande från deras sida redan på detta förberedande stadium i första rummet borde avse frågans mera principiella sida, d. v. s. om landstingen allt fortfarande borde ombesörja utbildningen av småskollärarynnor för länets behov, eller om ifrågasvarande uppgifter borde, så snart förhållandena det medgäve, övertagas av staten. Ehuru överstyrelsen sålunda icke ifrågasatte en mera detaljerad prövning från landstingens sida av de villkor, på vilka de skulle vara villiga att till staten överlämna befintliga seminariebyggnader m. m., vore det dock önskligt, att landstingen ville hava sin uppmärksamhet riktad även på frågans praktiska och ekonomiska sidor och eventuellt giva vederbörande förvaltningsutskott i uppdrag att närmare förbereda därmed sammanhängande frågor.

Samtliga landsting utom ett, nämligen Hallands läns landsting, uttalade som sin åsikt, att staten, så snart förhållandena det tilläte, borde helt övertaga anstalterna för utbildning av småskolans lärarkrafter, och i enlighet med överstyrelsens önskan uppdrogo de flesta landsting åt sina förvaltningsutskott att preliminärt underhandla med överstyrelsen om de praktiska och ekonomiska frågor, som stode i samband med förstatligandet. På hösten 1924 inledde över-

styrelsen dessa underhandlingar. Vederbörande förvaltningsutskott jämte stadsfullmäktige i Göteborg anmodades att till överstyrelsen inkomma med utredningar rörande de fastigheter och inventarier, som stodo till respektive seminariums disposition, taxeringsvärdet å desamma samt villkoren för deras överlämnande till staten.

För att undersöka möjligheten att vid nämnda utredningar kunna uppställa likartade principer och villkor för statens eventuella övertagande av de landstingen tillhöriga seminarierna samlades representanter för de småskoleseminarier, som disponerade över egna seminariebyggnader, till ett möte i Stockholm i januari 1925.

Resultatet av förhandlingarna blev, att mötet enades om en promemoria, vars huvudsakliga innehåll var följande:

Den berörda utredningen borde innehålla:

1. Uppgifter jämte beskrivningar å de seminariet tillhörande fastigheter och lokaler med inventarier (samt deras taxerade värde), vilka under förutsättning av statens övertagande av småskollärrarinneutbildningen kunde ifrågakomma att överlämnas åt staten.

2. De villkor landstingen lämpligen kunde uppställa vid statens övertagande av småskollärrarinneutbildningen. Dessa villkor innehålla bland annat:

- A. Staten övertager all deras ordinarie lärarpersonal och ansvarar för stadgad avlöning och pensionering, sålunda också den, som är anställd vid de seminarier, vilka komma att nedläggas. Rörande fast anställd be-
tjänning träffas särskild överenskommelse.
- B. Staten övertager seminariernas inventarier och undervisningsmateriel enligt värdering.
- C. Staten övertager landstingsseminariernas tomter och byggnader, även de, som ej framdeles komma till användning för småskollärrarinneutbildning, enligt värdering.
- D. För slutlig värdering före övertagandet av tomter, byggnader, inventarier och undervisningsmateriel utses 3 personer, av vilka en företräder staten, en vederbörande landsting och en utses av dessa båda. Mötet förutsätter, att landstingen vid värderingen taga tillbörlig hänsyn till den lättnad i landstingens utgifter, som blir en följd av statens övertagande av småskollärrarinneseminierna.
- E. Vid behov av ny lärarpersonal bör framställning göras om tillåtelse att utbyta och anställa extra ordinarie sådan tillsvidare.

Denna promemoria blev grundläggande för de utlåtanden, som landstingens förvaltningsutskott jämte Göteborgs stadsfullmäktige våren 1925 inlämnade till överstyrelsen; endast en del utlåtanden avveko mer eller mindre från de i promemorian givna riktlinjerna, medan somliga därjämte upptogo andra, mera speciella villkor och framlade synpunkter, vilka huvudsakligen betingades av de särskilda lokala förhållandena.

Den 23 juni 1927 avgav skolöverstyrelsen den av riksdagen begärda utredningen. Jämte en kortare redogörelse för de olika utbildningsanstalterna för småskollärrarinnor och en likaledes kortare framställning av frågans uppkomst och utveckling fram till år 1923 innehöll detta utlåtande de begärda riktlinjerna för ett genomförande av statens övertagande av småskollärrarutbildningen. Då jag längre fram vid behandlingen av de olika spörsmålen kommer att

närmare gå in på de synpunkter, som av överstyrelsen framförts, vill jag här endast angiva huvuddragen i den sammanfattning och hemställan, i vilka den detaljerade och med tabeller och bilagor försedda utredningen utmynnade.

Medan överstyrelsen vid föregående tillfällen, då frågan om förstatligandet bragts å bane, funnit starkare skäl tala för ett avstyrkande än för ett bifall till reformen, framhöll den nu, att frågan ovedersägligen kommit i ett helt annat läge. Att landstingen så gott som enhälligt förklarar sig villiga att till staten överlämna uppgiften att utbilda småskollärarinnor samt att riksdagen själv tagit initiativ till frågans lösning och därvid så starkt betonat de skäl, som talade för småskollärarytbildningens övertagande av staten, måste enligt överstyrelsens mening vara i hög grad ägnat att bereda framgång åt reformen, så snart de ekonomiska hindren kunde anses överkomliga. Vål vore emellertid, om reformen påskyndades och övergångstiden gjordes så kort som möjligt, enär det osäkerhetstillstånd, som överstyrelsen förutsett, redan faktiskt vore förhanden, i det att anskaffandet av nybyggnader och erforderliga lokaler i allmänhet för småskoleseminarierna flerstädes uppskjutits. Som av utredningen framginge, ville skolöverstyrelsen för sin del tillstyrka den ifrågasatta anordningen, att staten övertog den utbildning av småskollärare, som nu ombesörjdes av landstingen. De skäl, som motiverade en dylik omläggning av småskollärarytbildningen, vore av såväl principiell som organisatorisk och ekonomisk art. Med den utveckling, som folkskoleväsendet nått fram till i våra dagar, och med hänsyn särskilt till den ställning, som folkskolan i det hela alltmer intog såsom en det allmännas angelägenhet, syntes det principiellt riktigt och för framtiden ofrånkomligt, att staten även omhändertog all lärarytbildning för folkskolans olika stadier.

Den överproduktion av småskollärarinnor, som med den nuvarande ordningen för denna lärarytbildning under de senaste åren inträtt, måste hejdas. Men en nödig reglering av lärarytproduktionen med anpassning till det verkliga behovet kunde åstadkommas först i samband med statens övertagande av småskoleseminarierna.

Även ekonomiska skäl påkallade en nyorganisation i denna riktning. En nedskärning av den nuvarande seminarieorganisationen till vad som motsvarade behovet och en koncentration av densamma i statens hand komme att medföra ett nedbringande av de årliga kostnaderna för detta ändamål. Därtill komme, att under den nuvarande ordningen utgifterna för småskollärarytbildningen tryckt mycket ojämnt på de särskilda landstingen, ett förhållande, som i längden vore ohållbart och måste ändras.

I anledning av nu anförda omständigheter framhöll överstyrelsen angelägenheten av att den föreslagna organisationsreformen genomfördes snarast möjligt. Att en reglering av småskollärarytproduktionen efter mera rationella grunder, än vad under nuvarande ordning vore möjligt, ofördröjligen borde komma till stånd, därom torde icke finnas delade meningar. Lika uppenbart torde emellertid vara, att största möjliga planmässighet och sammanhang borde iakttagas vid utvecklingen av det nuvarande systemet. Det kunde ju knappast tänkas, att utvecklingen under de närmaste åren skulle få förlöpa på det sättet, att ett landsting här och ett landsting där skulle komma att efter gottfinnande nedlägga seminarieverksamheten. Utom det, att därigenom betänkligen oreda i fråga om småskollärarytproduktionen skulle komma att inträda, följde därmed även det oegentliga förhållandet, att några få landsting till sist komme att få vidkännas dryga kostnader för tillgodoseende av det allmänna småskollärarytbehovet i landet. Reformen borde därför genomföras så långt möjligt vore i ett sammanhang.

Slutligen framlade skolöverstyrelsen sammanfattningsvis — vid sidan av vissa riktlinjer för reformens genomförande såväl organisatoriskt som i anslagshänseende — de synpunkter, som för utredningen varit grundläggande, nämligen

att småskollärarytbildningens omfattning borde grundas på det verkliga behovet av lärare vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande lärare vid folkskolor;

att utredningen angående ett sådant behov, i vad det avsåge den tid framåt, som vid tillfället någorlunda säkert kunde överblickas, hade givit vid handen, att det förefintliga behovet — särskilt om för de närmaste åren hänsyn även toges till befintligt läraröverskott — kunde tillgodoses genom 16 examensavdelningar årligen i stället för 25¹/₂ dittills;

att den nya seminarieorganisationen skulle omfatta följande: statens dåvarande seminarier i Haparanda, Murjek (med eventuell förflyttning till Luleå), Lycksele och Hagaström skulle bibehållas; staten skulle övertaga landstingsseminarierna i Linköping, Jönköping, Växjö, Lund, Halmstad, Skara, Kristinehamn, Falun, Härnösand och Östersund; varjämte ett nytt seminarium (dubbel) skulle upprättas i Strängnäs; landstingsseminarierna i Uppsala, Malmköping, Kalmar, Kristianstad, Uddevalla, Borås, Örebro, Västerås, Bollnäs, Skellefteå och Öjebyn, Göteborgs stads seminarium samt de privata seminarierna i Stockholm, nämligen Ateneums och Detthows, skulle indragas; samt

att staten skulle övertaga och ansvara för avlöningen till de ordinarie lärare, som på grund av vissa småskoleseminariers nedläggande komme att mista sina befattningar, ävensom för dessa lärares pensionering.

Över skolöverstyrelsens utredning och förslag inhämtade Kungl. Maj:t yttranden från vissa myndigheter, bland annat från landstingen, och den 30 april 1928 avgav skolöverstyrelsen förnyat utlåtande med anledning av vad i dessa yttranden blivit anfört. Överstyrelsen yttrar därvid huvudsakligen följande:

Förnyat utlåtande av skolöverstyrelsen.

I fråga om den mera principiella sidan av det föreliggande spørsmålet, nämligen lämpligheten och önskvärdheten av att staten helt övertog småskollärarytbildningen, kunde överstyrelsen konstatera, att full enighet rådde. Samma gällde i stort sett beträffande den inskränkning av lärarproduktionen och därav betingade indragning av seminarier, som utredningen jämväl förordade; det vore ovedersägligt, att en del av de seminarier, som voro i verksamhet, måste indragas.

Däremot hade meningarna varit något delade i fråga om planen för de nya statsseminariernas förläggning, och det blev därför skolöverstyrelsens närmaste angelägenhet att ytterligare stryka under de skäl, som varit bestämmande för förläggningen. Skolöverstyrelsen ansåg för det dåvarande icke skäl föreligga att på någon punkt frångå den ursprungliga planen. Den hade givetvis från början varit och vore allt fort provisorisk i den meningen, att i den fortsatta utredningen, särskilt i vad denna komme att gälla vissa ekonomiska förhandlingar med landstingen, omständigheter kunde framkomma, som måste föranleda rubbningar i ena eller andra hänseendet. En särskild omständighet, som kunde komma att inverka på avgörandet beträffande småskollärarytbildningens slutliga ordnande, vore frågan om folkskoleseminarierna. Överstyrelsen vore fortfarande av den meningen, att ett slutligt avgörande beträffande småskoleseminariernas antal och förläggning icke lämpligen borde ske utan i samband med ett mera definitivt bestämmande av folkskollärarytbildningens organisation med hänsyn till det verkliga folkskollärarytbehovet.

På grund av vissa framkomna yttranden och önskemål fann emellertid skolöverstyrelsen det vara nödvändigt att göra ett par utvinkningar, den ena av mera ekonomisk, den andra av mera allmän innebörd.

I remissen till landstingen hade Kungl. Maj:t anbefallt dessa att i samband med de villkor, vederbörande landsting för sin del önskade uppställa vid en eventuell omorganisation av småskollärarytbildningen i enlighet med skolöverstyrelsens förslag, tillika uttala, huruvida och under vilka förutsättningar landstinget vore villigt att till staten kostnadsfritt med äganderätt överlåta den landstinget tillhöriga, för småskollärarytbildningen avsedda fasta och lösa egendomen.

Av de föreliggande yttrandena framgick, att landstingen i stort sett vidhöllo sina förut uppställda inlösningskrav och att åtskilliga landsting begärt ersättning för fast och lös egendom även i sådana fall, där seminariet skulle nedläggas och staten således ej hava behov av att inköpa egendomen. »Det måste sägas vara svårt», säger skolöverstyrelsen, »att kunna avgiva någon real synpunkt, som skulle kunna motivera ett sådant ersättningskrav från landstingens sida. Staten torde i fall sådana som de nu åsyftade rimligen icke böra sträcka sig längre än att övertaga kostnaderna för den övertaliga lärarpersonalen och befria landstinget från alla övriga utgifter för lärarytbildningen, allt under det landstinget har fri dispositionsrätt över sin egendom till eget bruk eller till försäljning.»

»Vad därefter beträffar de fall», fortsätter överstyrelsen, »då staten skulle hava ett verkligt intresse av att få övertaga de nuvarande seminariebyggnaderna m. m., så hava landstingen i stort sett alltjämt vidhållit sina tidigare uppställda krav på statsinlösen av denna egendom. Ingen torde vilja bestrida vederbörande landsting dess rätt att självt bestämma, huruvida det vill behålla och för något annat ändamål disponera sin seminariebyggnad, kostnadsfritt överlåta densamma eller försälja den till staten. Först vid de närmare förhandlingar, som från statens sida komma att föras med vederbörande landstings förvaltningsutskott, torde det kunna bliva klart, hur landstingen slutligen komma att ställa sig i nämnda hänseende.» Utan att överstyrelsen på något sätt ville föregripa dylika förhandlingar, ville den dock framhålla vissa synpunkter, som enligt dess mening dittills blivit allt för litet beaktade vid behandlingen av ifrågavarande spörsmål.

Från landstingens sida hade knappast något allvarligt försök gjorts att bringa klarhet i frågan, på vilken sida den verkliga vinsten komme att ligga vid statens övertagande av landstingsseminarierna. Såväl landstingen som övriga lokala myndigheter ansågo det vara ett stort såväl ideellt som ekonomiskt intresse, att en lärareutbildningsanstalt funnes å den ort de representerade, och voro villiga att årligen vidkännas stora kostnader för dess uppehållande. Men i samma mån som staten övertog landstingsseminarierna, i samma mån vunne vederbörande landsting årligen en lättnad i sina utgifter, vilken motsvarade den årliga kostnaden. Detta måste betraktas som en ren vinst, enär motsvarande minskning kunde äga rum i de uttaxerade eller upplånade medel, varmed landstingets övriga utgifter bestredes.

Med stöd av en upprättad tabell påvisade överstyrelsen, att om landstingen för att underlätta och över huvud taget möjliggöra genomförandet av den reform, varom alla i princip och sak vore ense, erbjöde sig att utan annat vederlag än den ifrågasatta utgiftsminskningen till staten överlämna sin seminarieegendom, så gjorde de — då frågan betraktades på något längre sikt — även rent affärsmässigt en betydande vinst.

Den andra utvikningen var, som redan nämnts, av mera allmän innebörd. I samband med ifrågasatt indragning av vissa seminarier hade en del lokala myndigheter framhållit de olägenheter, som enligt deras förmenande skulle uppkomma därigenom, att länet eller orten skulle komma att mista sitt seminarium. Sälunda hade framhållits, att provinsens kvinnliga ungdom därigenom berövades tillfälle att i samma utsträckning som förut få utbildas för lärarinnekallet. Resorna till längre bort liggande seminarier komme att för

många fördyra utbildningen. Det betonades tillika, huru värdefullt det från undervisningens och uppfostrans synpunkt måste anses vara, att just lärarinor, som utgått från den egna hembygden och den egna hemstaden, finge taga hand om undervisningen i bygdens skolor.

Gent emot dessa invändningar ville skolöverstyrelsen framhålla, »att, även om de innebära en viss grad av berättigande, de lokala synpunkterna givetvis dock icke kunnat få bliva avgörande, när det gäller att på ett förnuftigt sätt ordna småskollärarytbildningen i riket. Indragning av övertaliga småskoleseminarier har sedan länge pågått. För 20 år sedan funnos icke mindre än 34 anstalter för småskollärarytbildning i landet. Att omkring ett 10-tal av dessa nedlagt sin verksamhet, har tydligen icke länt folkundervisningen till skada. Om ytterligare ett väsentligt antal småskoleseminarier på grund av minskning i det allmänna lärarbehovet måste nedläggas, följer givetvis därav, att seminarier icke kunna placeras i alla län. Liksom de nuvarande folkskoleseminarierna icke hava sin verksamhet begränsad till vissa geografiska områden och orter utan stå öppna för elever från alla håll, är det givet, att statens blivande småskoleseminarier icke heller kunna eller böra bliva speciellt bygdebetonade på samma sätt, som då landstingen svarat för denna lärarutbildning. Att de olika seminarierna ändock i stort sett komma att erhålla vissa naturliga rekryteringsområden, ligger i sakens natur, vadan det är angeläget, att de från denna synpunkt erhålla en så lämplig placering som möjligt.»

Efter att hava framhållit, att med kommunikationsväsendets snabba utveckling och den därmed följande kulturella utjämningen mellan olika bygder i riket de rent lokala intressena i berörda hänseende komme att för framtiden allt mer förlora sin betydelse, fortsätter skolöverstyrelsen: »Vad landstingsseminarierna beträffar torde det fortfarande vara så, att elevrekryteringen i regeln och i första hand sker från det egna länet. Däremot har det nog med hänsyn till den allt knappare platstillgången utvecklats sig så, att de utexaminerade i allt större utsträckning söka sig till snart sagt vilken trakt av riket som helst, där anställning står att få. I stort sett torde härmed ingen skada för folkundervisningen ske. Erfarenhetens vittnesbörd torde vara enstämmigt därom, att framgången av en lärares arbete icke kommer så mycket an på, från vilken trakt han härstammar, utan i främsta rummet därpå, om han med hänsyn till karaktärsegenskaper, utbildning och förmåga är en verkligt god lärarekraft.»

Härefter uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 18 maj 1928 åt byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen att i samråd företaga en utredning om beskaffenheten av lokalerna för de småskoleseminarier, som staten enligt skolöverstyrelsens förslag skulle övertaga, samt om de ändrings- eller reparationsarbeten som skulle erfordras vid dessa fastigheter, ävensom angående inventarier vid dessa seminarier m. m. Alternativa kostnadsförslag skulle upprättas med hänsyn till utbildningens anordnande såsom tvåårig eller treårig. Med skrivelse den 12 oktober 1928 överlämnade ämbetsverken den verkställda utredningen jämte därtill hörande ritningar och kostnadsförslag.¹

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 4 januari 1929 av anslagsbehoven under riksstatens åttonde huvudtitel för budgetåret 1929/1930 yttrade dåvarande departementschefen i förevarande fråga bland annat följande (åttonde huvudtiteln 1929, punkt 185):

Frågan om statens övertagande av de av landstingen och vissa städer uppehållna småskoleseminarierna kräver ytterligare utredning, innan den kan un-

¹ Utredningen rörande den fasta egendomen var verkställd genom byggnadsstyrelsens försorg och utredningen rörande den lösa egendomen av skolöverstyrelsen.

derställas riksdagen. Under utredningens gång har det visat sig att hela ärendet är av en synnerligen omfattande och svårlöst beskaffenhet. En särskilt ingående prövning kräver spörsmålet om seminariernas blivande förläggningsorter, enär i detta avseende en stark tävlan råder mellan olika städer. Även frågan om antalet seminarier synes mig ej vara klar. Överstyrelsen har räknat med sammanlagt 16 seminarier, häri inräknade de 4 nuvarande statsseminarierna. Därvid har överstyrelsen utgått från en klassnumerär av 24 elever, ett tal som förefaller mig väl lågt. Genom en ökning av elevantalet i klassavdelningarna skulle det bliva möjligt att reda sig med ett mindre antal seminarier och dymedelst nedbringa kostnaderna för utbildningen. Det kan i detta sammanhang nämnas, att överstyrelsen uppskattar statens årskostnader för de 16 seminarierna, inberäknat tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg, till omkring 600,000 kronor eller samma belopp, som för närvarande utgår av statsmedel till dels de fyra nuvarande statsseminarierna, dels ock landstingsseminarierna. Härvid äro dock icke medräknade vissa övergångskostnader, vilka för det första året uppskattats till omkring 100 000 kronor. Härtill komma ytterligare kostnaderna för anskaffande av erforderliga lokaler, inventarier och undervisningsmateriel. På denna punkt ter sig frågan särdeles svårlöst, i det att flertalet landsting och städer vägrat att utan ersättning överlåta sin för seminarieverksamheten avsedda egendom till statsverket. Skulle staten vidkännas härför begärda ersättningar, torde detta medföra en engångskostnad, som, medräknat utgifter för nödiga reparationer och ombyggnader, icke torde komma att understiga 2 miljoner kronor.

Vad jag nu anført, torde göra det tydligt, att det icke är lätt att komma till rätta med den föreliggande organisationsfrågan. Hur önskligt det än vore att komma till ett snart avgörande i saken, låter detta sig enligt min mening under inga förhållanden göra vid 1929 års riksdag.

Med anledning av en inom riksdagen väckt motion (II: 108) anhöll emellertid riksdagen i skrivelse den 4 maj 1929, nr 145, att Kungl. Maj:t måtte, om möjligt till 1930 års riksdag, framlägga förslag i frågan, huruvida och i vilken utsträckning staten borde övertaga de av landstingen och vissa städer upprätthållna småskoleseminarierna.

I skrivelsen framhöll riksdagen bland annat, vad lokalfrågan beträffade, att den ställning, landstingen dittills intagit, icke syntes riksdagen böra utgöra något hinder för ett avgörande. Riksdagen utginge nämligen från att ett statens övertagande av den del av småskolläroinnehållning, som hittills påvilat landstingen och vissa städer, icke komme att äga rum under annan förutsättning, än att landstingen och berörda städer kostnadsfritt och med full äganderätt till staten överlämnade den för seminarieutbildningen använda fasta och lösa egendom varav staten funne sig vara i behov.

*Översikt
över de nu-
varande
landstings-
seminarierna.*

Innan jag övergår till en redogörelse för vad 1929 års seminarieakkunniga samt vederbörande myndigheter yttrat beträffande frågan om statens övertagande av småskolläroinnehållningen, vill jag här återge en av de sakkunniga lämnad översikt över de nuvarande landstingsseminarierna.

Ännu under läsåret 1926/1927 bedrevs småskolläroinnehållningen vid 28 seminarier, varav 4 upprättats av staten, 21 av landsting, 1 av stad, som ej deltager i landsting, samt 2 av enskilda. De län, som icke själva ägde av landstingen upprättade seminarier, voro Stockholms och Gotlands. Stockholms läns landsting hade emellertid överenskommit med Ateneums privata småskoleseminarium om utbildning av ett visst antal elever från länet. Blekinge och

Kronobergs läns landsting hade som nu ett gemensamt seminarium. Från och med vårterminen 1927 upphörde de båda enskilda seminarierna — Ateneum och Nya småskollärarynnesseminariet, båda i Stockholm — med sin verksamhet. Norrbottens, Västerbottens och Kristianstads läns landstingsseminarier, förlagda till resp. Ojebyn, Skellefteå och Kristianstad, nedlades, det förra från och med vårterminen 1928 och de båda senare från och med vårterminen 1929.

Sålunda finnas för närvarande 23 småskoleseminarier: de 4, som ägas av staten och som förlagts till Haparanda, Murjek, Lycksele och Hagaström, 18 landstingsseminarier samt Göteborgs stads seminarium. Landstingsseminariernas förläggning, organisation, lärarpersonal och lokalförhållanden läsåret 1930/1931 framgå av tabell I.

Tabell 1.

Seminarier	Seminarier			Övningsskolan		Lärare (rektor inräknad)					Lokaler						
	började sin verksamhet år	har 2-årig lärokurs sedan år	har följande antal samtidiga seminarieklasser	Antal läraravdelningar	1:a avdelningen omfattar klasserna	2:a avdelningen omfattar klasserna	Ordinarie	Extra ordinarie	Summa lärare med full tjänstgöring	Tjänstgörare	Särskild byggnad för			Förhyrda lokaler			
							manliga	kvinnliga			manliga	kvinnliga	tillhörig landstinget		upplåten av kommun	särskilt rum saknas för	
																gymnasial	hushålls- skoleområde
Uppsala . . .	1877	1911	1	1	I—II	—	—	3	—	—	3	6	—	—	—	—	1
Malmköping .	1877	1909	1	1	I—II	—	—	3	—	—	3	2	—	—	—	—	1
Linköping . .	1875	1910	2	2	I—II	I—II	1	3	—	1	5	3	1	—	1	—	—
Jönköping . .	1885	1916	1	2	I—II	I—II	1	2	—	—	3	6	—	1	—	1	—
Kalmar . . .	1900	1912	1	1	I—II	—	—	1	—	2	3	1	—	1	1	1	—
Växjö	1896	1911	2	1	I—II	—	—	4	—	—	4	3	—	—	—	—	1
Lund	1882	1916	2	2	I—II	I—II	—	4	—	—	4	3	1	—	—	—	—
Halmstad . .	1918	1918	2	1	I—II	—	1	3	—	—	4	3	1	—	—	—	—
Uddevalla . .	1923	1923	1	1	I—II	—	—	2	—	1	3	1	—	1	1	1	—
Borås	1923	1923	2	2	I—II	III—IV	1	2	—	1	4	3	1	—	1	1	—
Skara	1926	1926	1	1	I—II	—	—	—	—	2	2	5	—	—	1	1	1
Kristinehamn	1873	1913	2	1	I—II	—	1	3	—	—	4	2	—	1	1	1	—
Örebro . . .	1880	1917	2	1	I—II	—	—	2	1	—	3	5	—	—	—	—	1
Västerås . .	1876	1911	2	1	I—II	—	1	1	—	—	2	8	1	—	1	—	—
Falun	1879	1911	2	2	I—II	III—IV	—	5	—	—	5	3	1	—	—	—	—
Bollnäs . . .	1875	1910	2	2	I—II	III—IV	—	5	—	—	5	2	1	—	1	1	—
Härnösand . .	1877	1884	2	2	I—II	III—IV	—	5	—	—	5	3	1	—	—	1	—
Östersund . .	1872	1909	2	2	I—II	III—IV	2	2	—	—	4	4	1	—	—	—	—
Göteborg . .	1890	1890	1	2	I	II	—	2	—	—	2	13	—	—	—	—	1

¹ En befattning uppehålls av vakansvikarie.

Såsom framgår av tabellen sker vid 7 av seminarierna intagning av elever endast vartannat år, medan vid de 12 övriga intagning förekommer varje år. Antalet läraravdelningar i övningsskolan utgör en vid 10 och två vid 9 seminarier; vid 5 av de senare består den ena avdelningen av en folkskoleavdelning.

Hela antalet lärare är i medeltal något större vid de tvåklassiga seminarierna än vid de enklassiga. Antalet ordinarie lärare utgör i medeltal 2 vid de senare samt mellan 3 och 4 vid de förra. Av de ordinarie lärarna äro 49 kvinnor och 8 män. Antalet extra ordinarie lärare utgör 8, därav 7 kvinnor och 1 man; antalet timlärare är 76. Av rektorerna äro 11 kvinnor och 8 män. Flera av dessa hava avlagt akademisk examen på högre eller lägre grad. Av de övriga lärarna har blott ett fåtal akademisk examen, medan de flesta äro folkskollärare med eller utan studentexamen.

13 av seminarierna äro inrymda i egna byggnader, av vilka 9 ägas av landsting och 4 äro upplåtta av kommunerna.

Beträffande landstingsseminarierna har statens såväl kontrollerande som understödande verksamhet med åren blivit allt mer omfattande. Kontrollen gällde från början huvudsakligen avgångsexamen men utvidgades efter hand till jämväl andra områden av deras verksamhet. Sålunda innehöll 1897 års stadga bestämmelser angående prövning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning såsom lärare vid småskola och mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola.

Jämsides härmed gick statens ekonomiskt understödande verksamhet. År 1884 medgavs rätt till vissa pensionsförmåner och viss tjänstårsberäkning för seminarielärare med folkskolläraryxamen, och år 1901 följde enahanda förmåner för lärare med småskolläraryxamen. Statsbidrag till avlönande av lärare vid landstingsseminarier beviljades år 1898 och till avlönande av sjukvikarier åt dessa lärare år 1901.

Den 31 december 1919 utfärdades dels stadga för av landsting eller stad, som ej i landsting deltagit, inrättade småskoleseminarier (nr 889) och dels kungörelse angående avlöning åt lärare vid samt angående statsbidrag till sådana seminarier (nr 890). De voro båda resultat av den proposition i fråga om understöd åt småskoleseminarier m. m., som framlades vid 1919 års riksdag och som i huvudsak vann riksdagens bifall. Genom dessa båda författningar gavs en mera enhetlig ledning av undervisningen och en mera effektiv kontroll från det allmännas sida, på samma gång som det ekonomiska förhållandet mellan landstingen och staten reglerades. Den nya lönereglering, som samtidigt genomfördes för landstingsseminarierna, pålade staten väsentligt ökade kostnader, icke minst därigenom att staten så gott som helt och hållet övertog läraravlönningen. Reformen av år 1919 innebar dessutom en förbättrad småskollärrinnetutbildning genom höjda inträdesfordringar, utvidgade lärokurser, högre krav på seminarieläraryxarnas kompetens och bättre utrustning av läroanstalterna. Enligt beslut av 1921 års riksdag utgår tillfällig löneförbättring till dessa seminariers lärare med $\frac{3}{4}$ av det belopp, som lärare vid statens småskoleseminarier åtnjuta.

Lärarna äro pensionsdelaktiga i statens pensionsanstalt.

Till understöd åt verksamheten vid landstingsseminarierna har riksdagen för budgetåret 1930/1931 anvisat ett ordinarie förslagsanslag av 310 000 kronor samt till stipendier åt elever vid småskoleseminarier ett ordinarie reservationsanslag av 65,000 kronor.

De sakkunniga.

1929 års seminariesakkunniga yttra i fråga om landstingsseminariernas förstatligande följande:

Vad som aktualiserat frågan om statens övertagande av småskolläraryxutbildningen, är väl närmast den överproduktion av lärarinnor, som det nuvarande

systemet för med sig. Vill man en effektiv reglering av lärarproduktionen, så att denna icke sker på måfå utan anpassar sig efter det behov, som vid skilda tidpunkter förefinnes, måste en koncentrerung äga rum till ett färre antal läroanstalter, och detta låter sig näppeligen göra, med mindre staten övertager det hela. En sådan koncentrerung kommer därjämte att avsevärt bringa ned de årliga kostnaderna och ändå garantera de olika anstalterna vida bättre utbildningsmöjligheter med en rikare utrustning i materiel och arbetskrafter.

Men alldeles fränsett de praktiska fördelarna är det — som riksdagen redan år 1923 påpekade — ur principiella synpunkter riktigast, att staten svarar för småskollärarytbildningen. Småskoleseminarierna tillgodose ett statsintresse alldeles som folkskoleseminarierna, som staten helt har om hand. De förra äro ställda under statens kontroll och ledning såväl som de senare. De båda lärargruppernas utbildning och arbete äro lika statligt reglerade. Det finns icke något vägande skäl för den dualism, som nu råder i fråga om handhavandet av de båda lärargruppernas utbildning. På den punkten förefalla meningarna vara samstämmiga. Det vill därför synas de sakkunniga, som om frågan om statens övertagande av landstingsseminarierna lämnat diskussionens stadium och endast väntar på sin lösning.

I det föregående har jag redogjort för skolöverstyrelsens tidigare ställning till förevarande fråga. Överstyrelsen har nu den 28 januari 1931 avgivit utlåtande över seminarie-sakkunnigas betänkande och därvid yttrat följande:

Skolöverstyrelsen.

Överstyrelsen har i sina ovannämnda utredningar och utlåtanden på i dessa närmare angivna skäl förordat statens snara övertagande av all småskollärarytbildning i riket. Överstyrelsen vill ock erinra därom, att när 1929 års riksdag i sin skrivelse nr 145 förordade en gemensam utredning av frågan om folkskoleseminariernas och småskoleseminariernas organisation under starkt betonande av samhörigheten mellan dessa spörsmål, så förutsatte riksdagen att övriga angående inriktade sig på det målet, att småskoleseminarierna komme att förstatligas. Under hänvisning till vad överstyrelsen tidigare yttrat rörande denna angelägenhet får överstyrelsen alltså biträda de sakkunnigas i frågan intagna ståndpunkt.

Av den nu lämnade redogörelsen framgår, att de utredningar, som under snart ett tiotal år pågått beträffande småskollärarytbildningen i vårt land, grundat sig på den förutsättningen och siktat mot det målet, att landstingen skulle befrias från sitt hittillsvarande åtagande att uppehålla småskoleseminarier och i samband därmed all småskollärarytbildning övertagas av staten. Visserligen betonade 1923 års riksdag, då den anslöt sig till kravet på utredning, huruvida och i vilken utsträckning staten borde övertaga de av landstingen upprättade småskoleseminarierna, att denna utredning borde vara förutsättningslös, och att riksdagen genom sitt beslut om sådan utredning därvid icke bundit sig i en viss riktning. Det har emellertid visat sig, att de skäl för ett statens övertagande av småskollärarytbildningen, som riksdagen då anförde, voro så bärkraftiga, att de blivit avgörande för dem, som haft utredningsarbetet om hand, närmast skolöverstyrelsen och 1929 års seminarie-sakkunniga, vilka i likhet med landstingen, småskoleseminariernas lärare ävensom vissa lärarsammanslutningar inom folk- och småskolekåren samstämmigt förordat en seminariereform i nu nämnd riktning.

Departementschefen.

Av utredningen har framgått, att de skäl, som motiverade en dylik omlägg-

ning av småskollärarytbildningen, vore av såväl principiell som organisatorisk och ekonomisk art. Med den utveckling, som folkskoleväsendet nått fram till i våra dagar, och med hänsyn särskilt till den ställning, som folkskolan i det hela alltmera intager såsom en det allmännas angelägenhet, syntes det principiellt riktigt, att staten även omhänderhade all lärarutbildning för folkskolans olika stadier. Den överproduktion av småskollärarinnor, som med den nuvarande ordningen för denna lärarutbildning inträtt, måste hejdas. Men en nödig reglering av lärarproduktionen med anpassning till det verkliga behovet kunde åstadkommas först i samband med statens övertagande av småskollärarytbildningen. Även ekonomiska skäl påkallade en nyorganisation i denna riktning. En nedskärning av den nuvarande seminarieorganisationen till vad som motsvarade behovet och en koncentration av densamma i statens hand komme att medföra ett nedbringande av de årliga totala kostnaderna för detta ändamål. Därtill komme, att under den nuvarande ordningen utgifterna för småskollärarytbildningen fördelade sig mycket ojämnt på de särskilda landstingsområdena.

Jag finner de nu sammanfattningsvis anförda skälen för statens övertagande av småskollärarytbildningen vara bärande. Därtill vill jag anföra ytterligare ett par synpunkter, som synas mig tala för att reformens genomförande i möjligaste mån påskyndas. Utvecklingen har under de senaste åren förlöpt sålunda, att på grund av tidigare överproduktion av småskollärarinnor och det minskade behovet av lärarkrafter med enbart småskolekompetens åtskilliga landsting funnit sig föranlåtna att nedlägga sina seminarier. Av enahanda anledning torde det bliva nödvändigt, att ytterligare några landstingsseminarier — frivilligt eller efter påtryckning från statsmakternas sida — med det snaraste upphöra med sin verksamhet. Det blir givetvis vid sådant förhållande ohållbart att, sedan de återstående landstingsseminarierna förlorat sin tidigare mera provinsbetonade karaktär, från statens sida uppehålla kravet på att några få landsting skola vidkännas dryga kostnader för tillgodoseende av det allmänna småskollärarytbehovet i riket.

När riksdagen för sin del hemställde om utredning i nu förevarande fråga, var den medveten om, att det inträdda nya läget skulle kunna vålla landstingsseminarierna vissa svårigheter under övergångstiden. Skolöverstyrelsen har också i sina utlåtanden starkt framhållit att så skett, och att det därför vore av vikt att förstatligandet snarast komme till stånd. Det ligger också i sakens natur att landstingen i avvaktan på förstatligandet icke kunnat känna sig uppfordrade att i nödig omfattning nedlägga kostnader på underhåll och nyanskaffning för sina seminarier, utan dessa ha kommit att bliva i större eller mindre grad eftersatta. Lediga lärartjänster hava också blivit vakantsatta, och seminariernas lärarpersonal har såväl av nu antydda anledningar som av oro för sin egen osäkra framtid icke kunnat känna den arbetsglädje, som är nödvändig för framgång i en kallelse av detta slag. Det synes mig därför vara synnerligen angeläget, att småskoleseminarierna snarast föras ut ur det nuvarande provisoriska tillståndet och in i mera stabila förhållanden. Jag har därför icke tvekat att föreslå Kungl. Maj:t att redan för nu innevarande riksdag till den omfattning, som av den verkställda utredningen och sa-

kens läge i övrigt må påkallas, framlägga frågan om småskolläro-utbildningens övertagande av staten. Framförallt har jag ansett av vikt, att frågans rent principiella sida, d. v. s. statens övertagande av småskolläro-utbildningen, varder underställd innevarande års riksdag, som därvid bör beredas tillfälle yttra sig om de villkor, som böra förenas med ett dylikt statsövertagande. Sedan förutsättningarna för ett förstatligande blivit fastställda, och sedan de olika landstingen fått tillfälle taga ställning till ett sålunda av statsmakterna fattat principbeslut, torde lämpligen till omprövning upptagas frågan om en mera detaljerad plan för organisationens genomförande, seminariernas förläggning m. m., allt spörsmål, som torde böra föreläggas 1932 års riksdag. Två av dessa detaljspörsmål synas mig emellertid vara så utredda, att de kunna underställas redan innevarande års riksdag, nämligen frågan om utbildningstidens längd och frågan om seminarieklassernas storlek.

För att skapa en bakgrund till de frågor, vilka enligt min uppfattning redan nu böra bliva föremål för beslut, går jag i det följande igenom frågan om seminariereformen i hela dess vidd, alltså även i de delar, i vilka denna bör bliva föremål för prövning först av 1932 års riksdag. Jag börjar min behandling av de särskilda spörsmålen med lärokursens vid småskoleseminarierna längd, det blivande lärarbehovet vid småskolor och mindre folkskolor samt elevantalet i varje klass vid småskoleseminarierna, enär dessa spörsmål äro avgörande för den blivande seminarieorganisationens storlek. Jag behandlar där- efter lärarkompetensen vid småskoleseminarierna, seminariernas antal och förläggning, lokalbehovet, organisationens genomförande och de ekonomiska frågorna.

II. Frågan om två- eller treårig lärokurs vid småskoleseminarierna.

I nu gällande stadga av år 1919 för de av landsting eller stad, som ej i landsting deltagar, inrättade småskoleseminarierna heter det i fråga om lärokursens längd, att den skall vara tvåårig, där ej Kungl. Maj:t i särskilda fall annorlunda föreskrivit.

Frågan i ett tidigare skede.

När folkskolöverstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 28 december 1918 framlade förslag till en mera väsentlig omgestaltning av småskoleseminarierna, ansåg den som någonting självfallet, att seminariekursen borde vara minst tvåårig. Från en del håll hade det påyrkats, att kursen borde bliva treårig, då det skulle möta alltför stora svårigheter att på två år hinna med den utbildning, som med de allt större anspråken på lärarpersonalen kunde anses erforderlig. Särskilt hade framhållits, att seminariekursen åtminstone för de blivande lärarinnorna vid de mindre folkskolorna borde vara treårig. Härom yttrade folkskolöverstyrelsen bland annat följande:

Man måste känna sig betänksam mot att ytterligare förlänga utbildningstiden för lärarinnor vid småskolan, då ett flertal småskoleseminarier ännu några år tidigare endast hade två eller tre terminers kurs. Det måste också erkännas, att den utbildning, som meddelades vid de bättre av småskoleseminarierna med tvåårig kurs, kunde betecknas som tillfredsställande, och genom någon höjning av inträdesfordringarna och genom förlängning av läsåret skulle utan

tvivel icke så litet vara att vinna. Att för tillgodoseende av behovet av biträdande lärare vid folkskolan och lärare vid de mindre folkskolorna fordra en allmän förlängning av seminariekursen torde icke vara välbetänt. Visserligen vore det alltför sant att den utbildning, som bestodes en småskolläraryrka, icke kunde anses tillfyllest för sagda kategorier av lärare. Men såsom förhållandena för närvarande låge, syntes ingen annan utväg finnas än att anlita de vid småskoleseminarierna utbildade lärarna även för nu ifrågavarande undervisningsbehov. Detta förhållande syntes emellertid icke böra leda till att småskoleseminarierna erhöles en organisation, som de med hänsyn till sin egentliga uppgift icke bort erhålla. Men detta uteslöte ej, att överstyrelsen funne det i hög grad önskvärt, att inom ramen av de förhandenvarande möjligheterna allt gjordes för att tillgodose ifrågavarande lärarkrafters utbildningsbehov. Överstyrelsen hölle det sålunda för lämpligt, att varhelst så kunde ske, särskilt å orter, där behovet av sagda lärare vore stort, småskoleseminarierna utvidgades med en tredje årskurs.

I propositionen nr 363 till 1919 års riksdag, föreslogs lärotiden till två år. Enligt det vid sagda proposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 11 mars 1919 hade dåvarande departementschefens uttalande i ämnet huvudsakligen följande innehåll:

Folkskolöverstyrelsen hade anfört synnerligen välgående skäl för att lärokursen skulle vara tvåårig. Departementschefen instämde på det kraftigaste i överstyrelsens uttalande, att det icke vore välbetänt att för tillgodoseendet av biträdande lärare vid folkskolorna och lärare vid de mindre folkskolorna fordra en allmän förlängning av seminariekursen, samt att den omständigheten, att man måste anlita de vid småskoleseminarierna utbildade lärarna även för nämnda undervisningsbehov, icke borde leda till att småskoleseminarierna erhöles en organisation, som de med hänsyn till sin egentliga uppgift icke bort erhålla. Men just på grund härav kunde departementschefen icke dela överstyrelsens mening om lämpligheten att varhelst så kunde ske, särskilt å orter, där behovet av lärare för mindre folkskolor och biträdande lärare vid folkskolor vore stort, vederbörande småskoleseminarium skulle kunna utvidgas med en tredje årsklass, utan måste anse, att man bör stanna vid en tvåårig kurs för alla nu ifrågavarande seminarier.

I fråga om målet för småskoleseminariernas verksamhet hade folkskolöverstyrelsen ansett, att nämnda seminarier visserligen borde ha till sin egentliga uppgift att utbilda lärare för småskolan men dessutom borde, i den mån så kunde anses behövt och möjligt med hänsyn till huvuduppgiften, utbilda jämväl lärare för den mindre folkskolan och biträdande lärare för den egentliga folkskolan.

Denna överstyrelsens uppfattning kunde departementschefen icke biträda. Det skulle komma att verka förryckande på den egentliga småskolläraryrka-utbildningen, om seminarierna skulle sträva att meddela icke blott småskolläraryrka-utbildning utan även folkskolläraryrka-utbildning, låt vara att detta senare skulle ske endast till en viss grad. De dåvarande småskoleseminarierna, vilka alla vore tvååriga, hade sina lärokurser anordnade uteslutande med hänsyn till utbildningen av lärare för småskolan. Erfarenheten vid dessa seminarier hade ådagalagt, att två år vore mycket väl behöfliga för den egentliga småskolläraryrka-utbildningen. Vile man nu uppställa såsom mål för seminarierna, att de skulle utbilda lärare även för folkskolestadiet, låge uppenbarligen den faran nära, att de skulle så mycket inlåta sig på folkskolläraryrka-utbildningen, att den egentliga småskolläraryrka-utbildningen bleve i avsevärd mån förvanskad. Vida bättre syntes det vara, att endast den egentliga småskolläraryrka-utbildningen uppställdes så-

som mål för småskoleseminarierna, men att denna utbildning bleve så grundlig som möjligt. Därigenom torde de från nämnda seminarier utgående eleverna också bliva mera skickade att i nödfall tjänstgöra såsom lärare på det egentliga folkskolestadiet.

1919 års riksdag anförde i sin skrivelse nr 8 A, punkt 198, att riksdagen icke hade något att erinra mot att lärokursen skulle vara tvåårig. Vidare anförde riksdagen bland annat:

I fråga om målet för småskoleseminariernas verksamhet har departementschefen angivit, att nämnda seminarier borde hava till sin enda och egentliga uppgift att utbilda lärare för småskolan. Däremot har departementschefen ställt sig avvisande mot tanken att låta ifrågavarande seminariers verksamhet omfatta jämväl utbildningen av lärare för den mindre folkskolan och biträddande lärare för den egentliga folkskolan. Även om goda skäl synas tala för den uppfattning, som av departementschefen gjorts gällande, anser riksdagen dock den möjligheten ej böra vara utesluten, att när förhållandena sådant påkalla och utan att seminariernas huvuduppgift äventyras, i ett eller annat fall dessa läroanstalters verksamhet kan utsträckas utöver den egentliga småskollärarytbildningen.

I anslutning till detta riksdagens uttalande fick stadgan för småskoleseminarierna i fråga om bestämmelsen om lärokursens längd den formulering, som redan angivits.

Inom såväl småskolans som folkskolans lärarkårer hyste man emellertid den uppfattningen, att den tvååriga utbildningskurs, som sålunda genom stadgan av år 1919 blivit fastställd, vore för sitt ändamål otillräcklig. Denna uppfattning kom till synes redan tidigt genom mötesresolutioner och annorledes och mynnade ut omsider — den 8 januari 1927 — i en skrivelse till Kungl. Maj:t från styrelsen för småskoleseminariernas lärarförening, däri hemställdes, att lärotiden vid småskoleseminarierna snarast möjligt måtte utsträckas till tre år. Styrelsen anförde därvid huvudsakligen följande:

Detta önskemål hade gjort sig gällande sedan lång tid tillbaka och tagit sig starka uttryck omedelbart efter genomförandet av omorganisationen 1919. Erfarenheten under de gångna åren av ifrågavarande reforms verkningar hade givit ytterligare styrka åt detta krav. Förlängningen av lärotiden borde lämpligast kunna genomföras i samband med den inskränkning av lärarproduktionen för småskolorna, som nödvändiggjordes av den fortgående starka minskningen i antalet för småskollärarytor tillgängliga platser och därav följande synnerligen omfattande arbetslöshet för dessa lärarinnor. De ordinarie lärarkrafter vid småskoleseminarierna, som skulle bliva övertaliga genom inskränkning i lärarproduktionen förmedelst klassindragning, finge nämligen användning i de nya tredje klasserna, varför reformen kunde genomföras utan ökade kostnader för det allmänna.

Föreningens framställning blev av Kungl. Maj:t överlämnad till skolöverstyrelsen att tagas i övervägande i samband med utredningen om statens övertagande av småskollärarytbildningen. I överstyrelsens meromnämnda utredning och förslag den 23 juni 1927 lämnades frågan öppen.

Överstyrelsen framhöll emellertid, att frågan om en ytterligare utsträckning av seminariekursens längd i och för sig utgjorde ett mera fristående spørsmål, som till sin sakliga innebörd vore oberoende av huruvida seminarierna ha sta-

Framställning från styrelsen för småskoleseminariernas lärarförening 1927.

Skolöverstyrelsens yttrande.

ten eller landstingen till huvudman. Föreningen hade icke anfört någon annan motivering för det framställda kravet än ett mera summariskt påstående, att erfarenheten under de gångna åren av reformens verkningar givit styrka åt detsamma. Skulle överstyrelsen kunna bilda sig ett i de verkliga förhållandena grundat omdöme angående behovet och nödvändigheten av en sådan reform, vilken från såväl allmänt pedagogiska som statsfinansiella synpunkter vore av en betydande räckvidd, så skulle därför krävas rätt ingående undersökningar.

Överstyrelsen byggde därför i sin utredning på den befintliga organisationen med tvåårig seminariekurs, men framlade dock samtidigt en preliminär beräkning av skillnaden i kostnader mellan seminarier med tvåårig och treårig utbildningskurs.

Även Kungl. Maj:t höll denna fråga öppen så till vida, att när genom beslut den 18 maj 1928 — såsom jag tidigare omnämnt — uppdrogs åt byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen att i samråd företaga en utredning om beskaffenheten av lokalerna för vissa småskoleseminarier m. m., ämbetsverken anbefalldes att upprätta alternativa kostnadsförslag med hänsyn till utbildningens anordnande såsom tvåårig eller treårig.

År 1928 ingick centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrådgivning med en framställning i ämnet till Kungl. Maj:t. Centralstyrelsen anförde därvid bland annat följande:

Framställning från centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrådgivning 1928.

Handhavande av den första undervisningen vore förvisso så krävande, att förbättrade utbildningsmöjligheter måste anses starkt motiverade. Centralstyrelsen erinrade, att folkundervisningskommittén i sitt betänkande rörande folkskoleseminarierna anfört bland annat: »De mindre barnens undervisning och handledning är icke lättare utan i vissa avseenden svårare än de störres; faran för slentrian och mekanisering är i småskolan ej lättare att undgå än i folkskolan, snarare tvärtom, behovet av bildning och pedagogisk insikt hos läraren gör sig i det stora hela gällande i lika mån å barnskolans alla stadier, så snart man uppställer kravet på en verkligt utvecklande och uppfostrande läraryrksamhet. Kommittén trodde därför på en framtida för alla lärare i dessa skolor lika och gemensam utbildning. Även om denna grundsyn på lärarutbildningen måste anses riktig, torde dock tiden för detta måls förverkligande få anses ganska avlägsen. Men detta synes icke böra få hindra, att en nu som nödvändig och genomförbar befunnen förbättring av småskolläraryrådgivningen får komma till stånd.»

En förlängning av utbildningstiden för småskolläraryrådgivningen syntes nödvändig främst från synpunkten av den praktiska lärarutbildningens berättigade krav. Skulle lärarinnan kunna anpassa sin undervisning efter barnens förmåga att tillgodogöra sig densamma, krävdes av henne ingående kännedom om barnens natur och själsliv. Det måste därför ställas den fordran på seminarierna, att de skulle meddela sina elever tillräckliga insikter i psykologi, framför allt barnpsykologi. Och skulle lärarinnan i sin undervisning kunna ge det bästa möjliga i varje särskilt ämne, måste hon jämväl ha erhållit en grundlig utbildning i pedagogik och metodik.

Men jämte den praktiska lärarutbildningen hade småskolläraryrådgivningen jämväl att meddela sina elever ett visst mått av allmänbildning. Ehuru småskolläraryrådgivningen skulle meddela en mångskiftande undervisning och ansvara för barnens allmänna utveckling under ett mycket betydelsefullt skede av deras liv, fordrades av lärarinnan ej större kunskaper, utöver vad folkskola meddelade, än dem hon kunde inhämta på den tid, som bleve övrig av en tvåårig seminarie-

kurs, sedan den praktiska lärarutbildningens olika grenar först blivit åtminstone något så när tillgodosedda. Att detta innebure ett underskattande av småskolläraryrket betydelse, syntes ofrånkomligt.

Med de ökade bildningsmöjligheter, som i våra dagar stode till buds, skulle det möjligen kunna ifrågasättas, att den tvååriga lärotiden vid småskoleseminarierna bibehölles, om såsom villkor för inträde vid seminariet fordrades, att sökandena redan förut inhämtat bättre allmänbildning. Emellertid torde en sådan utväg icke befinnas lämplig eller möjlig. På åtskilliga håll syntes de högre inträdesfordringarna vid folkskoleseminarierna ha medfört, att svårigheter uppstått för landsbygdens ungdom att där vinna inträde. Särskilt torde detta gälla ifråga om de kvinnliga seminarierna. Ungdomen från städer och större samhällen hade efter oavbruten skolgång ofta lättare att bestå i provningen än ungdomen från den rena landsbygden, som av omständigheterna mången gång hindrats att skaffa sig de kunskaper, vilka vid ett inträdesprov krävdes. De inträdessökande från landsbygden hade ofta en ganska rik praktisk erfarenhet, men de kunde det oaktat komma att få stå tillbaka vid inträdesexamen. Lyckades de komma in, visade det sig ofta, att de bleve duktiga lärare, som särskilt lämpade sig för landsbygdens krävande skolor. Liknande erfarenheter hade också gjorts vid småskoleseminarierna.

Efter ingående överläggningar hade centralstyrelsen kommit till den uppfattningen, att i samband med småskoleseminariernas förstatligande lärotiden vid dessa seminarier borde utsträckas till tre år på grund av dels de stora och ökade krav, som den grundläggande undervisningen ställde på lärarinna, dels nödvändigheten av att effektivt komma till rätta med den överansträngning av eleverna, som nu ej kunde undkommas med den föreskrivna alltför korta utbildningstiden.

Sedan skolöverstyrelsen anbefallts att efter vederbörandes hörande avgiva utlåtande över centralstyrelsens framställning, inhämtade överstyrelsen yttranden i ärendet från domkapitlen jämte folkskolinspektörerna samt landstingsseminariernas styrelser och de tvååriga seminariernas lärarkollegier.

I dessa yttranden göra sig rätt skilda meningar gällande.

Av *domkapitlen*, som delvis åberopa sig på uttalanden av folkskolinspektörerna i respektive stift, är det egentligen endast ett, nämligen Luleå domkapitel, som utan reservation ansluter sig till det framförda kravet om en utökning av lärokurserna. »Kravet på en förbättrad utbildning av lärarkrafter för småskolan», säger domkapitlet, »har, såsom närmare framgår av folkskolläraryrkesförbundets skrivelse i ämnet, länge nog gjort sig gällande. Vad på sin tid folkskolläraryrkesförbundet anfört i sitt av folkskolläraryrkesförbundet citerade yttrande rörande den i vissa avseenden särskilt krävande uppgiften att handhåva de mindre barnens undervisning och fostran, framstår såsom ovedersägligt och hänvisar till angelägenheten av att utrusta de lärarelever, som skola ägna sig åt denna uppgift, med de bästa betingelser att på ett fullt tillfredsställande sätt meddela en efter sjuåringens utvecklade själsliv och förstånd lämpad undervisning, som också lägger en fast grund för successivt vidgade kunskaper. Att i sådant avseende en tvåårig lärokurs icke kan befinnas tillfyllest synes vara av nutida pedagoger erkänt såsom ostridigt och bestyrkes även av en ganska allmän erfarenhet.»

Det är dessutom domkapitlets mening, att en tredje seminarieklasse icke låter sig lämpligen kompenseras av förhöjda inträdesfordringar, vilka skulle i stor utsträckning utestänga ungdom från mera avlägsna landsbygder från möjlighet att förskaffa sig inträde i seminariekursen.

Myndigheters
yttranden.

Västerås domkapitel känner sig i viss mån tveksamt, huruvida de synpunkter — förvisso beaktansvärda — som kunna utvecklas för en utökning av lärotiden, likväl utan vidare kunna göras gällande såsom stöd för ett yrkande på att omedelbart genomföra det nu föreliggande förslaget. Domkapitlet anser sig emellertid ej böra ställa sig avvisande dels med hänsyn till det från nästan alla håll vitsordade behovet av ökad utbildningstid för småskolans lärarkår och dels på grund av att den förestående indragningen av vissa småskoleseminarier gör tillfället för genomförande av en reform i den föreslagna riktningen synnerligen lägligt.

Uppsala domkapitel kan icke helt frigöra sig från den uppfattningen, att måhända samma resultat kunde vinnas på ett för samhälle och individ mindre kostsamt sätt, t. ex. genom höjandet av inträdesfordringarna. »De uppgifter, som åligga en småskollärlarinna, borde dock», säger domkapitlet, »efter väl genomgången folkskola, något års studier på egen hand och två års seminarieutbildning, kunna nöjaktigt fyllas.» Om domkapitlet ändå ansåg sig böra tillstyrka, så var det under förutsättning, att det skedde utredning om i vad mån särskilda kurser kunde anordnas för dem, som förut ägde på olika sätt vunnit större allmänbildning men för vilka icke dess mindre åtminstone ett par terminers seminarieutbildning vore nyttig och nödig.

Domkapitlet i Härnösand anser, att frågan ännu icke blivit föremål för en sådan allsidig utredning, att man däröver kunde för närvarande avgiva något slutgiltigt yttrande.

Alla de övriga åtta domkapitlen anse sig böra avstyrka. Såsom skäl för detta avstyrkande framhålles i allmänhet, att något egentligt behov icke kan sägas föreligga, att man icke, såsom Karlstads domkapitel uttrycker det, kan »finna det av gjorda erfarenheter bestyrkt, att de småskollärlarinnor, som åtnjutit tveende års undervisning vid seminarierna, skulle hava på ett mindre tillfredsställande sätt skött undervisningen i småskolan». Det betonas därjämte, att förslaget skulle komma att draga med sig betydande ekonomiska konsekvenser, icke endast för de enskilda i form av dyrare utbildningskostnader utan också för det allmänna genom höjda löner åt de blivande småskollärlarinnorna.

Småskoleseminariernas styrelser avstyrka i övervägande flertal. Endast styrelserna i Västerås och Skellefteå ge sin tillstyrkan, i förra fallet med 3 röster mot 2 och i det senare under hänvisning till länskolrådets framställning år 1924 i enahanda syfte. I Borås vill styrelsen med hänsyn till de ännu ej klarlagda ekonomiska konsekvenserna såväl för det allmänna som för de blivande lärarinnorna för närvarande icke göra något bestämt uttalande i frågan. Det är också närmast detta, som varit avgörande för det stora flertalet; man kan icke överblicka de ekonomiska konsekvenserna. Å andra sidan är man också rädd för att genom en sammankoppling fördröja lösningen av den långt viktigare frågan, nämligen den om statens övertagande av landstingsseminarierna.

Lärarkollegierna vid de tvååriga småskoleseminarierna stå mindre eniga, ehuru — såsom skolöverstyrelsen påpekar i sin redogörelse — den ena av de föreliggande framställningarna om lärokursens utsträckning härstammar från småskoleseminariernas lärarförening. Medan ett kollegium ansett sig icke under nuvarande förhållanden böra avgiva något yttrande i frågan, ha 7 kollegier tillstyrkt och 14 avstyrkt en treårig utbildningstid. Dessa siffror ange likväl icke alldeles det verkliga läget. Flera av de kollegier, som av enahanda skäl som seminariestyrelserna icke ansett sig eller rättare för närvarande icke ansett sig kunna tillstyrka, ha funnit framställningarna väl grundade.

De kollegier, som tillstyrkt förslaget, ha i det stora hela anslutit sig till centralstyrelsens motivering, med modifikationer eller utvikinigar. En kort och i det närmaste koncis bild av åsiktsläget ger kollegiet i Kalmar i sitt yttrande:

»Om den allsidiga utbildning i såväl teoretiskt som praktiskt hänseende, stadgan för nämnda seminarier föreskriver, nöjaktigt skall kunna meddelas,

om det mått av allmänbildning, en småskollärlarinna behöver för att meddela den mångskiftande undervisning, som nu fordras, och ansvara för barnets allmänna utveckling under dess första skolar,

om risk för överansträngning av eleverna skall kunna undvikas, så torde den nuvarande tvååriga utbildningstiden vara väl kort och en utsträckning av lärotiden till tre år synnerligen önskvärd.»

De kollegier, som avstyrka, göra detta ur många synpunkter, som här och där mera direkt syfta på själva huvudfrågan. Även om, säger ett kollegium, den nuvarande seminarietutbildningen ej i alla avseenden kan anses fullt tillfredsställande, torde man dock vid en jämförelse med tidigare förhållanden finna, att de inträdessökande i allmänhet äro bättre utrustade i fråga om allmänbildning och förkunskaper och därför också ha större förutsättningar att utnyttja studietiden (Linköping). De äro numera så väl kvalificerade, att de oftast redan vid seminariekursens början sitta inne med den allmänbildning, som rimligen kan fordras av en småskollärlarinna (Halmstad), ja, denna elevernas förbildning har under de senaste tio åren stegrats så betydligt, att man väl kan tala om ett tredje seminarieår, som ligger före den egentliga seminariekursen (Växjö). Och de elever, som vinna inträde utan att ha en sådan längre skolbildning, visa dock vid inträdesprövningarna, att de på ett eller annat sätt förskaffat sig så goda kunskaper och äga så god begåvning, att de icke sällan gå före medtävlare med den av offentliga skolor vitsordade högre allmänbildningen. Det är därför ett betydande misstag att mena, att de småskollärlarinnor, som nu utexamineras, icke skulle i regeln besitta större allmänbildning, än vad som kan hinna förvärfvas i folkskolan och under seminarietiden (Örebro). De kunskaper och färdigheter, som inhämtas under en väl använd studietid vid ett småskoleseminarium, räcka därför helt säkert till för att det kommande arbetet i småskolan skall medföra ett gott arbetsresultat (Kristianstad). Enligt allmänt erkännande har denna utbildning givit lärarinnorna möjlighet att sköta undervisningen i våra småskolor på ett i de allra flesta fall berömvärdt sätt, liksom den även utgjort en grund för dem själva att genom fortsatt utbildning bygga vidare (Skara).

Naturligtvis innebär trängseln av ämnen på timplanen en fara för överansträngning. Men en sådan överansträngning förefinnes i allmänhet icke med anledning av svårigheten att nöjaktigt genomgå föreskrivna kurser (Kristinehamn), har ej kunnat iakttagas (Göteborg), är en relativt sällsynt företeelse (Växjö), har snarare av- än tilltagit genom bättre studievillkor och förbättrad fysisk fostran (Falun), kan undvikas genom sovring och specialisering (Linköping) eller genom att kurserna i de teoretiska ämnena reduceras och större utrymme lämnas åt den praktiska utbildningen, framför allt i seminariets första klass (Kristianstad), beror i allmänhet, när den förekommer, på elevernas iver att vinna bästa möjliga examensresultat (Hagaström).

Ett i övrigt representativt yttrande föreligger från Uppsala:

»Kollegiet delar till fullo önskan om en mer effektiv utbildning av småskollärlarinnor än den, de nuvarande landstingsseminarierna kunna meddela. Men kollegiet inser ej, att den föreslagna utvägen, treårig seminariekurs, är den enda eller ens den bästa.

Redan ekonomiska skäl tala däremot. De ökade kostnaderna för statskassan oberäknade finge eleven sina studietgifter ökade i så hög grad, att man har rätt att frukta, det mindre bemedlade studiebegåvningar helt utestängdes från lärarinnebanan. Med nuvarande låga löner bleve för övrigt utbildningen alltför kostsam för flertalet.

Vidare förefaller det kollegiet ej omöjligt, att bättre arbetsresultat kunde vinnas genom en begränsning av vissa i kursplanen upptagna ämnen. Tack vare den alltmer förbättrade undervisningen i ungdomsskolorna skulle tiden för sådana ämnen som exempelvis husligt arbete och trädgårdsskötsel kunna betyd-

ligt inskränkas. I andra ämnesgrenar torde kraven vid inträdesproven kunna skärpas. Så bör kunna ske till exempel i fråga om modersmålet. Genom dylika ändringar skulle de för fackutbildningen viktigaste ämnena vinna mer tid. Vinsten av att eleverna skulle få tid att fördjupa sig i vissa studiegrenar i stället för att som nu tvingas att splittra krafter och intresse på ett mer eller mindre ytligt mångläseri, behöver här ej understrykas.

Kollegiet instämmer helt i ovannämnda skrivelserns yrkande på grundligare utbildning i de ämnesgrenar, vilka komma att få den största betydelse för de blivande småbarnsläraryrinnorna. Det kan dock sättas i fråga, om seminarieundervisningen ensam kan meddela denna grundligare utbildning i alla ämnen. exempelvis i ett sådant ämne som psykologi. Hur seminarieläraren än söker beakta kursplanens anvisning att förbinda »den psykologiska undervisningen med elevernas iakttagelser i övningsskolan», undgår han aldrig att märka, att grundbetingelsen för ett rätt förstående av ämnet, en på skolarbete grundad erfarenhet, saknas. Fördjupade seminariestudier i ämnet äro naturligtvis en vinst. Men än större utbyte skulle den unga lärarinnan erhålla av en betydligt kortare, men på erfarenhet grundad, av kompetent lärare ledd repetitions- och kompletteringskurs efter seminarietidens slut. Vad som här sagts i fråga om psykologien, kan möjligen äga giltighet även i fråga om andra ämnen. Anordnande av sådana repetitionskurser bleve i alla fall betydligt billigare, såväl för den enskilde läraren som för staten, än förlängda seminariestudier. Att kurserna i fråga skulle komma att omfattas med stort intresse, behöver ej betvivlas»

Folkskolinspektörerna, som jämte lärarkollegierna representera den sakkunskap, som vid frågans bedömande har mest att säga, förete den starkaste splittningen. Inspektörerna från 24 inspektionsområden tillstyrka. Två inspektörer ha tillstyrkt under viss förutsättning: den ene, »så vida garantier lämnas, att den enskildes utgifter för den ökade utbildningstiden kompenseras genom skälig ökning av lönen och att systemet med biträdande lärarinnor icke därigenom stärkes», den andre med ungefär enahanda krav på garantier, fastän i andra ordalag. En inspektör har framlagt det medlingsförslag, som sedan upptogs av Uppsala domkapitel, och en annan har uttalat sig för ökad utbildning men varit tveksam, om denna skulle åstadkommas »genom ökade krav på inträdesfordringarna eller utsträckt utbildningstid vid seminarierna». 21 inspektörer avstyrka förslaget.

Man möter i inspektörernas yttranden samma problem, synpunkter och överväganden som i de föregående: begränsningen av det teoretiska bildningsstoffet vid seminarierna, fortbildningskurserna, de ekonomiska konsekvenserna, lämpligheten eller olämpligheten av en sammankoppling med spørsmålet om statens övertagande av seminarierna, faran av att göra skillnaden mellan småskol- och folkskolläraryruttbildningen allt för liten o. s. v. De som tillstyrka, instämma i allmänhet i centralstyrelsens motivering, som åtskilliga finna stark, uttömmande, övertygande. Den tvååriga utbildningen kan icke gärna enligt deras mening ge småskolläraryrinnorna den allmänbildning och den fackutbildning, som den nya tiden kräver. Å andra sidan söka många av dem, som avstyrka, göra reda för sig, huruvida det framförda kravet verkligen bottenar i nedslående erfarenheter, och komma därvid till den slutsatsen, att så icke vore förhållandet. Det bör i detta sammanhang anmärkas, att ingen på den sidan — kanske med ett enda undantag — saknar förståelse för kravet ur rent pedagogiska synpunkter. Det är självfallet, att en bättre lärarutbildning alltid måste vara en vinst för skolan.

I november 1928 avgav *skolöverstyrelsen* eget utlåtande över centralstyrelsens framställning.

Efter en kortare redogörelse för lärokursens utveckling och en sammanfattning av myndigheternas yttranden och efter att ha betonat, att när det gäller att bedöma frågan om en allmän utvidgning av lärokursen vid småskoleseminarierna, hänsyn endast bör tagas till lärarkompetensen för småskolans behov, tager överstyrelsen upp till prövning frågan om lämpligheten att nu kräva utsträckning av lärokursen. Överstyrelsen hade året innan skjutit undan frågan för att icke genom utredningsåtgärder äventyra ett genomförande av en reform beträffande småskoleseminarierna, som för närvarande är mest trängande, nämligen deras övertagande av staten. Genom senare händelser hade emellertid spörsmålet kommit i ett annat läge. »Det torde icke heller kunna förnekas», säger överstyrelsen, »att vissa sakliga skäl tala för att ett övervägande av denna fråga just nu måste anses lämpligt. Då en så genomgripande förändring av seminariernas ställning och verksamhet som deras övertagande av staten — varvid ett stort antal seminarier komma att nedläggas och nya upprättas — ändå skall företagas, måste det onekligen anses vara rätta tidpunkten att i samband därmed genomföra en omläggning även av den inre organisationen, därest en sådan eljest befinneres önskelig.» Överstyrelsen pekar vidare på kostnadsfrågorna. Den ekonomiska utredning, som företagits, hade givit till resultat, att engångskostnaderna för statens övertagande av småskoleseminarierna blevo avsevärda, men också, att merkostnaderna för det alternativ, enligt vilket lärokursen förutsattes utökad med ett år, blevo relativt lindriga, om denna reform genomfördes omedelbart i samband med förstatligandet. »Väsentligt mycket drygare kommer det att ställa sig», säger överstyrelsen, »om lokaler skola iständsättas eller nyanskaffas att börja med för 2-årig lärokurs för att sedan exempelvis om några år ånyo omdanas i enlighet med de krav, som införandet av 3-årig lärokurs föra med sig. Från ren sparsamhetssynpunkt kan det sålunda icke vara tillrådligt att — såsom åtskilliga av dem som yttrat sig i frågan önskat — genomföra reformerna i två omgångar, nämligen först förstatligandet och sedan längre fram lärokursens utsträckning till 3-årig.» En annan omständighet, som talade för att det ifrågakvarande spörsmålet icke utan vidare avvisades, var av rent pedagogisk art. Genom 1927 års skolreform komme folkskolan i större utsträckning än tidigare att bliva grundskola för det högre skolväsendet. Det ligger i sakens natur, säger överstyrelsen, »att höjandet av folkskolans allmänna standard och dess skickliggörande att kunna på ett tillfredsställande sätt uppbära sin ställning som bottenskola är i väsentlig mån beroende av, hur småskolan, där den egentliga grunden lägges för lärjungarnas färdigheter samt deras moraliska och intellektuella daning, är i stånd att fylla sin uppgift. Hela tidsläget på skolans område är sålunda enligt överstyrelsens mening sådant, att ett närmare upptagande av frågan, huruvida behov av en förstärkt småskolläroinnehållning verkligen förefinnes, må anses påkallad».

Därmed är överstyrelsen inne på själva huvudfrågan: behovet av ökad utbildningstid vid småskoleseminarierna, en fråga, som enligt överstyrelsen uppenbarligen sammanhängde med spörsmålen. »huruvida en förbättrad småskolläroinnehållning i det hela är önskvärd och om den nuvarande seminarieutbildning icke kan anses vara för sitt ändamål tillräcklig».

För belysande av detta spörsmål ville överstyrelsen erinra därom, att initiativet kommit från lärarkåren själv, i första rummet de lärare, som nu ha sin verksamhet förlagd till småskolestadiet. I en tid som vår, då på grund av tids- och samhällsförhållandenas tillskyndelse folkskolan befunne sig i en reformperiod och den allmänna pedagogiska utvecklingen, särskilt beträffande skolans inre arbete, går i raskare takt än vanligt, vore det förklarligt, om den lärargeneration, som står mitt uppe i arbetet, kände luckorna i sin utbildning, som var avpassad efter andra förhållanden, och grepes av en känsla av otill-

fredsställelse inför de alltmer krävande uppgifterna. Under sådana omständigheter, fortsätter överstyrelsen, »torde det stå fullt klart, att önskemålet om en förbättrad småskolläro-utbildning icke innebär ett underkännande av den nuvarande lärargenerationens verksamhet. När ett stort antal av de i ärendet hörda myndigheterna framhålla, att de funnit de nuvarande småskollärarinorna utföra ett plikttroget och gott arbete, gå de vid sidan om vad saken egentligen gäller, i den mån detta i stort sett mycket befogade omdöme skall utgöra bevis för att ingen utsträckning av seminariernas lärokurs är erforderlig. Med samma argumentation kunde man lika gärna bevisa, att den senaste reformen med obligatorisk 2-årig lärokurs egentligen varit överflödig, ty nog känna inspektörerna många gamla lärarinnor med mycket ringa seminarieutbildning, som göra sitt bästa i arbetet med relativt goda resultat.

Det gäller nog vid bedömandet av denna fråga att se litet djupare och framför allt att se framåt. Den närvarande tiden utmärkes av livliga pedagogiska strömningar och överallt hava problemen rörande skolans inre arbete blivit aktuella. Den mera vetenskapliga barnforskning, som numera med stor iver bedrivs, verkar härvid befruktande. I allt högre grad kräves det av lärarna i våra skolor insikt om att det för barnens psykiska och fysiska utveckling ingalunda är likgiltigt, hur man kommer till ett »gott resultat», utan att det tvärtom ligger den största vikt uppå, att de metoder, som användas, äro psykologiskt och sålunda i verklig mening praktiskt bestämda. Detta gäller i all synnerhet den grundläggande undervisningen och uppfostran på småbarnskolestadiet. Med hänsyn härtill torde det med all rätt kunna sägas, att den orientering i den moderna pedagogiken, som numera kräves av en lärare på barndomsstadiet, ingalunda bör vara mindre för småskollärarinnan än för läraren på det egentliga folkskolestadiet.»

Det hade från något håll i de avgivna yttrandena framhållits, att kravet på en likvärdig utbildning för å ena sidan småskolans och å andra sidan folkskolans lärare icke med nödvändighet måste innebära, att lärokurserna skulle vara lika långa; huvudsaken vore, att den ena gruppen lärare bleve lika duglig för fullgörande av sina uppgifter, som den andra gruppen bleve för sina. Det vore visserligen svårt att med fullt objektiv säkerhet avgöra den rätta proportionen mellan utbildningstiderna för den ena och den andra lärargruppen, men med hänsyn till den allmänbildning och den mångsidiga pedagogiska och praktiska utbildning, som numera måste krävas av småskolans lärarinnor, hölle överstyrelsen före, att en treårig utbildning för dem närmast motsvarade den fyraåriga utbildningen för folkskollärarna, under förutsättning att inträdesfordringarna också voro någorlunda likvärdiga.

Vad som blivit sagt om lärarinnorna i småskolan och deras arbetsprestationer gällde enligt överstyrelsens mening på samma sätt om småskoleseminarierna och deras arbete. Det hade från ett lärarkollegium framhållits, att seminarierna hade rätt att få tid på sig att tillfullo genomarbete och tillämpa undervisningsplanen, innan deras arbete underkändes genom fordringar från utomstående på en utvidgning av lärotiden, därför att förhållandena förklarades ej vara tillfredsställande. Detta tal om underkännande, säger överstyrelsen, måste vila på ett fullkomligt missförstånd. Behovet av en förlängd studiekurs grundade sig i själva verket på raka motsatsen, nämligen erkännandet att det nuvarande systemet kräver arbetsprestationer, som hart när gränsa till det omöjliga, varav följden måste bli en alltför pressande arbetstakt. Redan uttalandena i den riktningen, att seminarierna ännu icke tillfullo hunnit genomarbete och tillämpa den nya undervisningsplanen, utgjorde påtagliga vittnesbörd om det faktiska läget. Om undervisningsplanen vore så krävande, att man ännu vid slutet av en tioårsperiod brottades med problemet, hur man skulle kunna så att säga växa i och på lämpligt sätt genomarbete det rikhaltiga läro-

stoffet, då visade detta närmast, att spänningen mellan lärokursens innehåll och lärokursens längd vore för stark.

De ledamöter av skolöverstyrelsen, som under årens lopp haft tillfälle att mera ingående följa småskoleseminariernas verksamhet, hade också den bestämda erfarenheten, att förhållandet mellan de författningsenliga kraven på allt vad som skall läras och övas under seminariekursen och den härför knappt tillräckligt tiden fortfarande inneslöte ett problem, som ingalunda kunde sägas hava erhållit sin slutgiltiga lösning. En lösning, som vunnes på den vägen, att kunskapsinhämtandet förtunnades och vissa för lärarutbildningen viktiga moment tillbakasattes, måste enligt överstyrelsens uppfattning mera betraktas som med hänsyn till förhållandena nödtvungen än såsom i och för sig önskelig.

Efter att ännu en gång ha strukit under den 2-åriga lärokursens svårigheter, såväl när det gällde att bibringa kunskaper och färdigheter som i ännu högre grad i fråga om den särskilt praktiska lärarutbildningen, övergår skolöverstyrelsen till frågan om en skärpning av inträdesfordringarna. Bland de hörda myndigheterna hade somliga förmenat, att vad man ville vinna, skulle kunna uppnås genom en sådan skärpning, medan andra däremot framhållit, att frågan om behovet av höjda inträdesfordringar knappast vore aktuell, enär verkligheten själv därvid verkade reglerande. På grund av å ena sidan konkurrensen de inträdessökande emellan — då antalet vore stort — och å andra sidan den rådande trängseln på olika levnadsbanor, som gjorde det svårt för den skolutbildade ungdomen att erhålla sin utkomst i livet, finge även småskoleseminarierna numera räkna med att eleverna i stort sett vid inträdet i seminariet ägde större förkunskaper än de i stadgen avsedda.

För att erhålla en bild av det verkliga läget hade överstyrelsen från seminariernas rektorer inhämtat uppgifter angående den föregående skolutbildningen hos de inträdessökande och de i seminariets första klass intagna eleverna under de tre närmast föregående åren samt meddelat resultatet i en översiktstabell. Av denna tabell framginge, att de sökande, som icke hade annan skolbildning än genomgången mindre folkskola, vore ett försvinnande fåtal. Medan av de hösten 1928 intagna eleverna 132 kommo omedelbart från folk- och fortsättningsskola — med genom självstudier eller preparandkurs utökade kunskaper — hade 180 någon skolbildning därutöver av växlande art och omfattning, ända upp till studentexamen.

»I det hela», säger överstyrelsen, »torde man sålunda av denna statistik finna bekräftat, att inträdesfordringarna till småskoleseminarierna numera kunna hållas i jämnhöjd med och i stort sett högre än de stadgade minimikraven. Primäruppgifterna utvisa dock, att en betydande skillnad i detta avseende ännu förefinnes mellan olika seminarier. Medan sålunda åtskilliga seminarier ha att välja mellan ett avsevärt antal sökande med realskollexamen, normalskolkompetens eller däremot svarande kunskaper, finnas icke få seminarier, där så kvalificerade sökande icke alls eller endast i enstaka fall anmäla sig. För flickor från landsbygden, som icke äga samma goda tillgång till skolor och kurser av varjehanda slag som städernas och de större samhällernas kvinnliga ungdom, är konkurrensen vid inträdet till seminarierna redan hård nog. Skulle inträdesfordringarna ytterligare skäras eller schematiseras till krav på vissa skolexamina, vore fara värt, att den förstnämnda kategorien av elever — de som komma från landsbygdens praktiska liv — till skada för vår folkundervisning komme att gå alldeles förlorade för seminarierna.»

I samband med önskemålet om höjda inträdesfordringar hade även nämnts fortbildningskurser för i tjänst varande småskolläraryrinnor såsom en utväg att kunna ersätta den brist, som möjligen vidlådde den nuvarande seminarieutbildningen.

Skolöverstyrelsen ställer sig tveksam inför den tanken. Sådana utbildnings-

kurser äro enligt dess förmenande utan tvivel av stort värde och kunna sannolikt icke under några förhållanden undvaras. Men skulle ett tredje läsår vid småskoleseminarierna i någon väsentlig mån ersättas med fortbildningskurser efter avlagd examen, vore det uppenbart, att sådana kurser måste anordnas i långt större utsträckning, än vad för närvarande kunde bliva fallet med de begränsade statsbidrag, som stode till buds.

Slutligen berör skolöverstyrelsen i korthet de ekonomiska konsekvenser, som den 3-åriga lärokursen skulle komma att föra med sig. Det läte sig icke göra att exakt bestämma ett visst belopp, då åtskilliga på saken inverkan de faktorer icke voro tillräckligt kända — särskilt beträffande avlöningsfrågor — men i vissa avseenden förelågo utredningar. Överstyrelsen pekade i detta sammanhang på den kostnadsutredning, som verkställdts angående bland annat iståndsättande och erforderlig utvidgning av de landstingens tillhörande seminariebyggnader, som voro ifrågasatta att övertagas av staten, ävensom angående de nya småskoleseminariernas erforderliga utrustning — en kostnadsutredning, som avsåg tvenne alternativ, dels seminariernas bibehållande vid 2-årig lärokurs och dels lärokursens utökning till 3-årig.

»Det torde ligga i sakens natur», tillägger överstyrelsen, »att de med en förlängning av utbildningstiden förenade kostnaderna för småskolans lärare måste kompenseras med en däremot svarande höjd avlöningsstandard för denna lärarkår. Uppenbarligen ligger det dock utom möjligheternas område för överstyrelsen att för det närvarande kunna beräkna de årliga utgifter från statens och kommunernas sida, som reformen i nu nämnda hänseende må komma att medföra. Så mycket torde emellertid vara klart, att dessa utgifter statsfinansiellt sett komme att bliva de mest betydande av de för reformens genomförande nödvändiga merkostnaderna.»

Det framginge sålunda, att en förlängning av småskoleseminariernas undervisningskurs med ett år kunde komma att medföra ekonomiska konsekvenser av betydande räckvidd. Det syntes för överstyrelsen vara nästan alldeles visst, att det under rådande statsfinansiella förhållanden icke kunde förväntas, att statsmakterna skulle vilja binda sig för de utgifter, det här kunde bliva fråga om, helst som angående ett par av de viktigaste utgiftsområdena närmare utredning icke nu kunde åvägbringas.

Överstyrelsen ville därför framhålla, att frågan om statens övertagande av småskoleseminarierna legat under utredning i flera år och att det vore högeligen angeläget, att denna fråga vunne sin snara lösning. Innan detta skett, kunde den reglering av småskolläraryrket, som på grund av det rådande stora lärarinneöverskottet vore så nödvändig, icke på ett ändamålsenligt sätt genomföras. Om sålunda av ekonomiska eller andra grunder en förlängning av tiden för småskolläraryrket icke för närvarande kunde komma till stånd, syntes det starkt påkallade förstatligandet av småskoleseminarierna icke därför böra uppskjutas.

Vad överstyrelsen anfört i sitt utlåtande sammanfattade den till sist i följande tre punkter:

»1. För en förbättring av småskolläraryrket synas med hänsyn till de krav, som vår tid ställer på småskolans lärare, så starka skäl vara anförda, att överstyrelsen, om denna synpunkt kunde ensamt vara bestämmande, ej skulle tveka att tillstyrka bifall till den underdåniga framställningen om utsträckning av utbildningstiden vid småskoleseminarierna till tre år.

2. Förevarande angelägenhet måste emellertid ses icke uteslutande ur pedagogisk utan även ur ekonomisk synpunkt. Då den föreslagna reformen skulle förorsaka betydande engångskostnader och ökade driftskostnader, vilkas belopp

visserligen nu kunna överskådas, samt dessutom med stor visshet draga med sig avsevärda ökade utgifter för avlöning åt småskoleseminariernas lärare och åt småskolans lärarkår, om vilka utgifters storlek däremot nu icke någon utredning föreligger, måste överstyrelsen med hänsyn till rådande statsfinansiella förhållanden finna det utsiktslöst att för närvarande påyrka en förlängning av utbildningstiden vid småskoleseminarierna.

3. Den angelägnaste reformen i fråga om småskoleseminarierna är för närvarande deras övertagande av staten. Ehuru det ur vissa synpunkter ekonomiskt sett kunde vara till fördel, att ett sådant övertagande och en utsträckning av seminariernas lärotid skedde samtidigt, kan överstyrelsen dock icke tillmäta denna fördel så stor betydelse, att ett uppskov med statens övertagande av småskollärarytbildningen därav bör föranledas. Även om av ekonomiska grunder en förlängning av utbildningstiden icke nu låter sig genomföra, måste överstyrelsen fasthålla vid sina förut i annat sammanhang gjorda yrkanden om omedelbara åtgärder för småskoleseminariernas förstatligande.»

På grund av vad sålunda blivit anfört, ansåg sig överstyrelsen icke kunna tillstyrka bifall till den gjorda framställningen, i vad den avsåge lärokursens förlängning med ett år.

I förevarande fråga anföra de sakkunniga:

De sakkunniga dela skolöverstyrelsens uppfattning, att en förlängning av småskoleseminariernas undervisningstid med ett år skulle komma att medföra ekonomiska konsekvenser av betydande räckvidd. Det är en självfallen sak, att en ökad utbildningstid måste draga med sig ökade utbildningskostnader och att dessa sedermera i sin tur måste kompenseras genom högre löner. Alla de myndigheter, som yttrat sig i denna punkt — och de äro många — ha funnit detta vara naturligt och rättvist. »En kår», säger lärarkollegiet i Falun, »med småskollärarytbildningens nuvarande löner kan icke utan vederlag belastas med en så väsentlig ökning av utbildningskostnaderna, som en förlängning av utbildningstiden från två till tre år måste medföra.» Man har väl också — som överstyrelsen gör och förordar — att räkna med en höjning av lärarkompetensen vid de nya seminarierna, som naturligen måste följas av en motsvarande höjning i lönerna. I varje fall kan man säga, att det 3-åriga seminariet i sig innesluter ett ekonomiskt problem med många sidor, av vilka den årliga ökningen i driftskostnaderna och de erforderliga engångskostnaderna, som föreliggande uträknade av byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen, icke utgöra de mest betydelsefulla.

Emellertid anser skolöverstyrelsen så starka skäl vara anförda för en utsträckning av utbildningstiden, att den ej skulle tveka att tillstyrka, för den händelse småskollärarytbildningens krav ensamt finge vara bestämmande. De sakkunniga ha under sådana omständigheter funnit det påkallat att icke enbart instämna i överstyrelsens avstyrkande utan sökt att i egen mån pröva bärigheten hos de skäl, som ha blivit framförda såsom talande för denna utsträckning.

I framställningen från centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärarytbildning pekade det på tvenne skäl, som enligt dess mening äro för frågan avgörande. Lärotiden vid småskoleseminarierna bör utsträckas till tre år dels på grund av de stora och ökade krav, som den grundläggande undervisningen ställer på lärarinnan, och dels för att man effektivt skall kunna komma till rätta med den överansträngning av eleverna, som under den allt för korta utbildningstiden icke kan undvikas. Egentligen är detta ett och samma skäl i två olika vändningar och har sin upprinnelse i centralstyrelsens förklaring, att fastän småskollärarytbildningens skäl meddela en mångskiftande undervisning, så fordras dock av henne inga andra eller större kunskaper — utöver vad folk-

De sakkunniga.

skolan meddelar — än som hon kan hinna inhämta under en tvåårig seminariekurs, sedan den praktiska utbildningens olika grenar först blivit åtminstone något så när tillgodosedda. Skolöverstyrelsen ser på saken i viss utsträckning icke annorlunda, och man frågar sig, vilken bildningsgrad de unga flickor representera, som från städer och landsbygd söka sig till våra småskoleseminarier. För att få en bild av det verkliga läget härutinnan ha de sakkunniga gått vidare på en väg, som redan överstyrelsen slagit in på, och hos de olika seminariernas rektorer förfrågat sig om förkunskaperna hos de inträdessökande under de senaste åren. Resultatet av denna undersökning föreligger i följande översiktstabell.

Tabell 2.

Genomgångna kurser och avlagda examina	1926		1927		1928		1929	
	Sö- kan- de	In- tag- na	Sö- kan- de	In- tag- na	Sö- kan- de	In- tag- na	Sö- kan- de	In- tag- na
Folkskola med eller utan fortsättningsskola . . .	304	163	243	150	256	132	251	116
Lärings- och yrkesskolor	2	—	3	3	3	3	3	1
Högre folkskola, högre avdelning av folkskola eller kommunal mellanskola (ej avlagd real- skolexamen) 1 klass	10	4	8	3	10	6	10	2
d:o 2 klasser	42	24	23	11	37	15	9	5
d:o 3 klasser	12	10	10	9	13	8	8	7
d:o 4 klasser	19	8	—	—	11	5	1	1
Folkhögskola, skiftande kurser	45	26	55	35	51	29	77	40
Realskola, samskola eller gymnasium (ej avlagd examen)	3	3	7	6	6	4	10	7
Högre flickskola, avgångsbetyg från 8:e klass . .	37	21	37	31	68	44	63	41
» » » » 4—7 klasser	17	6	22	13	5	4	14	8
Realskolexamen	63	38	41	26	72	47	65	46
Studentexamen	1	1	1	—	3	3	3	3
Folkskole- eller småskoleseminarium, 1—3 ter- miner	3	3	—	—	3	1	—	—
Praktiska skolor av olika slag	6	3	8	4	6	4	21	10
Statens preparandkurs vid seminariet i Hapa- randa	13	11	12	10	13	7	16	11
Summa	577	321	471	301	557	312	551	298

Det är en tämligen stor skara inträdessökande, som framgår ur tabellen, och den bör ha möjliggjort ett gott urval: av 2.136 sökande ha endast 1.232 intagits, d. v. s. 57,6 %. Dessa inträdessökande representera dessutom många och synnerligen skiftande utbildningslinjer, som löpa från vanlig folkskola med eller utan fortsättningsskola ända fram till studentexamen. Om papper och intyg fått vara bestämmande vid prövningen, skulle endast ett hundratal med enbart folkskoleutbildning ha slagit sig igenom. Nu ha i stället av 1,054 sökande av denna kategori 561 blivit intagna, d. v. s. något mer än hälften. Av 445 sökande med realskolexamen och normalskolekompetens hava 294 intagits, d. v. s. i det närmaste två tredjedelar.

Studerar man tabellen något närmare, urskiljer man tre grupper: en mel-

langrupp, som håller sig vid omkring 30 % av samtliga såväl sökande som intagna och utgöres av flickor, som genomgått högre folkskola, några klasser av högre flickskola eller kommunal mellanskola, folkhögskolekurser och praktiska kurser av olika slag. På ena sidan av denna grupp finner man de endast folkskoleutbildade och på den andra sidan de realskole- och högre flickskoleutbildade med ett och annat studentinslag. Mellan dessa båda yttergrupper har under de fyra år, som tabellen omfattar, en bestämd förskjutning ägt rum; den förra gruppen har procentuellt minskat och den senare ökat.

De sakkunniga åskådliggöra detta ytterligare genom en statistisk framställning, som återfinnes å sid. 37—38 i betänkandet, samt fortsätta därefter:

I den mån skolbildningen hos de inträdesökande blir större, bliva kontingenterna från de orter, som ha de bästa utbildningsmöjligheterna, också större. Det är en naturlig utvecklingens gång. Att ändå mer än hälften av eleverna komma från den egentliga landsbygden, tyder väl på en klokt inriktad uttagning eller också att »landsbygden» i traditionell mening så småningom och i stora delar av vårt land håller på att försvinna. Seminarieorternas höga sifftertal äro påfallande men kräva knappast några kommentarer.

Det andra önskemålet, som man genom en förlängning av seminariekursen ville vinna och som det enligt centralstyrelsen vore nödvändigt att vinna, vore att effektivt komma till rätta med den överansträngning av eleverna, som under nuvarande förhållanden ej kunde undkommas. Centralstyrelsen bygger icke sin framställning på dokumenterade missförhållanden; det är närmast en slutsats av dess föregående uppfattning om lärokursens otillräcklighet.

Talet om överansträngning har icke vunnit bekräftelse i någon vidare mån i myndigheternas yttranden, och skolöverstyrelsen har heller icke tagit upp det som ett bärande motiv. I sin redogörelse för de olika yttrandena ha de sakkunniga låtit inrycka några av de vittnesbörd, som kommit från de i ärendet mest vittnesgilla, nämligen seminariernas lärarkollegier; de tala icke för centralstyrelsens uppfattning. Och även på sådant håll, där man medger, att fara för överansträngning föreligger, ställer man sig rätt skeptisk mot tanken, att en utsträckning av utbildningstiden skulle i någon nämnvärd mån minska denna fara. Ett lärarkollegium skriver, att den överansträngning, som konstateras, »beror säkerligen i allmänhet icke på att lärarna i känsla av kursernas storlek driva på eleverna i deras studier, utan fastmer därpå, att eleverna själva dels av berömvärd studieiver och dels av lätt förklarlig önskan att förvärva högsta möjliga betyg taga på sig mera arbete, än de i själva verket rå med». En utsträckning av lärotiden skulle icke åstadkomma någon förändring i dessa förhållanden. Ja, »det är fara värt», tillägger kollegiet, »att vad som möjligen skulle vinnas genom beskärning av timplanen och lärokurserna för år, skulle uppvägas därav, att det pressande seminariearbetet komme att fortgå under tre år i stället för nu under två år». Och en folkskoleinspektör, som mycket energiskt träder in för de tre åren, säger, att det torde »vara vantrö att hoppas på undvikande av överansträngning genom utbildningstidens förlängning. Det skälet har anförts vid varje förlängning av utbildningstiden — och så har överansträngningen vuxit i kapp med den utökade tiden».

Det är en vanskelig sak att finna fullt objektiva grunder, enligt vilka det skulle kunna avgöras, huruvida arbetet vid våra småskoleseminarier är så ansträngande, att faran för överansträngning ständigt ligger på lur. Det finns emellertid tvenne vittnesbörd, som i avsevärd mån ge belysning åt frågan. Det ena är den grad av insikter och skicklighet hos eleverna, som vid vårterminens slut betygsättes, och det andra är seminarieläkarnas sjukjournaler. Ty är arbetet i sig självt svårt och tungt, då är utsikten stor, att betygen skola bliva låga. Ligga medelbetygen ändå högt, måste de ha vunnits genom ett pressande

arbete, och då bör detta på något sätt återspegla sig i läkarnas journaler. Ha dessa senare vid höga medelbetyg ingenting att säga, har man en viss rätt att tro, att arbetet vid seminarierna är sådant, att i övrigt friska och normalt utrustade elever rå med det utan risker. Sedan de sakkunniga återgivit en betygstabla för de senaste fyra åren, vilken ådagalägger synnerligen vackra genomsnittliga arbetsresultat fortsätta de:

För att icke behöva lita till allmänna talesätt och för att ha en fast mark att stå på hemställde de sakkunniga till de olika småskoleseminariernas läkare att få veta, huruvida under de senaste fem åren någon överansträngning varit att förmärka bland seminariernas elever på grund av skolarbetet. Av de 20 tvååriga seminariernas läkare svara 9 kort och gott, att några sådana fall ej föreliggå under tiden i fråga. 3 svara detsamma, men den ene tillägger, att en viss ansträngning enligt hans förmenande icke kan undvikas med en del av eleverna, som vid inträdet äro allt för litet intellektuellt tränade, och de båda andra ha nog ibland fått intrycket av en väl stark arbetsbelastning — särskilt i andra klassen och speciellt under sista terminens andra hälft, skriver en av dem. Enstaka mer eller mindre lindriga fall äro noterade av 4 läkare och avsluta sig egentligen vid de två seminarierna till den sista delen av andra årets vårtermin. Tydlig överansträngning anmäles däremot av 2 läkare i ett flertal fall — 10 av den ene under de fem åren — och slutligen skriver en läkare, att han särskilt i slutet av vårterminen kunnat konstatera enstaka fall av trötthet, som knappast vore att hänföra till den s. k. vårtröttheten. En läkare har icke svarat.

Från statens treåriga seminarier rapporteras liknande förhållanden: inga fall vid det ena, några enstaka vid det andra och vissa fall av trötthet vid det tredje.

Det är mer än 2,000 elever, som äro redovisade i dessa medelbetyg och läkarutlåtanden. Även om läkarnas journaler skulle kunna sägas vara bristfälliga i så mätto, att de endast inregistrera de yttersta fallen, kan man likväl icke säga annat, än att förhållandena äro i hög grad tillfredsställande. Dessa läkarutlåtanden äro dessutom intressanta även ur den synpunkten, att de bekräfta, vad som var ett par lärarkollegiers uppfattning, nämligen att det är det andra årets sista månader av vårterminen, som är den farligaste tiden. Ambitiösa och energiska elever ha den tiden lätt att överskatta sina krafter.

Det är en uppfattning, som allt mer stadgat sig hos de sakkunniga, att de skäl för seminariekursens förlängning, som centralstyrelsen bygger på i sin framställning, sakna bärighet. Den överansträngning av eleverna, som det gällde att komma till rätta med, är visserligen icke obefintlig, men den är icke större, än den alltid måste vara vid utbildningsanstalter, där arbetet avslutas med en examen, som för framtiden har avgörande betydelse. De kunskaper, som skulle behövas för att göra arbetet i seminarierna mindre tungt och mera fruktbarande, finnas i rikare mått, än man tror. Egentligen ger den undersökning, som i detta avseende föreligger, icke den rätta föreställningen. Men om två tredjedelar av våra småskoleseminarier bland sina elever räkna mellan 25—50 % sådana, som förvärvat realexamen och normalskolekompetens, om vidare av denna skolkvalificerade kategori endast vid pass 66 % tagas in av de sökande, då kan detta ingenting annat betyda, än att de övriga, som tagas in, i andra avseenden äro så väl kvalificerade, att man utan risk kan fälla det omdömet, att våra småskoleseminarier för närvarande arbeta med ett synnerligen gott elevmaterial.

Men därför, att centralstyrelsen byggt sin framställning på ett förbiseende av verkligheten, är frågan om två- eller treårig utbildningskurs vid våra småskoleseminarier ingalunda avgjord. Skolöverstyrelsens motivering löper icke alldeles jämsides med centralstyrelsens framställning, och det återstår att jämväl belysa skälen i denna motivering.

Det är mot bakgrunden av den närvarande tidens livliga pedagogiska strömningar, som överstyrelsen ställer sina krav. För barnens fysiska och psykiska utveckling är det nödvändigt, att de metoder, som användas, äro psykologiskt och sålunda i verklig mening praktiskt bestämda, och detta gäller i all synnerhet den grundläggande undervisningen och uppfostran på småbarnsskolestadiet. Det torde därför med rätt kunna sägas, »att den orientering i den moderna pedagogiken, som numera kräves av en lärare på barndomsstadiet, ingalunda bör vara mindre för småskollärarinnan än för läraren på det egentliga folkskolestadiet». På den invändningen, som man rest på många håll, att en likvärdig utbildning icke behövde betyda en lika lång utbildning, utan att huvudsaken väl vore, att den ena gruppen av lärare bleve lika duglig för fullgörandet av sina uppgifter, som den andra bleve för sina — på denna invändning svarar överstyrelsen, att i sak syntes ingenting väsentligt vara att invända mot en sådan formel, men »med hänsyn till den allmänbildning och den mångsidiga pedagogiska och praktiska utbildning, som numera måste krävas av småskolans lärarinnor, för att de skola bliva fullt skickade för sin uppgift», hölle överstyrelsen före, att en treårig utbildning — i anslutning till den grundsats, som överstyrelsen förut anfört — för dem närmast motsvarade den fyraåriga utbildningen för folkskollärarna. Det är som synes en slutsats, som icke med nödvändighet följer av förutsättningarna. Den hänger på, vad som menas med den »allmänbildning och den mångsidiga pedagogiska och praktiska utbildning, som numera måste krävas av småskolans lärarinnor».

De sakkunniga äro ense med skolöverstyrelsen såväl som med andra myndigheter, som i saken yttrat sig, att vår tids sätt att meddela undervisning kräver en närmare förtrogenhet med barnens själsliv och deras förmåga att tillgodogöra sig undervisning och fostran, och de sakkunniga dela till fullo den uppfattningen, att småskollärarinnans arbete är betydelsefullt och krävande och att följaktligen vad som rimligen kan göras från det allmännas sida, för att hon skall gå väl rustad till detta arbete, också bör göras. Men vad som än säges och kan sägas i detta avseende, får icke skymma bort det faktum, att arbetet i småskolan är begränsat; det inskränker sig till de två första skolåren. Det gäller under dessa år att lära barnen att läsa, skriva och räkna i dessa ämnesgrenars enkla begynnelse, att utveckla deras iakttagelseförmåga, vidga deras föreställningskrets, orientera dem i de förhållanden, under vilka de leva, och möjligen också i den utveckling, som dessa förhållanden undergått, i dess allra enklaste drag. Och det gäller vidare att lägga den första grunden för en sund och allsidig kroppsutveckling. Det kan vara svårt att anpassa allt detta efter barnens förmåga och med hänsyn till deras fortskridande utveckling, men det ligger icke i sakens natur, och det är icke uppvisat, att icke den konsten kan förberedas under en tvåårig seminariekurs, för den händelse denna är målmedvetet och klokt ordnad. De sakkunniga vilja nämligen med styrka betona, att utbildningen vid ett seminarium aldrig kan bliva någonting annat än rent förberedande. Från seminarierna utgå inga utlärdade och inga mästare. Men seminariet kan och bör ge eleverna de bästa förutsättningarna för att med framgång kunna börja sitt arbete.

Det skulle varit en styrka för skolöverstyrelsens ståndpunkt, därest runt om i landet den meningen kommit till synes, att de tvåårigt utbildade lärarinnorna icke sköta sitt arbete tillfredsställande och heller icke kunna göra det. Men så är långt ifrån fallet. Rent siffermässigt ha de hörda myndigheterna givit dem ett vackert förtroende. Det kan visserligen sägas, att ett knappt flertal av folkskoleinspektörerna gått in för den treåriga lärokursen. Men den som mera ingående studerar yttrandena, finner tämligen snart, att det är tvenne förhållanden, som vållat inspektörerna svårigheter, när det gällt att följa det kloka

rådet från skolöverstyrelsen att endast taga hänsyn till lärarkompetensen för småskolans eget behov. Det ena är den principiella uppfattningen om en fyra-årig utbildning för folkskolans alla lärare, och det andra är den mera praktiska hänsynen till de mindre folkskolorna. Ty om någon är av den uppfattningen, att småskollärarinnan har behov av alldeles lika och gemensam utbildning med läraren på det egentliga folkskolestadiet, då är det tydligt, att den nuvarande seminariekursen måste te sig som otillfredsställande under alla omständigheter. Då är en förlängning till tre år ett steg mot målet, som bör tagas ju förr ju hellre. Och har någon som riktpunkt — måhända ej fullt medveten — att småskoleseminariet i lika hög grad bör sörja för den mindre folkskolans behov som för småskolans, då måste en tvåårig kurs förefalla omöjlig. Det är mer än en folkskoleinspektör, som rekommenderar treårskursen under direkt hänvisning till den mindre folkskolans krav.

Om således de sakkunniga icke kunna förorda en förlängning av seminarietiden till tre år, vilja de därmed icke ha sagt, att allting är bra, som det är. Den kritiska inställning mot det nuvarande småskoleseminariets inre organisation, som ofta möter i yttrandena, är enligt de sakkunnigas uppfattning berättigad. Den visar, att organisationen icke är den bästa och att det behövs, att någonting åtgöres. I diskussionen om en bättre ordning har det framhållits, att man egentligen endast har två alternativ att välja emellan: man kan antingen höja inträdesfordringarna eller förlänga lärokursen. Det finns emellertid ett tredje alternativ, som den indirekta kritiken direkt pekar hän på, nämligen att genom en reorganisation göra seminariet mera tjänligt för sitt ändamål. Den nuvarande organisationen bygger på vissa förutsättningar i fråga om förkunskaper, som icke längre föreligga. Det är ett slöseri med tid att i en utbildningsanstalt av så säregen karaktär som ett småskoleseminarium syssla med elementära och andra ting, som måste höra till de redan genomgångna eller för det blivande kallet tämligen ovidkommande. Man bör icke längre förbise det ovan påpekade och synnerligen betydelsefulla faktum, att kunskaps- och bildningsnivån hos eleverna vid inträdet stadigt och raskt stigit och att den — med de allt rikare bildningsmöjligheter, som jämväl kommit och komma landsbygden till del — också är att räkna med för framtiden. De sakkunniga skulle därför vilja förorda en revision av seminariets undervisningsplan i syfte att omvandla det från en delvis allmänbildningsanstalt av en grad och ordning, som icke är nödvändig, till en mera utpräglad fackutbildningsanstalt för lärarinnor vid våra småskolor.

Behöva inträdesfordringarna för den skull höjas? De sakkunniga tro det icke. Det kan i många fall säkerligen vara bra, att stadgans fordringar icke ligga för högt; det kan i sådant fall finnas större utrymme för den omisskännliga fallenheten att komma till sin rätt. Men i övrigt kommer det väl att med inträdesfordringarna förhålla sig framdeles som nu, d. v. s. vissa, jämförelsevis enkla komma att finnas i stadgan och andra, avsevärt svårare i verkligheten.

De sakkunniga beröra därefter frågan om de mindre folkskolorna, för vilkas skull småskoleseminarier med treårig utbildning fortfarande böra finnas kvar i övre Norrland. Möjligen behöves ytterligare något sådant seminarium, men en i vissa avseenden bättre väg vore, framhålla de sakkunniga, att mera rättvist avvåga lönen för dem, som bure det tunga arbetet i de mindre folkskolorna.

Emellertid hava de sakkunniga icke varit eniga i fråga om lärokursens längd. Ledamoten Almqvist har nämligen reservationsvis (betänkandet sid. 150—153) efter en ingående motivering funnit sig böra föreslå, att utbildningstiden för småskolans lärare måtte utsträckas från två till tre år. Denna åtgärd syntes reservanten lämpligen böra genomföras i samband med det förställda av

småskolläro-utbildningen, som nu föresloges. Den ekonomiska räckvidden av den ifrågasatta utsträckningen vore icke avskräckande, vilket närmare framginge av de kostnadsberäkningar, som funnes i skolöverstyrelsens utredning av år 1927.

Skolöverstyrelsen yttrar i sitt den 28 januari 1931 avgivna utlåtande över de sakkunnigas betänkande följande angående lärokursens längd: Skolöverstyrelsen.

De sakkunniga hava ägnat en ingående uppmärksamhet åt frågan om två- eller treårig lärokurs vid småskoleseminarierna. Detta är helt naturligt. Frågan måste i och för sig anses som ett synnerligen viktigt pedagogiskt spörsmål, och saken måste uppenbarligen bliva föremål för ståndpunktstagande från statsmakternas sida, innan den nya seminarieorganisationen kan fastställas. Lärokursens omfattning inverkar i första hand på lokalbehovet. Men såväl seminariernas antal som deras förläggning kunna också därav bliva beroende, enär det är sannolikt, att om lärokursen blir treårig det icke låter sig göra att upprätta så många dubbelseminarier som eljest kunde vara möjligt.

Skolöverstyrelsen har i sitt ovannämnda utlåtande den 30 november 1928 efter en utförlig motivering sammanfattningsvis uttalat, att för en förbättring av småskolläro-utbildningen med hänsyn till de krav, som vår tid ställde på småskolans lärare, syntes så starka skäl vara anförda, att överstyrelsen, om denna synpunkt kunnat ensamt vara bestämmande, ej skulle tvekat att tillstyrka bifall till yrkandet om utsträckning av utbildningstiden vid småskoleseminarierna till tre år.

Majoriteten av de sakkunniga har ställt sig på en helt annan ståndpunkt och förmenat, att en utökning av lärotidens längd måste ur varje synpunkt anses onödig, även då frågan uteslutande rör sig om behovet av en fördjupad och förbättrad läro-utbildning i teoretiskt och praktiskt avseende med hänsyn till småskolans nutida ställning och uppgift. Överstyrelsen kan emellertid icke finna, att de skäl, med vilka de sakkunniga velat motbevisa behovet av treårig småskolläro-utbildning äro av den beskaffenhet, att de kunna få vara avgörande. I vissa fall träffa de icke alls problemets kärnpunkt. Överstyrelsen finner icke nu anledning att ingå i någon utförligare diskussion härom. Endast i ett par viktiga avseenden må några erinringar göras.

Då skolöverstyrelsen och andra myndigheter framhållit och sakligt motiverat, att med hänsyn till den allmänbildning och den mångsidiga pedagogiska och praktiska utbildning, som numera måste krävas av småskolans lärarinnor för att de skola bliva fullt skickade för sin uppgift, en treårig lärokurs nog kunde anses behöfelig, så avvisa de sakkunniga ett sådant önskemål med bland annat att betona, att utbildningen vid ett seminarium ändå aldrig kan bliva någonting annat än rent förberedande, att från seminarierna inga lärda och inga mästare utgå, samt att seminariets uppgift bör vara att giva eleverna de bästa förutsättningarna för att med framgång kunna börja sitt arbete. Ehuru dessa satsar onekligen innehålla vissa allmängiltiga sanningar, är det lika uppenbart, att man av desamma icke får draga för vittgående praktiska slutsatser i fråga om seminariekursens omfattning. Lika litet som man med dylika satsar vill motivera exempelvis, att folkskolläro-utbildningen kunde vara tvåårig, lika litet kunna de vara avgörande i frågan om två- eller treårig småskolläro-utbildning. Det gäller att realisera principen att så ordna även småskolläro-utbildningen, att eleverna vid våra småskoleseminarier erhålla de bästa förutsättningar för att med framgång kunna upptaga arbetet i skolans tjänst. Det är icke nog med att den unga lärarinnan kan med frimodighet börja sin verksamhet. De krav, som möta henne på arbetsfältet, kunna vara sådana, att hon med skäl kan anklaga läro-utbildningsanstalten för att denna icke gett henne den säkra

grund, som hon oundgängligen behöfde för att kunna med samma frimodighet fortsätta arbetet. Det kräves en viss, icke alltför ringa utbildning även såsom förutsättning för att kunna öva självkritik, upptäcka brister och besitta förmåga att genom fortsatt utbildning avhjälpa dem.

Det av de sakkunniga förordade programmet: en revision av seminariets undervisningsplan i syfte att omvandla det från en delvis allmänbildningsanstalt av en grad och ordning, som icke är nödvändig, till en mera utpräglad fackutbildningsanstalt för lärarinnor vid våra småskolor, låter sig enligt överstyrelsens uppfattning realiseras fullt ut endast under förutsättning av väsentligt höjda inträdesfordringar, eventuellt innefattande krav på vissa avlagda examina. Men de sakkunniga förorda — enligt överstyrelsens mening med rätta — icke en sådan utväg. Enligt överstyrelsens mening måste man förfara med varsamhet, när fråga blir om omläggning av programmet för småskoleseminarierna i den riktningen att den allmänbildande sidan i deras uppgift skulle försvagas. Det är sant, att vid vissa seminarier ett antal elever på grund av genomgångna skolor ha en högre förbildning än den genomsnittliga. Därmed sammanhänger det av de sakkunniga med tabeller klarlagda förhållandet, att seminarieelevernas hemorter under de senaste åren väsentligen förskjutits från landsbygden till städer och stadsliknande samhällen. Likväl kommer alljämt den övervägande delen från landsbygden. Seminariernas allmänbildande uppgift kan därför icke skjutas å sido. Själva ojämnheten i elevernas förkunskaper och det därav föranledda nödvändiga samarbetandet vid seminariekursens början kräver sin tid. Det måste också ihågkommas, vilket stort utrymme övningsämnenä alltmör kräva vid småskoleseminarierna såsom en viktig sida av lärarutbildningen, och ofta sakna eleverna med högre teoretisk förbildning träning i dessa praktiska ämnen.

Den grundligare fackutbildning, som de sakkunniga förorda, kan svårigen utvinnas inom ramen av den nuvarande tvååriga kursen, om seminariets allmänbildande uppgifter alltjämt skola fyllas. Uppenbarligen ligger den treåriga lärokursens styrka bland annat däri, att den praktiska lärarutbildningen kan erhålla ett tillräckligt utrymme under de två sista seminarieåren. Mångårig erfarenhet vid statens nuvarande treklassiga seminarier bekräftar denna anordnings överlägsenhet. När samtliga norrlandsinspektörer förordat en treårig småskolläroärutbildning, har det heller icke endast varit med tanke på de mindre folkskolorna utan också med hänsyn till småskolans krav, vilket av många uttryckligen betonats.

De sakkunniga uttala, att det skulle varit en styrka för överstyrelsens ståndpunkt, därest i allmänhet den meningen kommit till synes, att de tvåårigt utbildade småskolläroärinnorna icke skötte sitt arbete ordentligt och icke heller kunde göra det. Detta låter givetvis säga sig men kan icke vara för saken avgörande. När en hel lärarkår — tidigare har det gällt folkskolläroärarna — i känsla av omotvarsrigheten mellan kravet i arbetet och den grundläggande seminarieutbildningen framträder och begär en förstärkning av den senare, och även myndigheterna finna ett sådant krav berättigat, torde det aldrig motiveras med ett generell underkännande av läroärns insatser och arbete. Även överstyrelsen har kunnat giva den nuvarande småskolläroärinnökåren varmt erkännande. Ett sådant erkännande, vilket är desto mera motiverat ju klenare utbildningsvillkor det allmänna bestått dessa lärarinnor, kan icke vara avgörande för den fråga det nu gäller. Frågans kärnpunkt är, huruvida den nuvarande läroärinneutbildningen är i alla avseenden tillräcklig för de nya tidsförhållandena och för de nya krav, som alltjämt komma att ställas på småskolans läroärpersonal.

Helt visst betecknade den seminariereform, som genomfördes år 1919, ett värdefullt framsteg, som varit av stor betydelse för småskolläroärutbildningen.

Men överstyrelsen har å andra sidan icke kunnat såsom obefogade tillbakavisa de skäl, med vilka de från lärarkåren själv framförda kraven på en förbättring i småskolläraryrket utbildningen blivit motiverade, enär de framförda synpunkterna i stort sett stämma överens med den mening, som överstyrelsen själv kunnat bilda sig under sina iakttagelser av småskolleseminarierna och deras verksamhet och på grundval av sin kännedom om folkskolans utveckling och dess förhållanden behövande.

Om överstyrelsen sålunda icke kan dela kommittémajoritetens uppfattning, att vid den nu förestående seminarierformen anledning alldeles skulle saknas att taga under allvarligt övervägande även spörsmålet om en utökning av seminariekursen från två- till treårig, så kan överstyrelsen å andra sidan nu lika litet som tidigare bortse ifrån, att frågan även har andra sidor, vilka, då det gäller ett genomförande av den i och för sig önskvärda reformen, kunna väcka betänksamhet. Det gäller framför allt den ekonomiska synpunkten. Uppenbart torde vara, att den föreslagna reformen skulle förorsaka betydande engångskostnader och ökade driftkostnader samt dessutom i sinom tid draga med sig avsevärt ökade utgifter för avlöning åt småskoleseminariernas lärare och åt småskolans lärarkår. Med hänsyn härtill och till de rådande statsfinansiella förhållandena fann överstyrelsen det vid tidpunkten för sin år 1928 avlämnade utredning i ärendet utsiktslöst att omedelbart yrka på en förlängning av utbildningstiden vid småskoleseminarierna. Under den tid, som sedan dess förflutit, hava de statsfinansiella förhållandena icke undergått någon förbättring utan snarare försämrats. Det måste då givetvis tagas under övervägande, hurvida behovet av seminariekursens förlängning kan anses så trängande, att reformen måste genomföras just nu. Då överstyrelsen icke dristar driva den meningen, har överstyrelsen icke ansett sig böra frångå den ståndpunkt, som överstyrelsen tidigare intagit i denna fråga.

Reservationsvis hava två ledamöter av skolöverstyrelsen, nämligen undervisningsråden Bruce och Nylund, yrkat tillstyrkande av den treåriga utbildningens genomförande nu i samband med förstatligandet. Undervisningsrådet Björck har i särskilt yttrande framhållit, att han biträtt vad överstyrelsen anfört beträffande betydelsen av allmänbildningssynpunktens vederbörliga tillgodoseende i småskoleseminariernas arbete men eljest funnit, att de sakkunniga på goda skäl ställt sig avvisande mot en förlängning av lärokursen.

Statskontoret har i sitt utlåtande den 9 februari 1931 fäst uppmärksamheten på de ganska väsentliga merkostnader för statsverket, som skulle uppstå, där est undervisningen vid det övervägande antalet småskoleseminarier gjordes treårig. Kostnadsfrågan torde nämligen vid detta spörsmåls avgörande få tillmätas stor betydelse. På grund härav har statskontoret anslutit sig till den av pluraliteten inom skolöverstyrelsen uttalade meningen rörande lärokursens längd.

I sin förut omnämnda skrivelse den 20 februari 1931 har centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrket hemställt, att utbildningstiden vid småskoleseminarierna måtte utsträckas till tre år. Centralstyrelsen har därvid anfört bland annat följande:

För blivande lärare på lågstadiet är det nödvändigt att få de elementära kunskaperna upplivade och klarlagda, då de eljest svårigen kunna vinna en rätt inblick i de skilda metodiska spörsmål, som undervisningen på detta stadium uppställer. En viss tid åtgår, innan elever med olika förkunskaper med

Statskontoret.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrket.

tid av tre år. Spörsmålet om en utsträckning av lärotiden har emellertid, som både de sakkunniga och skolöverstyrelsen framhållit, ännu en sida, nämligen den ekonomiska. Man måste i sådant avseende beakta de dyrare utbildningskostnaderna för seminarieeleverna men även de ökade kostnaderna för statsverket, som skulle följa med den treåriga utbildningen, dels engångskostnader på grund av ökat behov av lokaler, inventarier och annan utrustning för den utvidgade seminarieverksamheten, dels ock årliga merkostnader för samma verksamhet. En sammanställning av de av byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen i skrivelse den 12 oktober 1928 beräknade merkostnaderna för treårig lärokurs i vad dessa kostnader avse erforderliga byggnadsarbeten, komplettering av lös egendom och materiel m. m., visar en summa av 493,350 kronor. I skrivelse av den 23 juni 1927 har skolöverstyrelsen beräknat de årliga merkostnaderna för treårig lärokurs till 253,024 kronor. Beräkningarna gälla det av skolöverstyrelsen överhuvud framlagda förslaget till seminarieorganisation samt de landstingsseminarier, som enligt detta förslag skulle förstatligas, sålunda icke seminariet i Hagaström.

Under nuvarande statsfinansiella läge synes det mig icke böra ifrågasättas, att Kungl. Maj:t skulle av riksdagen begära de avsevärda belopp, som lärokursens utsträckning till tre år skulle kräva såsom merkostnad utöver de anslag, som statens övertagande av småskollärarytbildningen under alla förhållanden kommer att göra oundgängliga enligt de sakkunnigas härom lämnade utredning.

Då jag sålunda förordar, att även de nya statsseminarierna böra organiseras med tvåårig lärokurs, vill jag ansluta mig till de sakkunnigas förslag, att ingen ändring sker i organisationen av de nuvarande statsseminarierna med treårig lärokurs.

III. Lärarbehovet vid småskolor och mindre folkskolor.

I sin skrivelse den 23 juni 1927 lämnar skolöverstyrelsen en redogörelse för de fluktuationer i fråga om lärarbehovet vid småskolorna och den därav följande lärarproduktionen, som ägt rum under de två föregående decennierna. Med utgångspunkt från år 1908, då icke mindre än 917 lärare utexaminerades, kunde överstyrelsen konstatera en sjunkande produktion av lärare fram till år 1918, då examinationen utgjorde 584. Men under samma tid ökades antalet lärartjänster i en rask följd. År 1908 uppgick antalet lärare, som voro anställda vid småskolor, mindre folkskolor och såsom biträdande lärare vid folkskolor, till 10,377; tio år senare hade antalet stigit till 12,535. Därtill kom, att lärartjänsterna på det egentliga folkskolestadiet på grund av den rådande folkskollärarytbristen blevo allt svårare att besätta med vederbörligen utexaminerade innehavare och därför i ökad utsträckning måste uppehållas med krafter från småskolekåren.

Följden av de olika faktorernas samverkan blev en småskollärarytbrist, som var kännbar redan före 1918 och som gjorde en ökad lärarproduktion synnerligen trängande. Enligt den beräkning, som skolöverstyrelsen detta år gjorde, skulle för den närmaste framtiden årligen behövas omkring 700 utexaminerade

Småskollärarytens utveckling.

lärare, och seminarierna fingo i uppdrag att anpassa sig därefter. Emellertid inträffade en serie omständigheter, som gjorde, att den ökade produktionen kom att möta ett lärarbehov, som var vida mindre, än vad man beräknat. Den nedgående nativiteten i samband med den allmänna ekonomiska depressionen verkade, anser skolöverstyrelsen, i den riktningen, att antalet småskollärartjänster ej längre växte i samma takt som förr; 4-årsperioden 1915—1919 såg en tillväxt av i medeltal 218 per år, medan samma medeltal under 6-årsperioden 1920—1926 stannade vid 93 per år. Därtill kom, att den rikare tillgången på examinerade folkskollärare förorsakade en minskning i antalet tjänster vid mindre folkskolor och biträdande lärartjänster på samma gång som den föranledde, att småskollärare ej längre togos i anspråk såsom vikarier på folkskollärartjänster i samma utsträckning som förr.

Den överproduktion, som i sin tur blev en given följd av dessa omständigheter, gjorde sig icke samtidigt gällande i landets olika delar; ännu den 1 november 1922 uppehölls 208 småskolläraryrbesättningar med oexaminerade vikarier. Men från och med år 1924 kunde man enligt skolöverstyrelsens mening säga, att den omfattade hela landet.

Å sid. 46—48 i sitt betänkande hava 1929 års seminariesakkunniga lämnat en översikt över småskollärartjänsternas utveckling under åren 1923—1930, grundad i huvudsak på de uppgifter, som folkskolinspektörerna varje år inlämna till skolöverstyrelsen angående lärarförhållandena den 1 november vid den egentliga folkskolan, småskolan och den mindre folkskolan.

Följande tabell ger en överblick av utvecklingen i ökning och minskning beträffande hela antalet småskole-, mindre folkskole- och biträdande lärartjänster. Såsom synes, utgör den totala ökningen i antalet dylika tjänster 109 eller i medeltal 15.6 per år.

Tabell 3.

Å r	Småskoletjänster		Mindre folkskole-tjänster	Biträdande lärartjänster	Totala antalet
	Ordinarie	Extra ordinarie			
1924	+ 145	+ 23	— 20	— 28	+ 120
1925	+ 11	+ 11	— 32	— 23	— 33
1926	+ 58	+ 22	— 47	— 88	— 55
1927	— 61	+ 189	— 59	— 70	— 1
1928	+ 161	+ 155	— 84	— 45	+ 187
1929	+ 55	+ 31	— 63	— 64	— 41
1930	+ 62	— 36	— 65	— 29	— 68
Summa	+ 431	+ 395	— 370	— 347	+ 109

Det har i det föregående framhållits, hurusom alltifrån år 1924 i hela landet förefunnits ett överskott av examinerade småskollärarinnor. Tyvärr saknas möjlighet att ange storleken av detta överskott, då anställningsförhållandena för de utexaminerade småskollärarinnorna först under de senare åren blivit föremål för undersökning.

Det antal småskollärarinnor, som under den nu avhandlade perioden utexaminerats, framgår av efterföljande tabell.

Tabell 4.

Å r	Antal	Å r	Antal
1923	790	1927	502
1924	677	1928	375
1925	726	1929	314
1926	550	1930	298

Beträffande de första årgångarnas anställningsförhållanden finnas inga uppgifter tillgängliga, men sedan år 1929 inforrar skolöverstyrelsen uppgifter från småskoleseminariernas rektorer angående anställningsförhållandena för de under de tre närmast föregående åren utexaminerade småskollärarinnorna. Tabell 5 ger en överblick över anställningsförhållandena den 1 mars 1930 för årsklasserna 1927, 1928 och 1929.

Tabell 5.

Utexaminerade år	Antal utexaminerade ¹	A n s t ä l l n i n g						Utan anställning					Uppgift saknas
		såsom ordinarie vid småskola	såsom extra ordinarie vid småskola	vid mindre folk-skola och såsom biträdande lärare	såsom vikarie för			Summa anställning	Summa utan anställning	d ä r a v			
					läs-år	termin	del av termin			sökt men icke erhållit anställning	ej sökt	av dessa hindrats att söka	
Absoluta tal:													
1927	433	80	69	34	46	64	47	340	82	49	33	22	11
1928	344	37	44	23	45	57	51	257	76	57	19	14	11
1929	314	17	24	10	43	56	49	199	114	90	24	18	1
Samtliga	1 091	134	137	67	134	177	147	796	272	196	76	54	23
Procenttal:													
1927	100	18	16	8	10	15	11	78	19	11	8	5	3
1928	100	11	13	7	13	16	15	75	22	17	5	4	3
1929	100	5	8	3	14	18	16	64	36	29	7	6	0
Samtliga	100	12	13	6	12	16	14	73	25	18	7	5	2

¹ Det är att observera, att det antal utexaminerade, som skolöverstyrelsen haft att räkna med, icke är det totala antalet, som utgått från seminarierna under åren 1927 och 1928. Skillnaden mellan de av skolöverstyrelsen medräknade och det verkliga antalet utexaminerade, som angives i tabell 4, beror på det förhållandet, att uppgifter ej kunnat erhållas i fråga om de vid de privata seminarierna utexaminerade lärarinnorna.

En närmare granskning av tabellen ger vid handen, att det dröjer rätt länge innan de utexaminerade nå en anställning, som kan sägas vara betryggande. Ännu efter 3 år ha av 433 under 1927 utexaminerade endast 183 nått en fastare anställning, 157 gå som vikarier för längre eller kortare tid, och 82 sakna varje anställning.

Skolöverstyrelsens utredning av det framtida lärarbehovet.

Då skolöverstyrelsen i sin meromnämnda utredning gick att beräkna det framtida lärarbehovet, önskade den lära känna dels den sannolika storleken av den lärarstock, som skulle rekryteras, dels den sannolika avgångsfrekvensen inom lärarkåren. För det förra ändamålet infordrades uppgifter från rikets samtliga skoldistrikt om antalet födda barn under tiden 1913—1925, de inom varje skoldistrikt och skolområde befintliga skolformerna m. m., varefter statens folkskolinspektörer fingo i uppdrag att på grundvalen av det sålunda från skoldistriktet inkomna materialet samt av den kändedom, som inspektörerna ägde om förhållanden inom sina respektive inspektionsområden, till skolöverstyrelsen inkomma med uppgifter om det för varje skoldistrikt beräknade erforderliga antalet ordinarie och extra ordinarie lärarbefattningar vid småskolor och mindre folkskolor samt biträdande lärarbefattningar vid folkskolor vid slutet av vårterminen under vart och ett av åren 1927—1933. Vid denna beräkning skulle hänsyn tagas dels till ytterligare erforderliga skolförbättringar, dels ock till barnantalet, i den mån detta kunde förmodas föranleda ökning eller minskning i antalet lärartjänster av ifrågavarande art.

En approximativ beräkning, grundad på sannolikheten av ett visst årsbehov av småskollärarinnor i relation till antalet befintliga lärartjänster år för år, resulterade i ett årsbehov av i medeltal 472. I en bilaga till skolöverstyrelsens skrivelse föreligger emellertid en undersökning, som kommit till annat resultat. Med utgångspunkt från å ena sidan det av folkskolinspektörerna beräknade antalet lärartjänster och å andra sidan de uppgifter angående läraravgången under de senaste åren som lämnats från skolråds- och skolstyrelseordförandena samt med ledning av vissa antaganden har byråchefen E. Göransson gjort en beräkning av den sannolika avgångsfrekvensen inom småskollärarkåren under 1927—1933. Årsbehovet i medeltal enligt denna beräkning utgör endast 323.

De olika beräkningssätten hade resulterat i siffror, som lågo alldeles för långt från varandra för att kunna sammanjämkas. »Det är emellertid uppenbart», framhåller överstyrelsen, »att om lärarproduktionen skulle strängt avpassas efter antalet från tjänsten avgångna lärare, skulle detta resultera i lärarbrist. Hänsyn måste tagas även därtill, att ett ej obetydligt antal examinerade lärarinnor gå till annan lärartjänst, att åtskilliga fortsätta sina studier vid t. ex. folksoleseminarium, och att andra åter omedelbart övergå till annan verksamhet än skolans område, ingå äktenskap o. s. v.» Även med hänsyn till vårt lands stora utsträckning vore det klart, att ett på matematisk väg beräknat årligt minimibehov av lärare icke kunde vara tillfyllest. »Praktiskt taget», fortsätter överstyrelsen, »kan man nämligen icke räkna med att ett eventuellt underskott av lärare i rikets nordligare delar omedelbarligen skall kunna fyllas med t. ex. ett motsvarande överskott i dess mellersta och södra delar eller tvärtom. Icke minst med hänsyn till det erforderligare, alltid variabla vikariatsbehovet måste det finnas en viss marginal mellan det teoretiska och det praktiska behovet. I den mån de s. k. förberedande klasserna vid privatläro-

verken i städerna hädanefter komma att i större utsträckning än hittills skett indragas och överföras till det kommunala skolväsendet, kan detta väntas medföra ökad tillgång på småskollärartjänster eller i varje fall motverka eljest erforderlig minskning av de redan befintliga småskolläraryrkebefattningarna.»

Men ehuru några bestämda siffror icke kunde anföras såsom mätare av erforderlig utexamination utöver de behov, som erfordrades för fyllande av på grund av lärares avgång från tjänsten uppkommande vakanser, ansåg sig överstyrelsen dock med tämligen stor säkerhet kunna säga, att den årliga examinationen normalt icke borde väsentligt understiga 400.

Överstyrelsen stannade emellertid vid att föreslå en seminarieorganisation, som skulle resultera i en årlig utexamination av 372.

På sätt som närmare framgår av redogörelsen å sid. 53—58 i betänkandet hava de sakkunniga med biträde av byråchefen Göransson verkställt nya beräkningar angående seminariebehovet. Dessa grunda sig delvis på av de sakkunniga infordrade nya uppgifter från folkskolinspektörerna samt vissa överlärare, avseende den sannolika utvecklingen beträffande lärartjänsterna under ett tiotal år framåt.

En sammanfattning av de av folkskolinspektörerna och överlärarna gjorda beräkningarna rörande ökning eller minskning i antalet lärartjänster fram t. o. m. våren 1939 ger vid handen, att beträffande småskollärartjänsterna antalet egentliga småskollärartjänster skulle ökas på landsbygden med 280 och i städerna med 39; tjänsterna vid mindre folkskolor och de biträdande lärartjänsterna däremot skulle reduceras med 511. Samtliga småskollärartjänster skulle alltså komma att minskas med ett antal av 192.

Med utgångspunkt från det vid slutet av vårterminen 1928 förefintliga antalet ordinarie småskollärarinnor och med stöd av de tabeller, som medfölja utredningen, kommer byråchefen Göransson vid sina beräkningar till det resultatet, att fram till mitten av år 1939 i medeltal årligen 350 ordinarie platser egentligen skulle stå till förfogande för de nyexaminerade. Men då årligen ett visst antal förutvarande ordinarie lärarinnor återinträder på lärarbannan och likaledes ett visst antal avgångna stannar kvar på de lediga platserna som vikarier och då vidare enligt folkskolinspektörernas och överlärarnas beräkningar antalet småskollärartjänster årligen skulle komma att minskas med 17,¹ måste talet 350 reduceras till 261.

Emellertid kan icke en årsproduktion av 261 småskollärarinnor täcka hela behovet. Det förefinnes även behov av extra ordinarie lärarinnor samt av vikarier för ordinarie och extra ordinarie. För att utröna, huru stort antal som fordras för att ersätta dessa, har en beräkning verkställts beträffande avgången i fråga om hela det vid mitten av år 1928 befintliga antalet småskollärarinnor, varvid förutsatts, att avgångsförhållandena beträffande alla dessa skulle vara desamma som i fråga om de ordinarie. Det antal, som enligt denna beräkning årligen skulle fordras för att rekrytera de avgångna, skulle utgöra 419. På grund av den beräknade minskningen av småskolekåren under de närmaste 10 åren, får detta tal reduceras med 17 per år, vartill kommer en häremot svarande minskning med 2 beträffande vikarierna. Som slutresultat av sina beräkningar av omsättningsförhållandena fram t. o. m. våren 1939 har därför byråchefen Göransson stannat vid ett årsbehov av i medeltal 400. Härtill göres emellertid den anmärkningen, att ingen hänsyn tagits till att avgångna i viss utsträckning återinträda, och ej heller till att de, som avgått som ordinarie, i viss utsträckning kvarstå som vikarier.

¹ Sedan byråchefen Göransson slutfört sina beräkningar, ha nya uppgifter från Stockholm-folkskolinspektör medfört en höjning av denna siffra till 19.

Nya beräkningar i fråga om det framtida lärarbehovet.

De sakkunniga.

I fråga om den sannolika utvecklingen och det framtida lärarbehovet utveckla de sakkunniga å sid. 58—67 i betänkandet närmare sina synpunkter. Undersökningen sammanfattas sålunda:

Den korta undersökningsperiod med dess begränsade material, som de sakkunniga haft att bygga på och som är den enda, som står till buds med rent praktiska erfarenheter, kan ur anställningssynpunkt icke betraktas som en normal eller genomsnittsperiod. Om man fräntager året 1926, har den allt för starkt legat under påverkan av de exceptionella förhållanden, som 1920—1921 års höga födelsetal förde med sig. Under sitt sysslande med dessa ting ha de sakkunniga likväl kommit till den uppfattningen att de erfarenheter, som vunnits, i det stora hela bekräfta sannolikheten hos de matematiska beräkningarna. Dessa leda, såsom synes framgå av byråchefen Göranssons kommentar, till ett siffertal, som ligger åtskilligt under det slutligen valda, men då de sakkunniga i ett annat utlåtande ha för avsikt att föreslå anordnande av särskilda utbildningskurser för småskollärarinnor i och för vinnande av kompetens till lärarbefattning vid egentlig folkskola och då en sådan anordning nödvändiggör en utökning av småskollärarinneproduktionen för att kompensera avgången till folkskolan, anse de emellertid, att det årliga rekryteringsbehovet ändå kommer att hålla sig i närheten av talet 400 — möjligen ett eller annat tiotal under.

En av de sakkunniga, lantbrukaren Gunnar Persson, har reservationsvis anført en avvikande mening beträffande lärarbehovet.

Med ledning av byråchefen Göranssons utredning kommer reservanten fram till en sannolik behovssiffra av 340 å 344. Då emellertid de sakkunniga i ett senare betänkande föreslå en tvåårig seminariekurs för utbildande av småskollärarinnor till lärarinnor för folkskolan, bör rekryteringstalet höjas med en siffra, motsvarande avgången till denna utbildning eller med 28. Det på detta sätt beräknade behovet skulle då slutligen bliva 370. Även med tanke på behovet av erforderliga reserver, särskilt i Norrland, borde man i varje fall icke utexaminera flera än 392 lärarinnor årligen.

Skolöverstyrelsen.

Angående lärarbehovet yttrar skolöverstyrelsen i sitt över de sakkunnigas förslag afgivna utlåtande:

Det, som måste vara grundläggande för behovet av seminarier, är uppenbarligen i första rummet lärarbehovet. De sakkunniga hava i detta avseende kompletterat Överstyrelsens tidigare utredningar med nya sådana. Överstyrelsen byggde sitt år 1927 framlagda förslag om en ny seminarieorganisation på ett årsbehov av 372 lärare. De sakkunniga komma fram till ett årsbehov av omkring 400 eller något 10-tal därunder. Den framlagda seminarieplanen med 3 dubbelseminarier och 9 enkelseminarier lämnar med den av de sakkunniga föreslagna siffran 28 i varje avgångsklass (20 i Murjek) utrymme för en årlig examination av 412 lärarinnor, fördelade på 15 examensavdelningar.

Byråchefen Göransson, som biträtt de sakkunniga vid denna undersökning, har räknat med ett årligt rekryteringstal av 261. Detta vore dock minimum och gällde närmast behovet av ordinarie. Med hänsyn till andra faktorer, som närmare angivas, kommer byråchefen Göransson till det resultatet, att det årliga totala rekryteringsbehovet låge kring siffran 400, vilket resultat, såsom ovan sagts, de sakkunniga godtagit. Reservanten Persson har för sin del ansett att rekryteringsbehovet av de sakkunniga räknats för högt. Han anser den sannolika behovssiffran vara 340 å 344. Räknades med en planerad tvåårig seminariekurs för utbildande av småskollärarinnor till folkskollärarinnor, borde enligt reservanten den årliga examinationssiffran uppgå till 370.

Överstyrelsen har givetvis på den korta tid, som stått överstyrelsen till buds, icke kunnat mera ingående granska de av de sakkunniga framlagda vidlyftiga utredningarna eller bilda sig ett säkert omdöme rörande hållbarheten av grundvalen för det resultat, till vilket de sakkunniga kommit. Överstyrelsen hyser emellertid, med hänsyn till den riktning som utvecklingen på folkskolans område tagit under de senaste åren, i likhet med reservanten Persson den uppfattningen, att de sakkunniga räknat med ett för stort rekryteringsbehov. Det är sannolikt, att även det av överstyrelsen tidigare beräknade småskolläraryrkesbehovet måste anses för högt. Även under den bestämda förutsättningen, att ett antal småskolläraryrkes, motsvarande en examensklass, årligen kommer att utbildas till folkskolläraryrkes, vill överstyrelsen hålla före, att man sannolikt icke bör räkna med ett högre examinationstal än det av reservanten förordade, nämligen 370, vilket motsvarar 15 examensavdelningar med 25 elever i varje klassavdelning, eller 13 avdelningar, därest man nödgades räkna med i regeln 28 i klassen.

Det nu sagda gäller en seminarieorganisation avpassad efter normala förhållanden och under förutsättning, att det årliga läraryrkesbehovet skulle tillgodoseas uteslutande ur den jämsides löpande produktionen. För närvarande finnes, såsom närmare framgår av de sakkunnigas utredning, ett betydande överskott av småskolläraryrkes. I syfte att minska den stora arbetslösheten inom kåren har antalet utexaminerade under de senare åren kraftigt nedbragts. År 1929 utexaminerades 314, år 1930 298 och för åren 1931 och 1932 beräknas antalen 286 och 334. Även under de närmaste åren framåt gäller det att begränsa examinationen för att snarast möjligt uppnå ett lämpligt förhållande mellan tillgång och efterfrågan. Detta kan ske dels genom att snarast nedlägga överflödiga landstingsseminarier, dels genom att under några år framåt i erforderlig mån hålla klassnumerären nere.

De av skolöverstyrelsen tidigare och av de seminariesakkunniga nu framlagda utredningarna giva ett starkt intryck av de vanskligheter, som äro förknipade med beräkningar för att finna det verkliga läraryrkesbehov, som bör läggas till grund för en någorlunda konstant seminarieorganisation, avsedd för en längre tid framåt. De varierande nativitetsförhållandena, vilka relativt snabbt inverka på lärjungefrekvensen i småskolan, det allmänna folkskoleväsendets fortgående omdaning särskilt i riktning mot mindre folkskolors förändring till egentliga folkskolor och biträdande lärartjänsters utbytande mot folkskollärartjänster, läroverksreformens verkningar på småskolestadiet, det allt mer framträdande behovet av indragning av skolor med för litet barnantal, den varierande avgångsfrekvensen inom småskolläraryrkes, det befintliga överskottet av småskolläraryrkes — detta allt är faktorer som särskilt för närvarande och för den närmaste framtiden, vilken i mycket kommer att bära prägeln av en övergångstid, måste försvåra försöken till exakta beräkningar av läraryrkesbehovet. De sakkunniga inbördes hava också på denna punkt kommit till olika resultat, och skolöverstyrelsen har uttalat den mening, att de sakkunniga sannolikt kalkylerat med ett för stort läraryrkesbehov. Jag vill emellertid påpeka, att skillnaden i uppfattning dock icke är så avsevärd. Det rör sig i sina konsekvenser om ett eller annat seminarium mer eller mindre. Denna skillnad är därför icke av natur att behöva påverka statsmakterna vid deras behandling av den principiella sidan av frågan om småskoleseminariernas övertagande av staten.

*Departements-
chefen.*

Då emellertid för närvarande ett betydande överskott av småskollärarinnor föreligger, synes det i hög grad önskvärt, att möjlighet beredes Kungl. Maj:t att för budgetåret 1931/1932 inverka reglerande på nyintagningen av elever vid de nu befintliga landstingsseminarierna. I detta syfte torde böra inhämtas riksdagens medgivande därtill, att Kungl. Maj:t må i de fall, då Kungl. Maj:t finner omständigheterna sådant påkalla, sådana villkor för utgående av statsbidrag till småskoleseminarier för budgetåret 1931/1932 stadga, att nyintagning av elever till första klassen icke må äga rum under läsåret 1931/1932.

IV. Elevantalet i seminarieklasserna.

Elevantalet
i seminarie-
klasserna.

De sakkunniga inleda sin framställning angående frågan om seminariebehovet (betänkandet sid. 67) med en utredning om det antal elever, som bör fastställas såsom maximum i varje seminarieklass. Denna fråga är också grundläggande för beräkningen av behövt antal seminarier.

Den nu gällande undervisningsplanen för småskoleseminarierna utgår ifrån ett elevantal av 28—30 i vardera seminarieklassen. I sin utredning den 23 juni 1927 har skolöverstyrelsen emellertid tänkt sig, att elevantalet normalt skulle bestämmas till 24 i varje klass, och grundat sin beräkning av seminariebehovet på detta tal. Beträffande de tre nordligaste seminarierna säges dock, att rent sakliga skäl tala för att seminarieklasserna vid dessa läroanstalter lämpligen böra omfatta endast 20 elever. Vilka dessa skäl äro, har överstyrelsen icke framhållit, och icke heller har någon motivering lämnats till talet 24 såsom det normala elevantalet vid de övriga seminarierna.

I sin plan den 26 januari 1926 för inskränkningar och begränsningar i fråga om folkskolläroproduktionen har emellertid överstyrelsen — som en begränsningsåtgärd av mera bestående karaktär — funnit sig böra räkna med 25 elever i varje klassavdelning i folkskoleseminarierna i stället för det enligt gällande seminariestadga stipulerade talet 30 såsom högsta tillåtna elevantalet i varje klass och har därvid lämnat en närmare motivering för detta reducerade elevantal.

Överstyrelsen framhåller, att med hänsyn till nödig marginal för kvarsittning stadgans bestämmelser inneburet, att ett antal av högst 28 elever normalt bort intagas i varje klassavdelning, när det endast under denna förutsättning kunde undgås, att det givna maximitalet överskredes. »Emellertid», säger överstyrelsen vidare, »låter det sig icke fördöljas, såsom överstyrelsen i sin skrivelse den 17 december 1924 anförde, att sagda antal, vilket på sin tid fastställdes med tanke på det rådande stora behovet av ökad tillgång på lärarkrafter, redan med hänsyn till den teoretiska undervisningen håller sig i överkanten av det önskvärda, om man vill eftersträva den individualisering, som studiearbetets karaktär gör så betydelsefull. Och alldeles bestämt anser sig överstyrelsen böra hävda, att ur synpunkten av den praktiska utbildningen detta antal är för högt. Eleverna erhålla alltför ringa erfarenhet som lärare, trots att övningsskolorna äro över hövan belastade med elevlektioner.» Under då löpande

läsår hade man funnit sig böra tillämpa ett lägre antal, nämligen 25 såväl i studentklasserna som i första klassens avdelningar, och vid de samråd i nämnda angelägenhet, som ägt rum med åtskilliga seminarierektorer, hade det med styrka betonats, att det för seminarierna vore ytterligt betydelsefullt att för möjliggörande av en ur olika synpunkter effektivare och grundligare utbildning i fortsättningen få bibehålla den förmån, som en begränsning av avdelningarnas storlek till 25 innebure. Som ett ytterligare stöd kunde överstyrelsen åberopa den ståndpunkt, som 1918 års skolkommission intagit till frågan om lärjungeantalet i gymnasiet ringar, vilket kommissionen föreslagit till att för framtiden utgöra 25 mot dåvarande 30; vad som därvid ansetts såsom för gymnasiet betydelsefullt, hade förvisso i lika eller i än högre grad sin tillämpning på lärarutbildningsanstalterna.

I proposition till 1929 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t en definitiv inskränkning av folkskoleseminariernas antal. När det gällde frågan, i vilken utsträckning en dylik beskärning skulle äga rum, hade departementschefen avslutit sig till skolöverstyrelsens synpunkter och således vid sina beräkningar utgått ifrån att elevantalet per klass skulle normalt utgöra 25. Denna uppfattning ansåg riksdagen sig icke kunna dela. I riksdagens skrivelse heter det, att »riksdagen kan för sin del icke finna tillräckliga skäl vara anförda för en sänkning av klassnumerären från nuvarande 30 så långt som till 25. Någon minskning i elevantalet kan dock vara befogad, särskilt med hänsyn till de praktiska undervisningsövningarna, och riksdagen anser, att man lämpligen kan räkna med ett elevantal av omkring 28 per klass.»

Vid ärendets behandling i kamrarna uttalades dock från ett par håll starka betänkligheter mot att icke godtaga den inskränkning i elevantalet, som av Kungl. Maj:t föreslagits. Naturligtvis ginge det att ha 28 lärjungar i en klass, då de endast sysslade med teoretiska ämnen, men när det gällde den praktiska lärarutbildningen, vore det önskvärt att hålla ett lägre elevantal. Ty ju mer man minskade det totala lärjungetalet, ju flera lektioner finge varje elev, och ju flera lektioner han finge hålla, desto bättre lärare måste han förutsättas kunna bliva.

Den meningsbrytning beträffande antalet elever per klass, som här ovan relaterats, gällde — såsom framgått — folkskoleseminarierna, och så som frågorna lågo till vid 1929 års riksdag, kom ingenting att yttras rörande småskoleseminarierna. De framförda synpunkterna torde dock ha enahanda betydelse i ena fallet som i det andra.

De sakkunniga anföra i förevarande avseende beträffande småskoleseminarierna:

De sakkunniga.

Mot det av riksdagen förordade klasstalet 28 har ingen allvarligare anmärkning gjorts, så snart det gäller den teoretiska undervisningen. Även skolöverstyrelsen synes trevande på den punkten. Och detta är förklarligt nog. Elevantalet måste ju alltid röra sig kring en tämligen hög siffra. Och för den individualisering av undervisningen, som det under sådana omständigheter kan vara tal om, spelar det en ytterst ringa roll, om två eller tre elever mer eller mindre deltaga i de teoretiska lektionerna.

Annorlunda ställer sig saken, när det gäller den praktiska utbildningen. På den punkten äro anmärkningarna flera och förefalla tyngre. Det är naturligtvis riktigt, när det säges, att ju färre elever, ju flera lektioner i övningsskolan, och skolöverstyrelsens påpekan i sin ovannämnda plan, att eleverna vid ett antal av 28—30 erhålla alltför ringa erfarenhet såsom lärare, bör säkerligen tagas under övervägande.

För att vinna närmare kännedom om hur nu sagda förhållande te sig i fråga om småskoleseminarierna, ha de sakkunniga låtit verkställa en undersökning av den praktiska utbildningen vid nämnda läroanstalter. Resultatet härav refereras å sid. 69—72 i betänkandet.

De sakkunniga summera resultatet av sin undersökning på följande sätt:

De sakkunniga hålla före, att de pedagogiska kraven icke, som man velat göra gällande, med nödvändighet utdöma det av riksdagen förordade klass-talet 28. Genom en mera tidsvinnande anordning av arbetet i övningsskolan uppnår man icke endast vad som skulle uppnås genom att sänka elevantalet till 24; man vinner mera. Det ligger en anmärkning nära till hands, nämligen den, att genom en dylik anordning och genom att samtidigt sänka elevantalet skulle man vinna ändå mera. Den anmärkningen är riktig. Men elevantalet är icke en isolerad pedagogisk fråga. Det vore säkerligen av värde att icke behöva räkna med flera än 15—20 elever i en klass. Att skolöverstyrelsen icke går den vägen, sammanhänger med överväganden, som icke äro pedagogiska. Det är av enahanda skäl, som de sakkunniga stannat för talet 28; den föreslagna sänkningen betyder nämligen, att staten skulle behöva vidmakthålla ytterligare ett par småskoleseminarier.

Mot de sakkunnigas uppfattning i denna fråga har undervisningsrådet Almkvists uttalande avvikande mening.

I sin å sid. 144—147 i betänkandet återgivna reservation på denna punkt framhåller Almkvist, att det särskilt med hänsyn till de praktiska övningarnas ändamålsenliga bedrivande och effektivitet samt därtill, att övningsskolan icke alltför starkt belastas med elevlektioner, är nödvändigt, att det för varje seminarieklass bestämda elevantalet icke är för stort. Vid såväl folk- som småskoleseminarier skulle ett antal av 28 elever per klass utan tvivel inverka hämmande på det individuella arbetssättet, medföra ett försvårande i vissa avseenden av den praktiska utbildningen samt leda till en alltför stark belastning eller utvidgning av övningsskolorna.

Reservanten anser för sin del ett elevantal av 24 per klass vara det lämpligaste. Emellertid torde även ett antal av 25, som skolöverstyrelsen ansett vara det normala, kunna mottagas utan att större svårigheter därigenom skulle uppkomma. Så stor elasticitet torde nämligen kunna beräknas vara förefintlig, att en grupp med 5 elever kan beredas tillfälle till så många lektioner, att varje elev i gruppen får hålla en lektion.

Elevantalet per klass i folkskole- och småskoleseminarium bör alltså enligt reservantens mening bestämmas till högst 25.

Skolöverstyrelsen.

I sitt utlåtande över de sakkunnigas betänkande anför skolöverstyrelsen i fråga om elevantalet vid småskoleseminarierna följande:

Överstyrelsen har i sina tidigare utredningar på anförda skäl räknat med ett antal av 24 elever i varje klass i småskoleseminarium, dock endast 20 i seminarierna i Haparanda, Murjek och Lycksele samt med 25 elever per klass vid folkskoleseminarium. Det torde emellertid icke finnas anledning att i regel räkna med en annan storlek av klasserna vid statens småskoleseminarier än

vid folkskoleseminarierna. De sakkunniga, som upptagit denna fråga till mera ingående behandling i samband med utredningen om småskoleseminarierna, ha va föreslagit, att elevantalet i varje klassavdelning bör bestämmas till högst 28, dock vad småskoleseminarierna beträffar att elevantalet vid seminariet i Murjek skulle begränsas till 20. Dock har en reservant bland de sakkunniga hävdad den av överstyrelsen tidigare intagna ståndpunkten, att maximiantalet bör begränsas till 25.

Med den erfarenhet överstyrelsen förvärvat rörande klassnummerärens inflytande på undervisningsresultatet, främst den praktiska lärarutbildningen, men jämväl med hänsyn till undervisningen i olika läro- och övningsämnen samt den synnerliga betydelsen av att övningsskolan icke alltför starkt belastas med övningslektioner, kan överstyrelsen icke frånträda sin tidigare ståndpunkt i nu berörda avseende.

Vad småskoleseminarierna beträffar medgiva de sakkunniga, att deras undersökningar giva vid handen, att den nuvarande läroplanen medger ett större antal undervisningsövningar vid ett elevantal i klassen av 24 än med 28, och att erfarenheten givit stöd för den uppfattningen, att olägenheter framställa sig vid försök att med ett antal av 28—30 elever i seminariets klasser utöka elevernas lektionsmöjligheter. De sakkunnigas majoritet vill råda bot härför genom en sådan grundligare reform av undervisningsplanen, som förut omnämnts, i syfte att ombilda småskoleseminarierna i riktningen, att seminariets allmänbildande uppgift komme att beskäras och den praktiska utbildningen stärkas. Det synes emellertid tvivelaktigt, om den plan för de praktiska undervisningsövningarnas väsentliga utökning, som de sakkunniga framlagt, utan synnerliga olägenheter låter sig genomföra. Redan hinder av praktisk art torde i åtskilliga fall möta med hänsyn till den föreslagna långt gående gruppuppdelningen både av seminarieklasserna och av övningsskolklasserna och dessa gruppers samtida verksamhet. Det är icke heller säkert, att föräldrar skola finnas villiga att sända sina barn till seminariernas småskolor, därest lärjungarna i dessa skulle bliva föremål för seminarieelevernas praktiska övningar under så otillfredsställande organisationsformer och en sådan intensitet, att undervisningsresultatet måste mycket ogynnsamt påverkas. Erfarenheten om de olägenheter, som vidlåda anordningen att de små barnen måste flera timmar i veckan under praktiska övningar i brist på lämpligt lärorum placeras i specialrum eller seminarieelevernas lärosalar med för de små synnerligen olämpliga bord och sittplatser — sådant förekommer nämligen redan nu vid seminarier med blott en övningsskolavdelning — är sådan, att ett allmänt införande av en dylik anordning ingalunda kan anses tillräddig. Men de nu antydda olägenheterna kunna undvikas och en relativt god lärarutbildning vinnas genom att elevantalet i klasserna icke allt för mycket utökas utan hålles nere vid en gräns, som ur pedagogiska synpunkter kan anses lämplig.

Överstyrelsen har, trots att goda skäl kunnat anföras för behovet av en förlängning av seminariekursen till treårig, likväl avstått ifrån att för det närvarande föreslå en sådan reform. Men då ligger det i sakens natur att överstyrelsen icke kan vara med om att på samma gång förorda åtgärder, som enligt överstyrelsens bestämda övertygelse skulle vara ägnade att i viktiga hänseenden bereda lärarutbildningen mindre gynnsamma betingelser än hittills.

Med det nu anförda har överstyrelsen givetvis icke velat ställa sig avvisande mot av de sakkunniga framförda önskemål, i vad de i allmänhet avse en omläggning i möjligaste mån av kurser och arbetsmetoder vid småskoleseminarierna i syfte att mindre väsentliga ting få vika för mera väsentliga. Tillfälle att beakta sådana synpunkter kommer att givas då efter statens övertagande av småskollärarutbildningen frågan om en ny stadga och en reviderad undervisningsplan för småskoleseminarierna blir aktuell.

Liknande synpunkter framhåller skolöverstyrelsen i sitt förevarande utlåtande, i vad detsamma berör folkskoleseminariernas organisation. Överstyrelsen yttrar i fråga om elevantalet vid dessa seminarier:

Förutom av lärarbehovet bestämmes seminarieorganisationens omfattning av antalet elever i varje klassavdelning. De sakkunnigas majoritet har i detta avseende med bestämdhet gjort gällande, att antalet 28 i avdelning av det fyraåriga seminariet icke är att anse såsom för högt, medan en reservant bland de sakkunniga hävdar den av överstyrelsen intagna ståndpunkten, att maximiantalet bör begränsas till 25. Med den erfarenhet överstyrelsen förvärvat rörande klassnumerärens inflytande på undervisningsresultatet kan överstyrelsen, såsom utförligare framhållits i samband med motsvarande spörsmål för småskoleseminariernas vidkommande, icke frånträda sin tidigare intagna ståndpunkt i nu berörda avseende. Enligt överstyrelsens bestämda åsikt, vilken allmänt torde delas av de i seminarierna verksamma lärarna, skulle det lända arbetet vid dessa läroanstalter till stort gagn, om siffran 25 i stället för 28 fastsloges såsom norm för klassavdelning. Den av de sakkunnigas majoritet till stöd för en dylik ordning anförda motiveringen synes överstyrelsen på ett övertygande sätt gendriven av reservanten. Och överstyrelsen vill ytterligare framhålla, att genom fastställande av ett lägre antal, förslagsvis 25, erhåller hela organisationen en större smidighet och anpassningsförmåga, i det att vid trängande behov nya elever kunna vinna inträde i avgångsklassen och utexaminationen på så sätt snabbt ökas.

Statskontoret.

Statskontoret har i sitt omförmälda utlåtande över de sakkunnigas betänkande anført, att jämväl i frågan om elevantalet i varje klassavdelning en icke ringa hänsyn bör tagas till kostnaderna, då nämligen åtskilliga begränsningar i utgifterna syntes vara möjliga, därest antalet bestämdes till 28 elever per klassavdelning.

Departementschefen.

Det uttalande med förordande av ett maximiantal elever av 28 i varje klassavdelning, som gjordes av 1929 års riksdag, gällde folkskoleseminarierna. Majoriteten av de sakkunniga hava nu hävdar den meningen, att även vid småskoleseminarierna maximiantalet elever bör bestämmas till 28 per klassavdelning. Skolöverstyrelsen, som framhåller att det icke torde finnas anledning att i regel räkna med en annan storlek av klasserna vid statens småskoleseminarier än vid folkskoleseminarierna, har nu liksom tidigare starkt gått in för den meningen, att av pedagogiska skäl klassnumerären icke bör vid vare sig folkskole- eller småskoleseminarium sättas högre än 25.

Då jag av statsfinansiella skäl icke kunnat föreslå en treårig utbildningstid vid seminarierna, har jag ansett mig böra stanna vid att i fråga om klassavdelningarnas storlek följa reservanten bland de sakkunniga och skolöverstyrelsen. Tydligt är att lärotidens knapphet i viss mån kan kompenseras genom den intensivare undervisning, som följer med smärre klasser. Särskilt är att märka, att den praktiska lärarutbildningen blir bättre ju mindre seminarieklasserna äro, enär övningsskolan, som vid småskoleseminarierna i regel omfattar barn på småskolestadiet, icke får överbelastas med elevlektioner och enär, i följd därav, ett större antal övningslektioner kommer på varje seminarielev ju mindre seminarieklassen är. I likhet med seminarierna själva och de pedagogiskt ansvariga myndigheterna måste jag reagera inför det svårighets-

moment, som stora seminarieklasser onekligen utgöra, när det gäller att i önskvärd omfattning tillgodose de praktiska övningarna.

Jag anser alltså, att man lämpligen bör beträffande de småskoleseminarier, om vilka nu är fråga, räkna med ett elevantal av omkring 25 per klass. Då emellertid ännu några år framåt ett större eller mindre överskott av småskollärarinnor torde vara att emotse, synes det mig böra ligga i Kungl. Maj:ts hand att tills vidare under övergångsåren med hänsyn till förevarande förhållanden bestämma det antal elever, som vid de olika seminarierna bör intagas. En dylik av praktiska skäl betingad anordning torde bliva nödvändig, till dess den nya seminarieorganisationen hunnit vinna erforderlig stadga.

V. Lärarkompetensen vid seminarierna.

I sitt vid de sakkunnigas betänkande fogade särskilda yttrande har en av de sakkunniga, undervisningsrådet Almkvist i fråga om lärarkompetensen anfört följande:

Lärarkompetensen.

Enligt nu gällande föreskrifter äro kompetensvillkoren lika för ämneslärare och för övningsskollärare vid småskoleseminarierna. Även om denna anordning i en del fall, särskilt vid de mindre seminarierna, inneburit vissa fördelar, medför den å andra sidan så stora nackdelar, att den fördenskill icke längre bör upprätthållas.

Det har nämligen visat sig svårt att erhålla väl kvalificerade sökande till ämneslärarbefattningar vid småskoleseminarier. Skolöverstyrelsen har vid flera tillfällen i avgivna yttranden fäst uppmärksamhet härpå. Det är givet, att detta förhållande i främsta rummet beror på de jämförelsevis låga lönerna. Lärarna vid andra undervisningsanstalter äro i detta avseende gynnsammare ställda och därav följer, att endast undantagsvis lärare med akademisk examen söka anställning vid småskoleseminarierna. Men gynnsammare placering i lönehänseende förbindes ofta med skärpta kompetenskrav. Här böra båda delarna beslutas. Undervisningen inom själva seminarierna bör bestridas av högt kvalificerade lärare. Eleverna ha numera i stort antal avlagt realskolexamen eller genomgått åttaklassig flickskola.

En dylik uppdelning mellan ämneslärare- och övningsskollärartjänster har redan genomförts vid statens samtliga småskoleseminarier, alltså även vid det tvååriga i Hagaström, och erfarenheterna därav äro de bästa. Vad därefter vidkommer kompetensen för ämneslärare vid småskoleseminarium, synes den böra sättas ungefär lika med den, som gäller för ämneslärare vid kommunal realskola.

På grund av det anförda föreslår Almkvist, att en uppdelning äger rum mellan ämneslärare- och övningsskollärartjänster vid småskoleseminarium, att nu gällande kompetensvillkor för övningsskollärare bibehållas, men att kompetensen för ämneslärartjänst höjes till ungefärlig likhet med den för ämneslärartjänst vid kommunal realskola föreskrivna.

I sitt över betänkandet avgivna utlåtande yttrar skolöverstyrelsen i förevarande fråga:

Skolöverstyrelsen.

Enligt bestämmelserna i nu gällande stadga för landstingsseminarierna fordras för anställning såsom ordinarie lärare vid småskoleseminarium att hava med goda vitsord avlagt folkskollärarexamen eller förvärvat annan teoretisk

och praktisk utbildning för lärarkallet av minst häremot svarande omfattning, att hava under minst två läsår med nit och skicklighet bestritt full tjänstgöring vid någon under skolöverstyrelsen ställd läroanstalt samt att på sätt, som i stadgan närmare angives, hava blivit av skolöverstyrelsen förklarad behörig och lämplig till tjänsten. De nuvarande bestämmelserna lägga sålunda icke hinder i vägen för anställande av lärare med sådan kompetens, som går utöver minimifordran, nämligen avlagd folkskolläraryxamen. På grund av den hittillsvarande låga avlöningen för småskoleseminariernas lärare hava de lediga lärartjänsterna endast lockat ett fåtal sökande, och bland den nuvarande seminarielärarkåren är det endast i få undantagsfall som någon lärare har avlagt någon akademisk examen.

Anledningen till den låga lönestandardens sammanhänger med det förhållandet, att vare sig beträffande anställningsvillkor eller avlöningsförmåner någon skillnad hittills icke blivit gjord mellan lärarna vid själva seminariet (ämneslärarna) och lärarna vid seminariets övningsskola. Överstyrelsen framhöll i sitt förut nämnda utlåtande den 30 november 1928, att det stode klart för överstyrelsen, att om lärokursen vid småskoleseminarierna bleve utsträckt till treårig, spörsmålet om lärarkompetensen icke längre kunde uppskjutas. Överstyrelsen är emellertid av den uppfattningen, att denna fråga måste bliva i hög grad aktuell i samband med den nu förestående reformen beträffande småskoleseminariernas förstatligande, även om den nuvarande tvååriga utbildningstiden bibehålles. Därigenom att samtliga enkelklassiga seminarier med intagning av elever endast vartannat år bortfalla och samtliga seminarier komma att bestå av, förutom ett par övningsskolavdelningar, minst två seminarieklasser (vid de föreslagna dubbelseminarierna fyra seminarieavdelningar) komma förutsättningar att finnas för en uppdelning av lärarna i dels ämneslärare och dels övningsskollärare.

Överstyrelsen har närmare gått in på denna fråga i sitt den 19 oktober 1930 avgivna utlåtande över 1928 års lönekommittés betänkande. Överstyrelsen har i sagda utlåtande framhållit, att någon ljusning beträffande möjligheten att till ämneslärartjänsterna erhålla sökande med önskvärda teoretiska och pedagogiska kvalifikationer icke inträtt, ävensom att detta faktum berodde på de för ämneslärarna bestämda låga löneförmånerna. I den mån dessa höjdes, bleve möjligheterna i nämnda hänseende större. Överstyrelsen funne det emellertid sannolikt, att tillfredsställande löneförmåner för ämneslärare vid småskoleseminarium icke kunde utverkas, utan att andra kompetenskrav än de nu gällande samtidigt bleve fastställda. Överstyrelsen måste under alla förhållanden finna det rimligt och nödvändigt att kravet på ämneslärarnas kompetens skärpes, och synas starka skäl tala för den av reservanten anförda uppfattningen, att kompetensfordringarna på småskoleseminariernas ämneslärare böra bestämmas till minst de för ämneslärartjänst vid kommunal mellanskola gällande. Naturligtvis böra därmed följa motsvarande löneförmåner.

Vad beträffar den tekniska möjligheten att kunna genomföra en dylik uppdelning av lärarna i ämneslärare och övningsskollärare finnas givetvis inga som helst svårigheter vid de nuvarande treklassiga seminarerna och de blivande dubbelseminarierna. Men icke heller vid de tvåklassiga enkelseminarierna böra, såsom erfarenheterna från seminariet i Hagaström och en del landstingsseminarier redan visa, några svårigheter möta för en sådan anordning. Vid dylikt seminarium krävas två lärare i övningsskolan och tre ämneslärare (rektor inberäknad), och normalt bör det kunna gå att på dessa tre lärare på ett tillfredsställande sätt fördela de sju läsämnen, som förekomma på småskoleseminariernas läroplan.

De sålunda ifrågasatta nya bestämmelserna angående lärarkompetensen skulle sålunda komma att tillämpas vid erforderlig rekrytering av de ordina-

rie lärar- och rektorstjänsterna vid statens småskoleseminarier. Då emellertid överstyrelsen i likhet med de sakkunniga anser önskvärt, att lärarna på indragningsstat efter nedläggandet av vissa landstingsseminarier i möjligaste mån komma att erhålla anställning vid de nya statsseminarierna, skulle överstyrelsen finna lämpligt att under en viss övergångstid Kungl. Maj:t (eventuellt skolöverstyrelsen) ägde rätt att utan hinder av de nya kompetensbestämmelserna till ordinarie ämneslärare vid småskoleseminarium förordna förtjänt lärare på indragningsstat, som därtill anmälde sig.

Vid ärendets behandling i överstyrelsen har undervisningsrådet Björck reservationsvis anfört huvudsakligen följande:

Det synes knappast görligt att vid de blivande enkelseminarierna åvåga bringa en konsekvent genomförd arbetsfördelning mellan ämnes- och övningskollärare. Vid sådant förhållande och då det dessutom måste anses vara till fördel för rekryteringen i det hela att kunna för undervisningen tillgodogöra sig goda lärarkrafter med olika utbildning, har reservanten icke funnit tillräckliga skäl föreligga för en förändring av nuvarande ordning.

Frågan om lärarkompetensen vid småskoleseminarierna har, såsom framgår av ovanstående redogörelse, upptagits av skolöverstyrelsen, som dels i sitt utlåtande år 1928 angående frågan om lärokursens längd vid småskoleseminarierna och dels i samband med avgivande av utlåtande i oktober 1930 över 1928 års lönekommittés betänkande funnit anledning att närmare beröra densamma. Sedermera har saken reservationsvis upptagits i de seminarieakkunnigas betänkande och därefter på nytt framlagts av skolöverstyrelsen i yttrandet över sistnämnda betänkande.

För min del finner jag icke frågan tillräckligt utredd för att jag skulle i detta sammanhang kunna framlägga något förslag om ändrade kompetensbestämmelser. Det har redan förut framhållits att en lösning av detta spörsmål nära sammanhänger med den blivande löneregleringen för småskoleseminariernas lärare. Reservanten i skolöverstyrelsen har också framhållit en med denna sak sammanhängande fråga av organisatorisk art, som torde böra närmare undersökas, innan positiva åtgärder i frågan vidtagas. Någon inverkan på frågan om statens övertagande av småskoleseminarierna har icke spörsmålet om lärarkompetensen vid dessa, utan denna fråga kan lösas helt självständigt. Jag finner det emellertid i likhet med de sakkunnigas i annat sammanhang uttalade mening angeläget, att under en viss övergångstid så många som möjligt av de ordinarie lärarna vid de nedlagda landstingsseminarierna må vinna anställning vid de nya statsseminarierna.

VI. Seminariernas antal och förläggning.

Den seminarieorganisation, som skolöverstyrelsen framlade som resultat av sin utredning år 1927, byggde på en klassnumerär av 24 elever — med undantag för de tre nordligaste seminarierna, där klasserna lämpligen borde omfatta 20 elever — samt en årlig utexamination av 372 småskollärarinnor. Den kom därför att omfatta 16 avgångsavdelningar, fördelade på ett dubbelseminarium och 14 enkelseminarier. Seminariernas antal och förläggning enligt översty-

*Departements-
chefen.*

*Seminariernas
antal och
förläggning.*

relsens förslag framgår av den förut av mig lämnade redogörelsen (se sid. 9 här ovan).

De sakkunniga framhålla nu, att om man räknar med en klassnumerär av 28 elever och ett årligt rekryteringsbehov av 380 à 390 lärarinnor, behövs det 14 seminarieavdelningar. Då den nuvarande organisationen vid sidan av de fyra statsseminarierna består av 18 landstingsseminarier och dessutom ett för staden Göteborg, betyder detta, att 9 av de nu arbetande seminarierna måste nedläggas. Låter det sig göra att åvägabringa en större koncentration med ett antal dubbelseminarier — någonting som av såväl pedagogiska som ekonomiska skäl vore att föredraga — kommer ytterligare ett par att nedläggas. Frågan blir således närmast, hur den nya organisationen bör ha sina seminarieavdelningar förlagda. I sitt betänkande, sid. 73—78, framlägga de sakkunniga en ingående motivering för de nya statsseminariernas förläggning. Särskild uppmärksamhet ägna de sakkunniga frågan om seminariet i Murjek (sid. 77 och 78 samt 96—99 i betänkandet). Det hela sammanfattas på följande sätt:

Den nya seminarieorganisation, som förordats i det föregående, skulle komma att bestå av 3 dubbelseminarier och 9 enkelseminarier, av vilka senare de 3 fortfarande skulle vara treåriga. Genom de olika seminariernas förläggning skulle för hela landets vidkommande 12 seminarier kunna nedläggas, nämligen landstingsseminarierna i Härnösand, Bollnäs, Västerås, Uppsala, Malmköping, Örebro, Jönköping, Växjö, Borås, Uddevalla och Kristinehamn samt seminariet i Göteborg. Nedanstående tabell ger en översikt av de nya förhållandena.

Tabell 6.

Statsseminarier		Seminarier, som böra indragas	
Seminarium	Antal examensavdelningar	Seminarium	Antal examensavdelningar
Strängnäs	2	Uppsala	1/2
Skara	2	Malmköping	1/2
Kalmar	2	Göteborg	1/2
Linköping	1	Uddevalla	1/2
Lund	1	Härnösand	1
Halmstad	1	Bollnäs	1
Falun	1	Västerås	1
Hagström	1	Örebro	1
Östersund	1	Jönköping	1/2
Lycksele	1	Växjö	1
Murjek	1	Borås	1
Haparanda	1	Kristinehamn	1
12 seminarier	15	12 seminarier	9 1/2

Å sid. 83—99 i betänkandet lämnas översikter rörande de särskilda seminarier, som skulle ingå i den nya organisationen.

Mot den av de sakkunniga framlagda planen rörande seminariernas antal och förläggning hava avvikande meningar uttalats av ledamöterna Almkvist och Persson.

Almkvist yrkar — under förutsättning att antalet elever per klass sättes till 25 — att seminariernas antal måtte bestämmas till 13. Enligt detta förslag skulle seminariet i Hageström nedläggas men seminarierna i Kristinehamn och Härnösand bibehållas (betänkandet sid. 149 och 150). Persson anser, att seminariet i Murjek bör nedläggas, vadan seminariernas antal skulle bli 11 (betänkandet sid. 154—156).

Angående frågan om seminariernas antal och förläggning yttrar överstyrelsen i sitt utlåtande över de sakkunnigas betänkande:

Skolöverstyrelsen.

Det ligger i sakens natur, att överstyrelsen icke nu kan vara beredd att framlägga ett fullständigt förslag i fråga om seminariebehovet, ägnat att läggas till grund för ett beslut i ärendet från statsmakternas sida, och detta så mycket mindre som förutsättningen för uppgörandet av en dylik plan är beroende av vissa fasta utgångspunkter, som ännu icke äro för handen.

I sådant avseende må erinras om följande omständigheter. Frågan om två- eller treårig lärokurs kan så till vida inverka på antalet seminarier, att det är sannolikt, att i fall lärokursen blir treårig det med hänsyn till lokalfrågan icke låter sig göra att upprätta så många dubbelseminarier, som de sakkunniga föreslagit. Ännu mer avgörande i fråga om seminariernas antal blir det antal elever i varje klass, som kommer att fastställas. Vidare inverkar i nu berörda avseende lösningen av den av överstyrelsen tidigare framförda och av de sakkunniga berörda frågan om småskolläraryrinnors utbildning till folkskolläraryrinnor.

Måste sålunda frågan om seminariebehovet för närvarande hållas öppen, till dess statsmakterna fattat vissa grundläggande beslut, vilka måste inverka på denna frågas slutliga lösning, så gäller detta i lika hög grad frågan om seminariernas förläggning. De omständigheter, som måste inverka på den definitiva planen för seminariernas förläggning, respektive nedläggande av vissa seminarier, äro om möjligt ännu mera flytande. Även på denna punkt äro de sakkunniga, som redan av det anförda framgått, långt ifrån ense. På denna frågas lösning inverkar även landstingens slutliga ståndpunktstagande i viktiga avseenden. I riksdagens ovannämnda skrivelse nr 145 år 1929 heter det bland annat, att riksdagen utginge ifrån att ett statens övertagande av den del av småskolläraryrinnoutbildningen, som hittills påvilat landstingen, icke komme att äga rum under annan förutsättning, än att landstingen kostnadsfritt och med full äganderätt till staten överlämnade den för seminarieutbildningen använda fasta och lösa egendom, varav staten funne sig vara i behov. Det torde få antagas som sannolikt, att landstingen komma att ställa sig denna förutsättning till efterrättelse. Men saken är dock ännu icke fullt klar. Skulle till exempel Malmöhus läns landsting vidhålla sitt tidigare givna svar att icke utan vederlag lämna ifrån sig seminariefastigheten i Lund, kan den frågan uppkomma, huruvida icke folkskoleseminariet i Landskrona i stället för motsvarande seminarium i Skara bör nedläggas för att lämna lokaler till ett småskoleseminarium i Skåne. Vidare kan under den fortsatta utredningen den frågan uppkomma, huruvida icke med hänsyn till nödvändigheten att nedbringa även folkskolläraryrinnproduktionen under den av de sakkunniga föreslagna, småskoleseminarierna skulle kunna påräkna lokaler från överflödiga folkskoleseminarier i större utsträckning, än de sakkunniga tänkt sig.

Av det anförda torde alltså framgå, att statsmakterna för det närvarande icke gärna kunna taga någon definitiv ställning till frågan om småskolesemi-

nariernas antal och förläggning. innan vissa preliminära beslut föregått rörande en del för hela seminarieorganisationen grundläggande frågor, nämligen dels statens övertagande av småskolläroarbetsutbildningen och i samband därmed stående frågor rörande lärarpersonalen vid nedlagda seminarier, dels de definitiva villkoren för statens övertagande av vissa landstingen tillhöriga lokaler, dels två- eller treårig utbildningskurs, dels ock antalet elever per seminarie-klass.

Stats-
kontoret.

I sitt förberörda utlåtande i ämnet anför statskontoret:

Statskontoret är i likhet med överstyrelsen av den uppfattningen, att åtskilliga spörsmål rörande organisationen av folk- och småskoleseminarierna icke lämpligen kunna lösas, innan beslut fattats om de av överstyrelsen angivna grundläggande frågorna i avseende å den framtida organisationen av nämnda läroanstalter.

Departement-
schefen.

I fråga om seminariernas antal och förläggning hava de sakkunniga icke kunnat framlägga ett enhetligt förslag utan representera skiftande meningar. Såsom jag emellertid redan anfört, anser jag att lösningen av denna fråga bör anstå till 1932, då förslag kan framläggas, grundat på de beslut i fråga om lärotidens längd och klassernas storlek, vilka innevarande riksdag kan fatta, samt på ytterligare överbägande i fråga om det materiel som finnes för bedömandet av småskolornas blivande lärarbehov.

VII. Lokalbehovet.

Lokal-
behovet.

Såsom jag förut omnämnt (sid. 11), uppdrog Kungl. Maj:t den 18 maj 1928 åt byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen att i samråd dels företaga en undersökning rörande de för småskoleseminarierna i vissa namngivna städer upplåtna lokalernas och därtill hörande inventariers tillstånd och beskaffenhet, sådana de då befunnes, och i samband därmed låta värdera såväl sådana seminariefastigheter i nämnda städer, vilkas överlåtande till statsverket med äganderätt av överstyrelsen ifrågasatts, som jämväl den till omförmälda småskoleseminarier hörande lösa egendomen, och dels verkställa utredning angående de ändrings- eller reparationsarbeten, som, därest ett statsövertagande komme att ske, kunde i samband med övertagandet eller under de närmaste åren därefter anses påkallade, ävensom angående eventuellt föreliggande behov av nyanskaffning av inventarier och materiel för de till övertagande ifrågasatta seminarierna samt kostnaderna härför; och skulle det åligga byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen att vid fullgörandet av sina uppdrag utarbete alternativa förslag med utgångspunkt i ena fallet från att seminariekursen bibehölles såsom tvåårig och i andra fallet från att kursen utökades med ytterligare ett år.

Till grund för utredningen angående lokalbehovet låg en av skolöverstyrelsen uppgjord promemoria, som återfinnes å sid. 80 och 81 i de sakkunnigas betänkande.

Det framgick av byggnadsstyrelsens utredning, som förelåg färdig i oktober 1928, att av de undersökta seminarierna endast två voro utrustade med alla de lokaler, vilka enligt skolöverstyrelsens promemoria vore erforderliga för en två-

årig lärokurs, men att däremot brister i ena eller andra avseendet vidlåde de övriga.

Vad därefter beträffar behovet av lokaler för den av de sakkunniga föreslagna seminarieorganisationen hava de sakkunniga närmare angivit, hur detta behov skulle tillgodoses.

För det föreslagna dubbelseminariet i Kalmar påräknas lokaler, som av staten komma att utan kostnader tillhandahållas för ändamålet. En redogörelse för denna frågas läge finnes i betänkandet sid. 75 och 76.

För dubbelseminariet i Strängnäs ha de sakkunniga liksom överstyrelsen tänkt sig, att byggnader för det nuvarande under avveckling stående folkskoleseminariet därstädes skulle tagas i bruk för ändamålet (betänkandet sid. 83 och 84).

De sakkunniga ha fäst uppmärksamheten på att stadsfullmäktige i Strängnäs i sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 december 1928 bland annat anförde, att då Strängnäs stad vid folkskoleseminariets upprättande skänkte tomt för ändamålet, knöts till upplåtelsen det villkoret, att tomtens uppläts för seminariet, så länge den därtill användes, vilket villkor i kungl. brevet av den 7 juni 1901 godkändes.

Såsom framgår av de sakkunnigas betänkande i den del, som handlar om folkskoleseminarierna, hava de sakkunniga föreslagit, att folkskoleseminariet i Skara skulle indragas. Härigenom skulle erhållas lokaler för det föreslagna småskoleseminariet därstädes, vilket i så fall skulle vara dubbelseminarium (betänkandet sid. 142).

Utöver statens nuvarande fyra småskoleseminarier skulle enligt de sakkunniga erfordras ytterligare fem seminarier av enkeltyp. För erhållande av lokaler för dessa skulle staten övertaga landstingens småskoleseminarier i Linköping, Lund, Halmstad, Falun och Östersund. Redogörelser för dessa seminariebyggnader hava lämnats i betänkandet sid. 85—91. Liknande redogörelser lämnas för de seminariebyggnader, vilka på grund av reservanternas yrkanden kunna tänkas såsom alternativ, nämligen i Kristinehamn, Härnösand, Hagaström och Murjek, sid. 91—99.

Frågan om villkoren för statens övertagande av vissa landstingens tillhörande byggnader har redan i det föregående berörts. Skolöverstyrelsens yttrande i denna fråga den 30 april 1928 återfinnes å sid. 9 ff.

Av den redogörelse för frågans behandling vid 1929 års riksdag, som lämnats å sid. 12 här ovan, framgår, att riksdagen utgått från att ett statens övertagande av den del av småskolläroinnehållning, som hittills påvilat landstingens och vissa städer, icke komme att äga rum under annan förutsättning, än att landstingens och berörda städer kostnadsfritt och med full äganderätt till staten överlämnade den för seminarieutbildningen använda fasta och lösa egendom, varav staten funne sig vara i behov.

Svenska landstingsförbundet har i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt, att staten måtte snarast möjligt övertaga kostnader och ansvar för undervisningen vid småskoleseminarierna samt vid landstingens överlåtande av sina respektive seminariefastigheter beakta de krav på skälig ersättning, som av landstingens eventuellt komme att framställas.

Styrelsen har därvid anført, bland annat, att det knappast syntes vara staten värdigt att draga oskälig ekonomisk fördel av den konkurrens om de statliga seminarierna, som på landstingshåll förefunnes. Det kunde visserligen anses rättvist och även skäligt, att de landsting, vars seminarier av staten

Villkoren för statens övertagande av vissa landstingsseminarier.

skulle övertagas, med hänsyn till fördelen av ett statligt småskoleseminarium inom landstingsområdet överläte seminariernas lösegendom till staten utan ersättning. Att landstingen i fråga dessutom trots tidigare ersättningsanspråk skulle nödgas att utan vederlag överlåta jämväl seminariefastigheterna syntes däremot obilligt. Som parallell framhölls, att då genom den nya epidemilagen skyldigheten att handhava och bekosta epidemivården överflyttades från primärkommunerna till landstingen, dessa utan undantag, då de önskade övertaga redan förefintligt primärkommunalt sjukhus, därför måste erlægga lösepenning, som ofta steg till betydande belopp.

De sakkunniga hava föreslagit, att staten övertager erforderliga landstingsseminarier »under villkor som omnämnas i riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 maj 1929», och skolöverstyrelsen har likaledes i sitt utlåtande över de sakkunnigas betänkande föreslagit, att såsom villkor för statens övertagande av landstingsseminarium bestämmes, att vederbörande landsting utan vederlag överlämnar seminariets fasta och lösa egendom.

Statskontoret har i sitt yttrande över de sakkunnigas betänkande anfört följande:

I anslutning till det uttalande, som gjorts av 1929 års riksdag, och i enlighet med skolöverstyrelsens förslag läres såsom ett villkor för statens övertagande av landstingsseminarium böra bestämmas, att vederbörande landsting utan vederlag skall överlämna seminariets fasta och lösa egendom.

I övrigt har statskontoret beträffande de av skolöverstyrelsen berörda frågorna allenast velat giva uttryck åt den meningen, att i varje fall de av överstyrelsen föreslagna inskränkningarna i nuvarande seminarieorganisation böra genomföras.

*Departements-
chefen.*

Av ovanstående redogörelse framgår, att lokaler för de småskoleseminarier, som de sakkunniga tänkt sig såsom erforderliga utöver de nuvarande statsseminarierna, skulle erhållas dels genom att staten mottog ett av Kalmar stad gjort erbjudande av kostnadsfria lokaler för ett dubbelseminarium därstädes, dels genom att byggnader, som blevo lediga genom vissa folkskoleseminariers nedläggande, skulle användas för ändamålet (Strängnäs och Skara), dels och genom att staten i erforderlig utsträckning övertog vissa landstingsseminarier. Majoriteten av de sakkunniga har i sistnämnda hänseende i sin plan upptagit seminarierna i Linköping, Lund, Halmstad, Falun och Östersund, och en reservant har därefter föreslagit Kristinehamn och Härnösand. I samma mån som ett större antal landstingsseminarier måste nedläggas utan att ersättas med statsseminarier, eller lokaler kunna påräknas även från annat håll än från de nuvarande landstingsseminarierna, i samma mån har också frågan om »statens övertagande av landstingsseminarierna» kommit att få en annan betydelse än ursprungligen, då man närmast tänkte sig att det vore fråga om samtliga landstingsseminariers förstatligande. Då dessa seminarier enligt vad som framgår av vad jag redan nämnt (ovan sid. 7) år 1925 samverkade för att uppställa sina villkor, synes man ha utgått från en sådan förutsättning. Bland dessa villkor upptogs också det kravet, att staten borde inlösa landstingsseminariernas fasta och lösa egendom efter fulla värdet enligt verkställd värdering. Det antal landstingsseminarier, som nu torde komma i fråga till förstatligande, synes inskränka sig till fem, högst sju.

Såväl de seminariesakkunniga som skolöverstyrelsen och statskontoret hava anslutit sig till 1929 års riksdags härovan återgivna uttalande, då riksdagen utgick ifrån att ett statens övertagande av den del av småskollärarytbildningen, som hittills påvilat landstingen, icke komme att äga rum under annan förutsättning, än att landstingen kostnadsfritt och med full äganderätt till staten överlämnade den för seminarieverksamheten använda fasta och lösa egendom, varav staten funne sig vara i behov. Jag ansluter mig till denna av myndigheterna och riksdagen sålunda uttalade uppfattning. Den verkliga vinsten av småskoleseminariernas förstatligande kommer otvetydigt i längden att ligga på landstingens sida, genom att staten för framtiden helt övertager de ekonomiska bördor, som nu påvila landstingen för seminariedriften, liksom ock utgifterna för den överflödiga lärarpersonalens avlöning. Enligt den senaste sammanställningen av inkomster och utgifter för de av landsting och stad, som ej deltagar i landsting, upprättade småskoleseminarierna (sammanställningen avser år 1925 och är bilagd skolöverstyrelsens skrivelse den 23 juni 1927) uppgingo landstingens anslag till seminarierna till 254,479 kronor 83 öre, var till kommo anslag från andra kommuner å 15,718 kronor 72 öre. Att landstingen emellan uppstått en viss konkurrens i fråga om seminariernas förläggning, och att även vissa kommuner gjort staten erbjudanden, som äro ägnade att för staten underlätta lösningen av lokalfrågan, visar givetvis ingenting annat än att det anses såsom en avsevärd förmån att inom länet eller orten erhålla en läroanstalt av detta slag. Därest riksdagen definitivt uppställer nu angivna villkor, böra på basis härav förhandlingar snarast upptagas med vederbörande landsting, så att staten erhåller full klarhet om, vilka landstingsseminarier som komma att stå till förfogande. På enahanda sätt bör man ock söka bringa klarhet i den tomtråga, som enligt vad de sakkunniga omförmåla sammanhänger med folkskoleseminariets i Strängnäs förändring till ett småskoleseminarium.

VIII. Organisationens genomförande.

Såsom framgår av skolöverstyrelsens av mig återgivna yttrande över de sakkunnigas betänkande i fråga om småskoleseminariernas antal och förläggning, har överstyrelsen hävdadt den mening, att det för närvarande icke låte sig göra att fastställa en slutgiltig seminarieorganisation eller bestämma seminariernas antal och förläggning. Härför krävdes nämligen vissa principbeslut och hållpunkter, som ännu icke vore för handen. Inledningsvis framhåller också överstyrelsen, att överstyrelsen framlagt mera bestämda förslag endast beträffande sådana sidor av ärendet, vilka vore i det utredda skick, att de kunde tänkas böra bliva föremål för riksdagens omedelbara prövning. Överstyrelsen förutsatte, att den, sedan frågan blivit av riksdagen behandlad, erhöle tillfälle att ånyo yttra sig rörande sådana sidor av ärendet, som återstode att slutgiltigt pröva.

Emellertid framställer överstyrelsen den frågan, huruvida under förutsättning av småskoleseminariernas förstatligande något redan nu skulle kunna av-

Organisatio-
neus genom-
förande.

göras rörande verkställigheten av nämnda förstatligande. Härom yttrar överstyrelsen följande:

Enligt överstyrelsens mening skulle åtgärder i sådan riktning kunna beslutas beträffande en mera begränsad del av den föreslagna omorganisationen. Överstyrelsen åsyftar det även av de sakkunniga föreslagna upprättandet av ett statens småskoleseminarium i Strängnäs. Redan i sitt utlåtande den 15 januari 1929, återgivet i propositionen nr 121 vid samma års riksdag, framhöll överstyrelsen, att seminariabyggnaden i Strängnäs efter folkskoleseminariets nedläggande med fördel skulle kunna användas för ett statens småskoleseminarium, avsett att ersätta landstingsseminarierna i Uppsala, Malmköping, Västerås och Örebro. Då nu avvecklingen av folkskoleseminariet i Strängnäs avslutas med vårterminen 1932, skulle ett småskoleseminarium av dubbeltyp där kunna börja sin verksamhet höstterminen samma år. Därav borde följa, att de nämnda fyra landstingsseminarierna skulle upphöra med sin verksamhet i och med utexaminationen av de nuvarande eleverna, Uppsala och Malmköping vårterminen 1931, Örebro och Västerås vårterminen 1932.

Visserligen kunde från det nya seminariet i Strängnäs utexamination ske först vid slutet av vårterminen 1934. Med hänsyn till det befintliga överskottet på småskollärarinnor — de sakkunniga framhålla att svårigheterna att erhålla anställning synas hava varit störst just i de till mälardalen gränsande länen — torde det från denna synpunkt vara välbehövt att de nämnda fyra seminarierna bleve nedlagda ett par år tidigare.

I detta sammanhang torde ock böra tagas under överbärande, huruvida icke såsom ett första steg i en önskvärd koncentration av småskollärarytbildningen och därmed följande minskning av lärarproduktionen ytterligare några landstingsseminarier borde avveckla sin verksamhet snarast möjligt. Överstyrelsen åsyftar närmast de seminarier, om vilkas nedläggande i samband med statens övertagande av småskoleseminarierna någon meningsskiljaktighet icke torde råda, nämligen Uddevalla och Bollnäs. Slutlig utexamination av de nuvarande eleverna vid dessa seminarier äger rum vid det förstnämnda år 1931 och vid det sistnämnda år 1932. Men även seminariet i Borås, där nuvarande första klassen avgår år 1932, befinner sig i det läget, att någon ny klass icke bör intagas i år. Överstyrelsen finner sig sålunda böra uttala sig för att seminarierna i Uppsala, Malmköping och Uddevalla nedläggas med utgången av vårterminen 1931 och att vid seminarierna i Örebro, Västerås, Bollnäs och Borås icke intagas någon ny klass hösten 1931.

I anslutning härtill hemställer överstyrelsen, att, under förutsättning av erforderlig överenskommelse mellan kronan och Strängnäs stad angående seminarietomten i Strängnäs, från början av höstterminen 1932 ett dubbelseminarium måtte upprättas i Strängnäs, förlagt till det nuvarande folkskoleseminariets lokaler, att till landstingsseminarierna i Uppsala, Malmköping och Uddevalla statsbidrag icke måtte utgå längre än till slutet av vårterminen 1931, samt att till seminarierna i Örebro, Västerås, Bollnäs och Borås statsbidrag för läsåret 1931/1932 måtte utgå för endast en klassavdelning. Inom överstyrelsen har undervisningsrådet Björck ansett, att till sistnämnda kategori borde hänföras jämväl seminarierna i Jönköping och Växjö.

Lärarna vid nedlagda seminarier.

Såsom redan anförts å sid. 7 här ovan, ägde ett sammanträde rum i Stockholm i januari 1925 med representanter för de småskoleseminarier, som disponerade över egna byggnader. Vid detta behandlades även frågor rörande seminariepersonalens ställning, för den händelse utbildningen av småskollärarinnor

skulle komma att förstatligas. I den promemoria, som mötet enade sig om, uttalades i detta avseende, att landstingen borde fordra, att staten övertog all ordinarie lärarpersonal vid seminarierna och iklädde sig ansvar för stadgad avlöning och pensionering. Detta skulle även gälla lärarpersonalen vid de seminarier, som kunde komma att nedläggas. Beträffande fast anställd betjäning borde särskild överenskommelse träffas. Detta förslag blev grundläggande för den ståndpunkt landstingens förvaltningsutskott och därefter landstingen själva sedermera kommo att intaga.

I den grundläggande utredningen av år 1927 framhöll skolöverstyrelsen bland annat, att ordinarie lärare, som voro anställda vid seminarier, som komme att indragas, måste anses intaga en sådan rättslig ställning gent emot landstingen, att de icke kunde entledigas utan måste bibehållas vid de förmåner, som enligt gällande författningar voro förenade med befattningen, då den tillträdde, eller som senare tillerkänts dem i egenskap av ordinarie lärare. Till dessa förmåner hörde i främsta rummet rätt till avlöning och pension samt erforderlig tjänsteårsberäkning.

Skolöverstyrelsen erinrade vidare därom, att i fråga om lärarpersonalen vid statens nuvarande småskoleseminarier, i den mån dessa voro på ordinarie stat, bland annat vore föreskrivet, att befattningshavare skall, med bibehållande av den tjänstegrad och avlöning han innehade, vara pliktig att vid en möjligen inträdande förändrad organisation av undervisningsväsendet ävensom eljest, då Kungl. Maj:t med hänsyn till undervisningsväsendets behov prövade sådant nödigt, låta sig förflyttas till annan befattning inom undervisningsväsendet. Någon bestämmelse av motsvarande innebörd funnes icke intagen i kungörelsen angående avlöning åt lärare vid landstingsseminarier. Ordinarie lärare, som på grund av seminarieverksamhetens nedläggande komme att bli utan befattning, torde därför, ansåg skolöverstyrelsen, intill dess vederbörande befattningshavare erhöle ordinarie tjänst på annat håll, komma att uppföras på landstingets indragningsstat. Frågan vore under sådana förhållanden närmast den, i vad mån landstingen och staten skulle bidra till kostnaderna för den lärarpersonal, som sålunda kunde komma att överföras på övergångsstat, och förordade överstyrelsen för sin del det förslag, som framställdes vid förutnämnda representantmöte i fråga om den ordinarie lärarpersonalen. Detta förslag syntes överstyrelsen vara med billighet och rättvisa överensstämmande, så mycket mera som landstingen under ett halvt århundrade haft stora utgifter för småskollärarytutbildningen, vilken dock varit av ett allmänt riksintresse.

I de yttranden, som i anledning av skolöverstyrelsens utredning infordrades från länsstyrelser, landsting och seminariestyrelser samt från styrelsen för småskoleseminariernas lärarförening, instämde samtliga, som i saken yttrade sig, med skolöverstyrelsen i dess synpunkter. Därutöver framställdes från en del landsting vissa längre gående krav. Ett par landsting yrkade exempelvis, att staten skulle övertaga all vid deras seminarier anställd personal och ansvara för dess stadgade avlöning, andra uttalade som sin mening, att beträffande den fast anställda personalen särskild överenskommelse borde träffas mellan staten och landstingen. Andra återigen jämte ett par seminariestyrelser ansågo, att staten borde övertaga ansvaret för rektors särskilda arvode, bostadsförmåner och rätt till högre pension, och slutligen ansågo ett par, att det i någon mån borde sörjas för de timlärare, som under en följd av år haft

anställning vid ett seminarium med ett så stort antal veckotimmar, att avlöningen från seminariet utgjort den väsentliga inkomstkällan. Ett landsting yrkade, att staten borde övertaga ansvaret även för den ordinarie vaktmästaren.

Med anledning av de yttranden, som sålunda avgivits, och på grund av inkomna nya framställningar anbefallde Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen att inkomma med förnyat yttrande. Sådant avgavs den 30 april 1928.

Efter att ha konstaterat, att samtliga myndigheter uttalat sin anslutning till överstyrelsens förslag om att staten skulle övertaga och ansvara för avlöningen till de vid landstingsseminarierna anställda ordinarie lärarna, sålunda även de lärare, vilka på grund av vissa seminariers nedläggande komme att mista sina befattningar, anförde skolöverstyrelsen beträffande de särskilda yrkandena om rektorsarvodet, att den icke kunde principiellt likställa rektor med ordinarie lärare. Visserligen förhölle det sig i de flesta fall så, att en av seminariets lärare förordnades till rektor, men detta förordnande meddelades endast på viss tid, högst fem år. Den primära frågan i detta sammanhang vore enligt skolöverstyrelsens mening, huruvida på grund av gällande författningar landsting kunde anses skyldigt att utbetala rektorsavlöning, sedan förordnandet som rektor upphört. Av svaret på denna fråga berodde sedan spørsmålet, huruvida staten skulle — liksom i fråga om den ordinarie lärarpersonalen — med bidrag underlätta landstingens utgifter för ändamålet.

Beträffande därefter frågan om rektors pensionering fann skolöverstyrelsen det ostridigt, att enligt nu gällande bestämmelser det stadgade särskilda rektorsarvodet å 1,000 kronor finge inräknas i pensionsunderlaget och att pension utginge i enlighet med detta. Det syntes överstyrelsen billigt, att förutvarande rektor finge bibehållas vid möjligheten till de fördelaktigare pensionsförmåner, som svarade mot hans ställning i tjänsten, då han på grund av seminariets nedläggande tvingades att avgå.

I fråga om övningslärare och annan fast anställd personal — till exempel vaktmästare — förklarade sig skolöverstyrelsen behjärta de förhållanden, som uttalats i yttrandena. Överstyrelsen ansåg emellertid, att dylika specialfrågor icke kunde generellt lösas, utan torde de åsyftade fallen lämpligen böra göras till föremål för statsmakternas behandling efter särskild framställning av vederbörande landsting.

På sätt närmare framgår av redogörelsen å sid. 107—108 i de sakkunnigas betänkande, hava vissa *provisoriska anordningar* kommit till stånd beträffande avlöning och statsbidrag till lärarna vid de nedlagda seminarierna i Öjebyn, Skellefteå och Kristianstad.

I samband med beslut under år 1930 angående statsbidrag jämte tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg till vissa lärare vid seminariet i Skellefteå förklarade Kungl. Maj:t, att vad anginge tid, då vederbörande lärare kan komma att åtnjuta avlöning för tjänstgöring å annan befattning i statens tjänst eller hos kommun, Kungl. Maj:t i varje särskilt fall ville pröva, om och i vad mån statsbidrag finge utgå. Därjämte föreskrevs, att vederbörande läns landstings förvaltningsutskott vid rekvisition av omförmälda medel skulle bifoga uppgift, huruvida någon av de lärare, rekvisitionen avsåge, innehade annan befattning i statens tjänst eller hos kommun, vilka löneförmåner han här för åtnjöte, ävensom vilka avlöningsförmåner han i egenskap av lärare vid förenämnda seminarium åtnjutit vid tidpunkten för dess nedläggande. Läns-

styrelsen skulle, där så erfordrades, underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

De sakkunniga yttra rörande detta spörsmål i huvudsak följande:

De sakkunniga.

Vad först de ordinarie lärare beträffar, som tjänstgöra vid sådana seminarier, som övertagas av staten, utgå de sakkunniga från den förutsättningen, att de bibehållas vid sina tjänster. Vad åter angår lärarna vid de seminarier, som icke komma att fortsätta sin verksamhet, förefaller det vara riktigast, att de uppföras på övergångs- eller indragningsstat hos vederbörande lands- ting, som således för den tid, som finnes vara behöfvig, har att redovisa för dem, men att staten övertager landstingets förpliktelser. Detta betyder enligt de sakkunnigas mening, att lärarna i fråga bibehållas vid den avlöning (jämte tillfällig och provisorisk löneförbättring samt eventuellt utgående dyrtidstill- lägg), som de enligt gällande bestämmelser ägde uppbära vid tidpunkten för anstaltens nedläggande, samt att de vid uppnådd pensionsålder komma i åtnjutande av en årlig pension till samma belopp, som skulle ha tillkommit dem, därest de intill uppnåendet av sistnämnda ålder varit i ordinarie tjänst vid småskoleseminariet. Skulle lärare av denna kategori erhålla annan stadigva- rande befattning i statens tjänst eller hos kommun med löneförmåner, som minst motsvara dem, han uppburit i sin befattning som seminarielärare, anse de sakkunniga, att statsbidrag icke vidare bör utgå för sådan lärare. Om däremot avlöningsförhållandena mer eller mindre skulle understiga den be- stämde lönen, är det naturligt, att i statsbidrag utgår det belopp, som erford- ras för att jämte lönen i den nya tjänsten motsvara denna lön. I pensionshän- seende bör sådan lärare heller icke erhålla sämre pensionsförmåner, än som för honom gällde, när han tillträdde den nya tjänsten.

Det kan råda tvekan om hur det bör förfaras med de ålderstillägg, som en- ligt avlöningsskugörelsens ordalag kunna komma att utgå. Det är onekligen något för själva andemeningen i dessa ålderstillägg främmande, att de skulle kunna intjänas utan tjänstgöring. Å andra sidan sker i detta fall avstäng- ningen från tjänstgöring utan vederbörande lärares förvållande. De sakkun- niga ha under sådana omständigheter ansett, att ålderstillägg ej bör utgå un- der den tid, lärare befinner sig på övergångsstat; att däremot, därest lärare inom de närmaste fem åren återinträder i seminarietjänstgöring, hela den tid, som förflutit efter avstängningen, må få räknas honom till godo i och för uppflyttning i högre lönegrad.

Som en särskild punkt har landstinget i Kronobergs län jämte ett par semi- nariestyrelser upptagit frågan om rektorernas avlöning. Landstinget yrkar, att staten borde svara för att de ordinarie lärarna »bibehållas vid *samtliga* nu åtnjutna lagstadgade avlönings- och pensionsförmåner, däri inräknade jämväl rektors särskilda arvode och bostadsförmåner samt rätt till högre pension», och de ovanstående seminariestyrelserna anse det vara rätt och billigt, att så sker.

Enligt de sakkunnigas uppfattning skulle förutsättningen för att de fram- ställde yrkandena i sig innebure något berättigat, vara, att rektorstjänsten vore att betrakta som en ordinarie befattning i vanlig mening. Så är emeller- tid icke förhållandet. Visserligen är det merendels så, som skolöverstyrelsen framhåller, att en av seminariets ordinarie lärare förordnas till rektor, men detta förordnande meddelas endast på viss tid — högst 5 år — och behöver icke förnyas, när det löpt ut, även om anmärkningar icke äro för handen. Vad som i föreliggande fall sker, är således, att de överblivna rektorerna falla tillbaka på sina tjänster som ordinarie lärare och bliva berättigade till samma förmåner som de andra befattningshavarna av denna kategori.

De sakkunniga kunna därför icke tillstyrka, att staten i fortsättningen svarar för de ledigblivna rektorernas särskilda rektorsarvoden eller bostadsersättningar. Detsamma gäller för sådana fall, där landsting av en eller annan anledning medgivit sina lärare avlöningsförmåner, som ligga ovanför de lagstadgade. Det bör vara landstingets sak att hålla lärarna skadeslösa för vad dessa i sådant avseende anses gå miste om.

Något annorlunda ligger det till i fråga om de överblivna rektorernas pensionering. Enligt nu gällande pensionsbestämmelser får det stadgade särskilda rektorsarvudet å 1,000 kronor inräknas i pensionsunderlaget för sådan befattningshavare, och pensionen utgår i enlighet med detta högre pensionsunderlag. Då en tjänstetid av 15 år är föreskriven för att komma i åtnjutande av pension som rektor, skulle vid övergången till den nya organisationen åtskilliga överblivna rektorer icke ha intjänat denna tid och således gå miste om de fördelaktigare pensionsförmånerna. Det synes de sakkunniga billigt, att pensionsfrågan så ordnas, att förutvarande rektor, som tjänstgjort i denna egenkap under minst 10 år, må bibehållas vid rätten till rektorspension.

Beträffande de önskemål, som från ett par landsting uttalats i fråga om övningslärare eller timlärare och vaktmästare, är det möjligt, att den av skolöverstyrelsen anvisade utvägen i något fall kan vara den lämpliga; de sakkunniga anse det likväl under alla omständigheter vara riktigast, att staten icke ikläder sig ansvar för annan personal än de ordinarie lärarna.

Sedan de sakkunniga erinrat, att vid de fem landstingsseminarier, som föreslagits till förstatligande, äro anställda 21 ordinarie lärare, att efter nedläggandet av övriga seminarier 47 ordinarie lärare skulle komma på övergångsstat samt att de nya statsseminarierna beräknats kräva en personal av 49 ordinarie lärare (betänkandet sid. 111), yttra de:

Tillsammans skulle alltså finnas 68 vid småskoleseminarier tjänstgörande eller å indragningsstat hos respektive landsting uppförda ordinarie lärare och de nya statliga seminariernas behov av lärare skulle således utan svårighet kunna tillgodoses, för den händelse de överblivna lärarna kunde tagas i anspråk.

I sin utredning fäster skolöverstyrelsen uppmärksamheten på att beträffande lärarpersonalen vid statens nuvarande småskoleseminarier bland annat är föreskrivet, att befattningshavare vid en möjligen inträdande förändrad organisation av undervisningsväsendet skall vara pliktig att låta sig förflyttas till annan befattning inom undervisningsväsendet. Någon bestämmelse av motsvarande innehåll finnes icke rörande lärare vid landstingsseminarier, och även om man kan tänka sig en skyldighet för dessa seminariers lärare att underkasta sig förflyttning till lärarbefattning vid annan kommunal skola inom landstingets skolområde, kan denna skyldighet icke sträcka sig till en lärarbefattning i statens tjänst.

De sakkunniga finna det emellertid önskvärt, att ifrågavarande lärare själva och snarast möjligt övergå till lärartjänst vid de seminarier, som övertagas av staten, och för att, i den mån detta är möjligt, underlätta en sådan utveckling, bör enligt de sakkunnigas mening föreskrivas, att de ordinarie lärartjänster, som under en tid av tre år från förstatligandet skola tillsättas vid statens samtliga småskoleseminarier, icke skola ledigkungöras utan efter prövning av Kungl. Maj:t besättas med lärare från de nedlagda landstingsseminarierna.

Skolöverstyrelsen.

I sitt utlåtande över de sakkunnigas betänkande yttrar skolöverstyrelsen angående denna sak:

I kapitlet angående ekonomiska synpunkter hava de sakkunniga upptagit bland annat frågan om lärarnas ställning vid de landstingsseminarier, som i samband med statens övertagande av småskolläro-utbildningen komma att nedläggas samt framlagt förslag beträffande vederbörande lärares och rektorers avlönings- och pensionsförhållanden ävensom statsbidrag till avlönande av lärare på övergångsstat. Ehuru överstyrelsen i det stora hela kan ansluta sig till de sakkunnigas nu berörda förslag, har överstyrelsen dock funnit att det särskilt på en punkt, nämligen rörande sådan lärares avlöning vid det fall, att han erhåller annan avlönad befattning, bör bliva föremål för ytterligare övervägande. Tiden har dock icke medgivit att nu närmare utreda denna fråga. Därmed torde också kunna anstå, enär vid riksdagens bifall till vad Kungl. Maj:t beträffande denna sak föreslagit under punkten 209 i bilaga till statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, innevarande riksdag, frågan vinner en provisorisk lösning även för budgetåret 1931/1932.

Statskontoret anför beträffande förevarande fråga i ett den 19 juli 1928 avgivet utlåtande följande:

Stats-
kontoret.

Det torde vara uppenbart, att landstingen bliva skyldiga att svara för den i avlöningskungörelsen (nr 890/1919) fastställda avlöningen åt de ordinarie lärare vid landstingsseminarierna, som icke erhålla anställning vid de nya statsseminarierna. Det torde dock få anses skäligt, att staten bidrager till sagda avlöning i samma omfattning som nu. Ett provisoriskt medgivande i sådan riktning har ju också lämnats av 1928 års riksdag (skr. nr 8 A. p. 170). Av det i statsverkspropositionen (p. 177) återgivna uttalande av vederbörande departementschef i sistberörda fråga framgår emellertid, att det lämnade medgivandet måste anses innefatta bemyndigande att utbetala jämväl tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg. I denna punkt måste statskontoret ställa sig ytterst tveksamt. Såsom skolöverstyrelsen framhållit föreligger ingen förflyttningsskyldighet för landstingsseminariernas lärare. Vid sådant förhållande kan det inträffa att dessa lärare, om de vid seminariernas upphörande få bibehålla full avlöning, icke söka nya tjänster eller ens mottaga tjänster vid de nyinrättade seminarierna. Statskontoret anser sig därför böra föreslå, att, i likhet med vad statskontoret i utlåtande den 21 september 1927 föreslagit i fråga om lärare vid dövstumsundervisningsväsendet, dessa lärare få nöja sig med den dem tillkommande fasta avlöning. Med hänsyn emellertid till att endast en del av lärarna omedelbart vid statens övertagande av seminarierna kunna vinna anställning inom den nya organisationen, och att det alltså torde draga någon tid, innan de övriga kunna erhålla sådan eller annan lämplig anställning, torde billigheten bjuda att dessa mera tillfälliga förmåner likväl få utgå under viss övergångstid, förslagsvis två år, samt att det därefter må ankomma på Kungl. Maj:ts förnyade prövning, huruvida ifrågavarande förmåner må utgå under längre tid.

Då skolöverstyrelsen synes hava för avsikt att ordna så, att samtliga rektorsförordnanden upphöra vid tidpunkten för omorganisationen, komma de överblivna rektorerna att återfalla på sina tjänster som ordinarie lärare och bliva berättigade till samma förmåner som befattningshavare av denna kategori.

Vad angår gäldande av pensionsavgiften till statens pensionsanstalt för överblivna ordinarie lärare inträder ingen ändring i nuvarande förhållanden. Rektor torde med omorganisationen få åtnöjas med ordinarie lärares pensionsunderlag. Icke-ordinarie befattningshavares delägarskap i anstalten upphör med anställningen. — För reglerande av pensionsförhållandena synas alltså särskilda föreskrifter icke vara erforderliga.

Då, såsom ovan nämnts, skyldighet icke föreligger för landstingsseminariernas lärare att låta sig förflyttas till de nya statsseminarierna, synes det stats-

kontoret riktigast att tjänsterna vid sistnämnda seminarier ledigförklararas dock med ansökningsrätt allenast för de förutvarande lärarna vid landstingsseminarierna.

Vid ärendets behandling i statskontoret uttalades skiljaktig mening av statskommissarien Spilhammar, som yttrade:

Då det av 1928 års riksdag lämnade medgivandet, att staten skulle bidra i samma omfattning som för det dåvarande till den i avlöningskungörelsen (nr 890/1919) fastställda avlöningen åt de ordinarie lärare vid landstingsseminarierna, som icke erhöle anställning vid de nya statsseminarierna, måste anses innefatta bemyndigande att till dessa lärare utbetala jämväl tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg och någon förflyttningsskyldighet för landstingsseminariernas lärare icke föreläge, syntes det icke riktigt att för den nya organisationens genomförande dessa lärare skulle tvingas att, vid eventuell förlust av en del av dem förut tillkommande avlöning, mottaga anställning inom annat landstingsområde än det, inom vilket de dittills tjänstgjort. Än obilligare syntes förhållandena kunna bli för de lärare, som, om också därtill villiga, icke kunde vinna anställning inom den nya organisationen.

Reservanten kunde sålunda icke ansluta sig till det av statskontorets majoritet i förevarande avseende gjorda uttalandet utan ansåge den lärare, vilken icke kunde beredas anställning vid seminarium inom det landstingsområde, där han tjänstgjort, böra vara bibehållen vid samtliga sina avlöningsförmåner.

I sitt utlåtande över de sakkunnigas betänkande har statskontoret icke uttalat sig i förevarande ämne.

*Departement-
chefen.*

Skolöverstyrelsen har med den motivering, som framgår av ovanstående redogörelse, föreslagit ett partiellt genomförande av seminarierformen i sådan ordning, att beslut omedelbarligen fattas om upprättande av ett dubbelseminarium i Strängnäs, förlagt till det nuvarande folkskoleseminariets lokaler. Verksamheten vid det nya seminariet skulle då kunna taga sin början med höstterminen 1932. Vidare anser överstyrelsen att redan nu borde fattas beslut om vissa landstingsseminariers nedläggande snarast möjligt, nämligen seminarierna i Uppsala, Malmköping och Uddevalla vid vårterminens slut 1931 och seminarierna i Örebro, Västerås, Bollnäs och Borås med slutet av vårterminen 1932. En reservant inom överstyrelsen har ansett, att beslut om sådant nedläggande borde innefatta även seminarierna i Jönköping och Växjö.

Då, såsom jag redan angivit, jag stannat i den uppfattningen, att frågan om de blivande seminariernas antal och förläggning bör uppskjutas till 1932 års riksdag, har jag naturligen icke förbisett önskvärdheten av att snarast möjligt komma till ett resultat beträffande vissa av de blivande eller de nuvarande seminarierna. Därvid låge det närmast till hands att redan nu fatta beslut i fråga om upprättande av ett småskoleseminarium i Strängnäs. Då jag emellertid vid ett mera ingående övervägande av frågan kommit till det resultatet, att ett sådant partiellt genomförande av reformen icke lämpligen bör ske, så har detta berott på, att ett insläende på denna väg, med hänsyn till den oviss-
het i avseende på den slutliga organisationens gestaltning, som karakteriserar läget, dock skulle utgöra ett föregripande av planmässigheten i det hela och de möjligheter, som under frågans fortsatta utredning kunna tänkas uppkomma.

Vid den nya seminarieorganisationens slutliga genomförande måste tydligen även frågan om lärarna vid de nedlagda landstingsseminarierna och därmed sammanhängande avlönings-, statsbidrags- och pensionsspörsmål bringas till slutgiltig lösning. Även beträffande dessa frågor gäller, vad jag förut anfört om en del andra, att de icke föreligga i det utredda skick att jag nu är beredd tillstyrka Kungl. Maj:t att för riksdagen framlägga bestämda förslag till problemens lösning. Jag vill endast i korthet beröra några av dessa problem.

Det gäller till en början att skilja mellan frågan om avlöning och frågan om statsbidrag till lärarna vid nedlagda landstingsseminarier. Dessa lärare komma på landstingens indragningsstat, och avlöningsfrågan utgör sålunda ett mellanhavande mellan vederbörande lärare och seminariets huvudman, landstinget. Då en lärare på sådan indragningsstat erhåller annan ordinarie befattning, blir landstinget givetvis löst från alla förpliktelser gent emot läraren. Men så länge ordinarie lärare kvarstår på indragningsstaten, dit han överförs utan eget förvållande, äger han givetvis att uppbara alla de avlöningsförmåner — såväl grundlön och ålderstillägg, tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg samt eventuellt kommunala tillägg utöver de författningensliga förmånerna — på vilka han gent emot landstinget kan göra *rättsligt grundade* anspråk gällande på grund av anställningsvillkoren och med den ordinarie befattningen överhuvud sammanhängande omständigheter.

Det torde därför icke förhålla sig så, att riksdagen utan vidare kan besluta i vad mån vederbörande befattningshavare skall få behålla sina avlöningsförmåner såsom ordinarie lärare. Vad riksdagen däremot torde hava att besluta om är, i vad mån staten bör *hjälpa landstingen* med bidrag till ifrågavarande avlöning. Jag kan icke finna annat än att den princip riksdagen i sådant hänseende följt under de senare åren, då det gällt att provisoriskt ordna denna fråga, är den riktiga, nämligen att statsbidrag utgår till landstinget med belopp motsvarande samtliga författningensliga löneförmåner, innefattande sålunda även provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg. Däremot synes mig staten icke böra lämna bidrag till sådana lönetillägg, vilka landstingen må hava tillförsäkrat lärarna utöver de författningensligt bestämda, och vilka lärarna eventuellt kunna göra rättsligt anspråk på att få behålla även efter seminariets nedläggande.

Att de ordinarie lärarna på indragningsstat skola få bibehålla sin pensionsrätt i statens pensionsanstalt, därom synas inga meningsskiljaktigheter hava varit rådande. Starka billighetsskäl synas mig också tala för det av de sakkunniga framlagda och av skolöverstyrelsen understödda förslaget, att rektor vid nedlagt småskoleseminarium, då han räknar minst 10 tjänstår såsom rektor, må bibehållas vid rätten till rektorspensionen.

IX. Ekonomiska frågor.

Beträffande de kostnader, som seminariereformen skulle åsamka statsverket, hava de sakkunniga anfört i huvudsak följande:

I fråga om engångskostnader.

Byggnadsstyrelsens förslag¹ till nybyggnads-, förändrings- och reparationsarbeten beträffande de landstingsseminarier, som av de sakkunniga förordats till förstatligande, slutade på en kostnadssumma av 169,600 kronor, fördelade på följande sätt:

Seminarium	Nybyggnad	Förändringsarbeten	Reparationsarbeten
Linköping	37,800	9,500	
Lund	—	60,400	9,800
Halmstad	—	24,300	7,300
Falun	—	6,200	7,500
Östersund	—	6,800	

Vilka brister som genom de föreslagna anordningarna skulle avhjälpas, ha i seminarieöversikterna² närmare angivits samtidigt med att de sakkunniga givit tillkänna den uppfattning, som de själva kommit till, rörande dessa ting under sina besök vid de skilda läroanstalterna. Det är huvudsakligen den nya (av byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen föreslagna) gymnastikbyggnaden i Linköping, som de sätta i fråga.

Till summan här ovan böra läggas de 98,800 kronor, som byggnadsstyrelsen i annat sammanhang ansett nödvändiga för att iordningställa de ledigblivna seminarielokalerna i Strängnäs. Där är närmast inläggandet av ny värmeledning, varom tveksamhet råder. Den skulle draga en kostnad av 33,000 kronor. Folkskoleseminariets i Skara iordningställande för ett dubbelseminarium skulle enligt byggnadsstyrelsens beräkningar draga en kostnad av 150,800 kronor. I fråga om dubbelseminariet i Kalmar skulle staten ej betungas med några byggnadskostnader.

Då de sakkunniga icke ansett sig kunna förorda förslaget om utbildningstidens utsträckning till tre år, ha de vid bedömandet av utrymmesfrågan endast tagit hänsyn till för tvåårig utbildningskurs erforderliga lokaler. För övrigt gå de ut ifrån att den promemoria, som skolöverstyrelsen upprättat rörande lokalbehovet vid tvåårigt enkel- och dubbelseminarium, mera är att betrakta såsom ett program av en jämförelsevis hög standard, som lämpligen bör följas, då fråga är om nyanläggning eller mera omfattande förändringar. I de fall åter, då redan befintliga seminariebyggnader övertagas och lokalerna kunna sägas vara i stort sett ändamålsenliga och tillräckliga, anse de sakkunniga alldeles som skolöverstyrelsen, att krav på utvidgning icke bör framställas, om ett eller annat specialrum skulle fattas, endast undervisningen kan upprätthållas utan större olägenheter.

De sakkunniga anse dessutom, att de förbättringar i fråga om lokalerna, som föreslagits och måste anses vara nödvändiga, icke böra komma till utförande på en gång eller omedelbart efter förstatligandet. Det torde i stället vara lämpligt, att de genomföras successivt och efter framställning från vederbörande seminarium. De kunna då bättre anpassas efter de krav på ändringar, som erfarenheten funnit vara ofrånkomliga och ändamålsenliga.

¹ Jfr sid. 11. ² Jfr sid. 54.

Skolöverstyrelsens förslag¹ till komplettering av den lösa egendomen slutade på en kostnadssumma av 70,735 kronor enligt följande fördelning:

Seminarium	Rumsinventarier	Undervisningsmateriel	Bokbestånd	Summa
Linköping	12,881	6,245	—	19,126
Lund	5,294	3,530	4,800	13,624
Halmstad	7,225	4,695	3,600	15,520
Falun	5,429	2,770	—	8,199
Östersund	6,596	4,070	3,600	14,266

Vid beräkningen av erforderliga rumsinventarier och kostnaderna för dessa har skolöverstyrelsen vid de skilda seminarierna i första hand räknat med nyanskaffning för felande rum i enlighet med standardtabellen å sid. 82 i de sakkunnigas betänkande återgiven. Därjämte har kompletteringsbehovet för redan befintliga rum prövats mera individuellt med hänsyn i varje särskilt fall till olika på saken inverkan omständigheter, så långt dessa varit möjligt att bedöma.

I fråga om kompletteringssummans storlek och om dess fördelning seminarierna emellan är i det stora hela inga invändningar att göra. De sakkunniga ha här och var konstaterat bristfälligheter och detta icke minst i fråga om biblioteken. Dock vill det synas, som om siffrorna i någon mån skulle kunna nedbringas. Skulle den föreslagna nya gymnastikbyggnaden i Linköping icke bli av, frångå de 5,525 kronor, som ingå i siffran rörande rumsinventarier för detta seminarium. Däremot tillkomma 9,520 kronor, som skolöverstyrelsen beräknat för rumsinventarier i Strängnäs. De sakkunniga förutsätta, att de vid Skara folkskoleseminarium befintliga rumsinventarierna såväl som undervisningsmaterielen och bokbeståndet äro tillräckliga även vid seminariets förändring till dubbelseminarium för småskollärrinneutbildning. Men för dubbelseminariet i Kalmar kräves med all sannolikhet full nyanskaffning.

Kompletteringen bör emellertid även i detta avseende ske successivt, och det finns härvidlag ett särskilt skäl, som talar för en sådan anordning. De sakkunniga ha för avsikt att föreslå, att staten vid övertagandet av småskollärrinneutbildningen också skall övertaga det ekonomiska ansvaret för all den ordinarie lärarpersonal, som är anställd icke allenast vid de seminarier, som övertagas, utan jämväl vid de övriga. Det är under sådana omständigheter en rimlig begäran, att de landsting, vilkas seminarier ej längre skola fortsätta sin verksamhet, till staten överlämna den lösa egendom, som staten kan önska övertaga. De sakkunniga mena därför, att kompletteringar i större omfattning icke böra ske, förrän en granskning ägt rum av det förråd, som sålunda kan bli tillgängligt.

I fråga om årskostnader.

Vid beräkning av de årliga driftskostnaderna för den seminarieorganisation, som de sakkunniga förorda till förstatligande, ha skolöverstyrelsens statförslag i dess utredning år 1927 blivit följda, enär de vid granskning i det stora hela ej föranlett någon erinran från de sakkunnigas sida.

Vid uppgörande av sina förslag utgick skolöverstyrelsen ifrån de nu gällan-

¹ Jfr sid. 11.

de avlöningarna jämlikt kungörelsen den 31 december 1919, nr 890, angående avlöning åt lärare vid av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, inrättade småskoleseminarier samt angående statsbidrag till sådana seminarier.

Beträffande lärarna förutsattes, att vid enkelseminarium erfordras jämte rektor, som upptagits såsom manlig, fyra lärare med full tjänstgöring, därav en beräknats vara manlig och tre kvinnliga. I övrigt skulle undervisningen skötas av timlärare, företrädesvis i de särskilda övningsämnen.

För närvarande utgår tillfällig löneförbättring för lärarna vid landstingsseminarierna med ett belopp utgörande tre fjärdedelar av det, som är bestämt för lärarna vid statens småskoleseminarier. I sin gjorda beräkning förutsatte överstyrelsen för lärarna i de nya statsseminarierna full likställighet i nämnda hänseende. Läkararvodet, som skolöverstyrelsen upptog till 700 kronor, var, enligt vad de sakkunniga inhämtat, beräknat med ledning av den ersättning, som i allmänhet utgått till läkare vid småskoleseminarium och med särskild hänsyn tagen till, att ifrågakarande läkare icke endast skola verkställa undersökningar utan jämväl vid sjukdom ägna den sjuke vård och tillsyn. Bibliotekariearvodena voro likaledes beräknade med ledning av numera utgående ersättning. De utgifter i övrigt, till vaktmästare, värme, lyse m. m., som upptagits, hade beräknats med ledning av de utgifter, som i verkligheten visat sig erforderliga vid de bäst ordnade seminarierna, varjämte i tillämpliga delar jämförelse gjorts med statens småskoleseminarier.

Dyrtidstilläggen voro beräknade efter den för vårterminen 1927 gällande tilläggsprocenten och beloppen för elevstipendier endast approximativt beräknade. I fråga om de senare ha de sakkunniga tagit dem med utan att vilja binda sig vid summan. För övrigt äro i nedanstående förslag dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring icke medräknade.

A. Förslag till utgiftsstat för tvåklassigt småskoleseminarium (enkelseminarium).

1. Läraravlöningar.

	Lön	Tjänstgöringspen- gar	Ålders- tillägg	Summa
a) rektor, manlig (utom bostad eller bostadsersättning)	2,900	1,500	1,200	5,600
b) ämneslärare: 1 manlig	2,100	1,300	1,200	4,600
1 kvinnlig	1,800	1,000	900	3,700
övningskollärare: 2 kvinnliga	3,600	2,000	1,800	7,400
c) timlärare: musik 10 tim. × 95 kronor =		950		
gymnastik 10 tim. × 95 kr. =		950		
hushållsgöromål 10 tim. × 90 kronor = ...		900		
trädgårdsskötsel 2½ tim. × 140 kronor = ...		350		
d) vikariearvoden, förslagsvis				3,150
				1,000
				<u>25,450</u>

2. Övriga arvoden.

a) läkararvode	700
b) bibliotekariearvode	150
	<u>850</u>

3. Utgifter till materiel, ljus m. m.

a) vaktmästare (utom bostad och bränsle)	1,800
b) undervisningsmateriel och böcker	1,000
c) materiel för undervisning i slöjd och hushållsgöromål	300
d) uppvärmning, vatten, lyse och renhållning	3,000
e) tryckningskostnader	400
f) inventarier och deras underhåll	750
g) övriga utgifter	500
	<hr/>
	7,750

4. Elevstipendier 5,000

Sammandrag:

1.	kronor 25,450
2.	» 850
3.	» 7,750
4.	» 5,000
	<hr/>
	Kronor 39,050

Om samtliga ordinarie lärare befinna sig i lägsta lönegraden och alltså inga ålderstillägg utgå, minskas denna summa med kronor 5,100. Minimibelopp alltså kronor 33,950.

B. Förslag till utgiftsstat för tvåklassigt småskoleseminarium (dubbelseminarium), byggt på enahanda grunder som för enkelseminarium.

1. Läraravlöningar.

	Lön	Tjänstgöringspengar	Ålders-tillägg	Summa
a) rektor, manlig (utom bostad eller bostadsersättning)	3,100	1,800	1,200	6,100
b) ämneslärare: 1 manlig	2,100	1,300	1,200	4,600
3 kvinnliga	5,400	3,000	2,700	11,100
övningskollärare: 3 kvinnliga	5,400	3,000	2,700	11,100
c) timlärare: musik 21 tim. × 95 kr. = ...		1,995		
gymnastik 20 tim. × 95 kr. = ...		1,900		
husligt arbete 48 tim. × 90 kronor = ...		4,320		
trädgårdsskötsel 5 tim. × 140 kronor = ...		700		
d) vikariearvoden, förslagsvis				8,915
				<hr/>
				2,000
				43,815

2. Övriga arvoden.

a) läkararvode	1,200
b) bibliotekariearvode	225
	<hr/>
	1,425

3. *Utgifter till materiel, ljus m. m.*

a) vaktmästare (utom bostad och bränsle)	1,800
b) undervisningsmateriel och böcker	1,500
c) materiel för undervisning i slöjd och hushållsgöromål	500
d) uppvärmning, vatten, lyse och renhållning	5,000
e) tryckningskostnader	600
f) inventarier och deras underhåll	1,200
g) övriga utgifter	900
	<hr/>
	11,500

4. *Elevstipendier* 10,000

Sammandrag:

1.	kronor 43,815
2.	» 1,425
3.	» 11,500
4.	» 10,000
	<hr/>
	Kronor 66,740

Om samtliga ordinarie lärare befinna sig i lägsta lönegraden och alltså inga ålderstillägg utgå, minskas denna summa med kronor 7,800. Minimibelopp alltså kronor 58,940.

De sakkunniga ha förordat en seminarieorganisation, omfattande — vid sidan av statens nuvarande 4 seminarier — 3 dubbel- och 5 enkelseminarier. Den sammanlagda årliga kostnaden för dessa skulle med utgångspunkt från här ovan angivna normalstater utgöra:

för tre dubbelseminarier kronor	200,220:—
för fem enkelseminarier »	195,250:—
	<hr/>
Tillsammans kronor	395,470:—

med kostnaderna för elevstipendier inräknade men utom dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring samt under förutsättning, att samtliga lärare befinna sig i högsta lönegraden. (Frånräknas de beräknade kostnaderna för elevstipendier, blir summan kronor 340,470:—.) I den mån lärarna stå i lägre lönegrad, minskas årskostnaderna, likaså för den händelse vid en del seminarier allt framgent anställas kvinnliga rektorer och i övrigt enbart kvinnliga lärare.

Jämväl andra omständigheter kunna, såsom skolöverstyrelsens påpekar, samverka till att årskostnaderna i tillämpningen komma att ställa sig lägre än de i staterna upptagna förslagsbeloppen. Sålunda kommer antagligen endast vid ett fåtal seminarier trädgårdsskötsel att bedrivas och förslagsbeloppen för sjukvikarierna torde i normala fall endast komma att partiellt tagas i anspråk.

Statens nuvarande kostnader för småskolläro-utbildningen vid landstingsseminarierna uppgår för budgetåret 1930/1931 till 375,000 kronor förutom dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring.

Enligt de av riksdagen för budgetåret 1930/1931 fastställda staterna för statens seminarier i Haparanda, Murjek och Lycksele, uppgå kostnaderna för dessa under samma budgetår till 173,000 kronor. För det tvåklassiga seminariet i Hageström slutar staten på en summa av 37,500 kronor. Statsverkets årliga omkostnader för hela småskoleseminarieorganisationen skulle följaktligen

komma att uppgå till 605,970 kronor mot nuvarande sammanlagda årskostnad av 585,500 kronor, förutom dyrtidstillägg, tillfällig löneförbättring samt kostnader för lärare å övergångsstat.

Sedan de sakkunniga därefter diskuterat vissa frågor rörande lärarpersonalen övergå de till

Statens kostnad för lärarnas uppförande på övergångsstat.

Enligt nu gällande författningar utgår avlöning för ordinarie lärare med följande belopp i de olika lönegraderna:

	I	II	III	IV
manlig lärare kronor	3,400	3,800	4,200	4,600
kvinnlig lärare kronor	2,800	3,100	3,400	3,700

Under antagande att 47 ordinarie lärare måste uppföras på övergångsstat, skulle det första årets kostnader med hänsyn till de lönegrader, i vilka dessa lärare befinna sig, komma att uppgå till 171,500 kronor. Härtill komma utgifter för tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg, ävensom de pensionsavgifter, som från landstingen överföras på staten (kronor 204:44 för varje manlig och kronor 164:44 för varje kvinnlig lärare).

Skulle de 28 lärarbefattningar, som beräknas bliva erforderliga vid de nya statsseminarierna, komma att besättas med lärare från indragna seminarier och går man ut ifrån, att de äldre lärarna därvidlag borde ha företräde framför de yngre, skulle årskostnaden avsevärt reduceras. Hur de verkliga kostnaderna komma att ställa sig är omöjligt att beräkna; anslaget till lärarlönerna på övergångsstat under det första året torde emellertid förslagsvis kunna sättas till 100,000 kronor, tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg obräknade.

Statskontoret har i sitt utlåtande den 19 juli 1928 förklarat sig ej hava något att erinra mot de av skolöverstyrelsen föreslagna staterna för olika typer av småskoleseminarier.

Statskontoret.

Då de sakkunniga avstyrkt lärokursens utsträckning till treårig hava de ansett sig sakna anledning att framlägga kostnadsberäkningar för den av dem föreslagna seminarieorganisationen under annan förutsättning än med bibehållanden tvåårig utbildningskurs.

Departementschefen.

Engångskostnaderna med anledning av byggnadsstyrelsens förslag till nybyggnads-, förändrings- och reparationsarbeten beträffande de landstingsseminarier, som av de sakkunniga förordats, hava beräknats till 169,600 kronor. Därtill komma kostnaderna för iordningställande av seminariet i Strängnäs, 98,800 kronor, samt av seminariet i Skara, 150,800 kronor. Kompletteringen av den lösa egendomen vid de nya statsseminarierna skulle enligt de sakkunnigas av mig nyss angivna beräkningar för landstingsseminarierna sluta å en summa av 70,735 kronor, vartill skulle — likaledes enligt de sakkunniga — komma inventarier m. m. i Kalmar och Strängnäs å 35,448 kronor. Slutsumman beträffande den lösa egendomen skulle alltså bliva 106,483 kronor och hela summan av engångskostnaderna 525,383 kronor. I likhet med de sakkunniga har jag dock den uppfattningen, att nämnda belopp bör kunna vid verkställigheten nedbringas åtskilligt.

I fråga om årskostnaderna för de nya seminarierna sluta de sakkunnigas beräkningar på ett belopp av 395,470 kronor, dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring oberäknade. Därtill komma kostnaderna för de nuvarande fyra statsseminarierna. Statens kostnad för vissa lärares uppförande på övergångsstat har de sakkunniga approximativt beräknat till 100,000 kronor under första året.

Då det icke är fråga om att för innevarande riksdag framlägga några anslagsäskanden, har jag endast velat erinra om de av de sakkunniga framlagda beräkningarna, vilka giva en vägledning för bedömandet av den kostnadsram, inom vilken den ifrågasatta reformen angående statens övertagande av småskollärarytbildningen må kunna genomföras. Givetvis kunna de erforderliga engångsanslagen fördelas på flera år.

X. Hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels besluta, att den utbildning av småskollärare, lärare vid mindre folkskolor och biträdande lärare vid folkskolor, vilken hittills tillkommit landsting samt stad, som ej deltagar i landsting, skall, i den omfattning som framdeles varder av Kungl. Maj:t och riksdagen närmare bestämd, övertagas av staten, varvid i avseende å längden av lärokursen vid de blivande statliga småskoleseminarierna samt beträffande elevantalet i varje klassavdelning skall gälla vad jag i det föregående angivit,

under förutsättning likväl, att vederbörande landsting och stad kostnadsfritt och med full äganderätt till staten överlämnar den för seminarieutbildningen använda fasta och lösa egen- dom, varav staten finner sig vara i behov;

dels ock medgiva, att såsom villkor för utgående av statsbidrag för budgetåret 1931/1932 till landstingsseminarium må i de fall, Kungl. Maj:t finner omständigheterna sådant påkalla, stadgas, att nyintagning av elever till första klassen icke må äga rum under läsåret 1931—1932.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Lars Tunberg.

I N N E H Å L L.

	Sid.
I. Frågan om statens övertagande av småskolläro- utbildningen	2
Departementschefen	15
II. Frågan om två- eller treårig lärokurs vid småskoleseminarierna	17
Departementschefen	38
III. Lärarbehovet vid småskolor och mindre folkskolor	39
Departementschefen	45
IV. Elevantalet i seminarieklasserna	46
Departementschefen	50
V. Lärarkompetensen vid seminarierna	51
Departementschefen	53
VI. Seminariernas antal och förläggning	53
Departementschefen	56
VII. Lokalbehovet	56
Departementschefen	58
VIII. Organisationens genomförande	59
Departementschefen	66
IX. Ekonomiska frågor	67
Departementschefen	73
X. Hemställan	74